

SİYASİ TARİH ÖZETİ - 2

Jacoben Diplomasisi

Jacobenlerin 1793'te Fransa'da uyguladığı diplomasisi. 1793 Fransız Anayasasında belirtilen devrimci diplomasinin ilkeleri şunları içeriyordu: Fransız ulusu, diğer halkların iç rejimine karışmayacak ve kendi içişlerine karışılmasını da kabul etmeyecekti; Fransa'da zorlama iltica hakkı tanınmayacak ve işgalci düşmanlarla barış yapılmayacaktı. 1793 Anayasası çok etkili olmamasına rağmen Jacoben diplomasisi etkili bir biçimde uygulanmıştır.

Joe Amca (Uncle Joe)

İkinci Dünya Savaşı sırasında Sovyet lideri Stalin'e Amerikalıların verdiği isimdir. Özellikle ABD Başkanı Roosevelt, savaş sırasında Stalin'in etkisinde kalmış ve ona büyük ölçüde sempati ve güven beslemiş, bunu belirlemek için de ona "Joe Amca" (Josef'ten kısaltma) samimi ismini vermiştir. Stalin'de savaş bitimine kadar Roosevelt'in bu zaafından kendi politikası ve çıkarları için hayli yarar sağlamış ve soğuk savaş dönemine girilmesinde Roosevelt'in bu tutumuyla temeli atılan birçok husus önemli rol oynamıştır.

Johnson Mektubu -- 1964

1963 yılı Aralık ayında Kıbrıs'ta ortaya çıkan gergin durum ve kanlı olaylar üzerine, Türk toplumunun güvenliğini korumak ve Rumların katliamlarının bir jenocide dönüşmesini önlemek amacıyla Türkiye, 1960 Garanti Andlaşmasına taraf devlet olarak sahip bulunduğu hakları kullanarak 1964'te Kıbrıs'a çıkarma yaparak müdahalede bulunmağa karar vermiştir. Ancak, o zamanki ABD Başkanı Johnson, Başbakan İsmet İnönü'ye önemli bir mektup yollayarak bu işe karşı bir karar almış ve hükümetimiz de bu durumda müdahaleden vazgeçmiştir. Bu mektup, Türk Amerikan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir.

Jüpiter Füzelерinin Sökülmesi Olayı

Küba'daki "Ekim Füzeleri Bunalımı"nın sonucunda Sovyetler Birliği'nin karşılık olarak, ABD'nin Türkiye'deki füzelерinin sökülmesini istemesi üzerine gelişen olaylar. ABD, 1959 yılından hemen sonra Türkiye'ye Jüpiter füzeleri yerleştirmişti. Küba Bunalımının ortaya çıkmasından sonra, Sovyetler Birliği, ABD'nin Türkiye'deki benzer nitelikteki füzeleri söktüğü takdirde, Sovyetler Birliği'nin de Küba'dakileri sökeceğini bildirmişti. Soğuk savaşın doruğunda yaratılan bu yumuşama ve görüşme havasının sonucu olarak Jüpiter Füzeleri, ABD tarafından Türkiye'nin görüşü alınmadan Kasım 1962'den itibaren sökülmiştir. Kahire Konferansları: bkz. II. Dünya Savaşı

Kapitülasyon Ahitnamesi

Osmanlılar'da bir kapitülasyon ayrıcalığının tanınması durumunda tanınan ayrıcalıkların neler olduğuna ve kime tanındığına ilişkin sözleşme. Osmanlılarda bir kapitülasyon ayrıcalığının tanınması işlemi hukuk kurallarına uygun olarak gerçekleştirilmektedir. Böylece önce gayrimüslimlerin islami ile dostluk ve barış içinde olmayı kabul etmesi (eman) gerekmektedir. Bu söz verme karşılığı imamın anılan müsteminlerin can ve mal varlığını garanti etmesi sonucu bir ahitname (sözleşme) yapılır ve Osmanlı ülkesinde elde ettikleri kapitülasyon ayrıcalıkları belirtilirdi. Tanınacak ayrıcalıklar nedeniyle müstemin ile Müslümanlar arasında dinsel açıdan kimi sorunlar çıkması olasılığı varsa, şeyhülislamdan kuşkuları giderecek bir fetva alınırdı.

Ondan sonra da padişahın, berat ya da nişan adı verilen bir ferman ile, müsteminin bu ayrıcalıklardan yararlanmasını tanıması gelirdi.

Kapp Darbesi -- 13 Mart 1920

Amerika doğumlu bir gazeteci olan Wolfgang Kapp'ın önderliğinde Erhardt Tugay'ının Berlin'de 13 Mart 1920'de yönetimi ele geçirerek Kurucu Meclisi dağıttıklarını ilan ettikleri darbe. Kapp Darbesi Berlin'deki işçi ve memurlarını genel grevi nedeniyle başarısız oldu, ancak Almanya'da militarist hareketlerin başladığını gösterdi.

Karışmazlık Komitesi -- 1936

Karışmazlık ilkesinden doğan sorunları ele almak amacı ile Londra'da 1936 Eylül'ünde kurulan komite. İspanya'daki iç savaşa karışıldığı takdirde bunun Avrupa çapında bir savaşa yol açabileceğinden korkuluyordu. İngiltere'nin ısrarıyla kuruldu. Komitenin aldığı karara göre her iki tarafa da yardım gönderilmeyecekti. Burada, uluslararası hukuk açısından ilginç bir durum ortaya çıkmıştır. Çünkü karara göre, asiler olduğu kadar meşru merkezi hükümet de dışardan yardım alamıyor ve böylece asilerle meşru otorite aynı statüye indiriliyordu. Karışmazlık Komitesi'nin aldığı bu karara İngiltere ile Fransa uymuş, ama Almanya ile İtalya uymamıştır. İtalya ve Almanya'nın yardımıyla General Franco 1939 yılında İspanya'ya tam anlamı ile egemen olmuştur. Böylece komite fiilen dağılmış oldu. Bu komite İspanya'ya dışardan silah ve malzeme gönderilmesini engellemek için Nisan 1937'de, İspanya kıyılarını bölgelere ayırarak, her bölgenin kontrolünü Fransa, İngiltere, İtalya ve Almanya'ya verdi. Karışmazlık Komitesi 1938 Nisan'ında, İspanya'daki bütün yabancı gönüllülerin kademeli olarak çekilmesi için bir plan kabul etti.

Karlofça Antlaşması -- 1699

İkinci Viyana kuşatmasından sonra Avusturya, Lehistan, Venedik ve Rusya'nın katılımıyla kurulan ittifakın sürdüğü savaşlar sonunda Karlofça'da yapılan antlaşma (26 Ocak 1699). Zenta yenilgisinden sonra Osmanlı devleti barış yapmaya taraftar göründü. Bu sırada Fransa ile anlaşmazlık içinde bulunan Avusturya, Osmanlılar ile barış yapmak istedi. Venedik hükümeti, Avusturya'nın dileklerine boyun eğmek zorunda kaldı. Kutsal ittifakın diğer iki üyesi Lehistan ve Rusya ise, savaşı sürdürmek; bunu karşılık Avrupa meselelerinde önemli rol oynayan İngiltere ve Felemenk hükümetleri de Avrupa'da barışı kurmak istiyorlardı. Amcazade Hüseyin Paşa Osmanlı hükümetinin barış isteğini Avusturya'ya bildirdi ve Erdel'deki Osmanlı haklarının korunması, bazı kalelerin yıktırılması gerektiğini ileri sürdü. Bununla birlikte Avusturyalıların Erdel üstündeki ısrarlarını kabul etmek zorunda kalan Hüseyin Paşa, diğer şartları 27 Ocak 1698'de, Edirne'de bir protokola bağladı. 23 Temmuz 1698'de, padişah Mustafa II, Reisülküttap (hariciye vekili) Rama Mehmet Efendiye baş murahhas ve A. Mavrakordato Beyi, büyükelçi ve ikinci murahhas olarak görevlendirildi. Uzun görüşmelerden sonra Avusturya imparatoru Leopold I'ın teklif ettiği buluşma yeri (Karlofça kasabası) iki tarafça kabul edildi.

13-16 Kasım tarihleri arasında yapılan dört görüşme sonunda Macaristan sınırı çizildi. Bosna sınırında Posut'dan Brot kalesine kadar Sava nehrinin sınır olması kabul edildi. Bununla birlikte Brot (Brod), Dobay (Debej) Yesanofçer (Jasenovaç), Dupiçe (Dubica), Kostayniçe (Kostajnica), Novi, Krüpa, Bihke kaleleri üstünde birçok münakaşa yapıldı. Nihayet Kostajniçe'nin Avusturya'da kalmasına karşılık, diğerlerinin boşaltılması kararlaştırıldı. Sınır meseleleri böylece çözümlendikten sonra, hukuki, ticari ve askeri bölümlere geçildi. Jitva

(jitwa) sözleşmesi, Osmanlılarca da kabul edildi ve bu antlaşmanın 25 yıl süre ile geçerli olması kararlaştırıldı. Avusturya ile görüşmeler devam ederken diğer devletler ile de görüşmelerin tamamlanmasına çalışılıyordu. Lehistan ile 22 Kasım'da başlayan görüşmeler sonunda 11 maddelik bir antlaşma yapıldı. Buna göre, Osmanlı imparatorluğu Padolya'yı boşaltacak ve Ukrayna'da kurduğu "Kazak hatmanlığını ortadan kaldırarak bu topraklardan çekilecekti. Ayrıca Cemeniec kalesini tahrip edecek, Kırım akınlarının durdurulacağı konusunda garanti verecek, bunlara karşı Boğdan'da Lehlilerin işgali altında bulunan Suçeva (Suczava), Roma (Romania), Nemçe (Nijamtzo), Soroka (Soroca) ve Kampulek kalelerini geri alacaktı. Karlofça Konferansının en uzun süren görüşmeleri Venediklilerle oldu. Ruzzini'nin Edirne mukavelenamesini tanımak istememesi üzerine, 17 Kasım'da başlayan görüşmeler uzadı. Sonunda Avusturya işe karıştı ve antlaşma maddelere bağlandı. (23 Ocak 1699)

Karşılıklı ve dengeli güç indirimi (mutual and balanced force reduction-MBFR)

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve Varşova Paktı arasında, tarafların Avrupa'daki askeri varlıklarının azaltılması yönünde yapılan görüşmeler. NATO içerisinde 1968 yılında gelişen bu fikir, 1970 Roma toplantısında öneriler halinde Varşova Paktı'na resmen bildirilmiştir. 1971 yılında Sovyet lideri Leonid Brejnev konuyu görüşmeye hazır olduklarını bildirmiştir. Görüşmeler 1973 yılında Viyana'da başladı. Toplantılara Fransa ve İzlanda devletleri dışındaki bütün NATO devletleri ve Varşova Paktı üyeleri katıldılar (i) Asıl katılan devletler: Bunlar kuvvetlerinde indirim yapacak ülkelerdi. ABD, Kanada, İngiltere, Federal Almanya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Sovyetler Birliği, Demokratik Almanya, Çekoslovakya ve Polonya (ii) Özel statülü katılmacılar. Bunlar, indirim bölgesinde kuvvetleri olmayan, dolayısıyla indirim yapmaları söz konusu olmamakla birlikte indirimden bir biçimde etkilenebilecek NATO ve Varşova Faktı üyeleri idi. Bunlar için "kanat ülkeler" deyimini de kullanılmaktaydı. Türkiye, Yunanistan, İtalya, Danimarka, Norveç, Bulgaristan, Romanya ve Macaristan'dır.

1973'ten beri süren MBFR görüşmelerinde Batı'nın tutumuna değişiklik getiren bazı önerilerin Doğu Blokuna iletilmesi ve burda kabul edilmesiyle gelişme sağlanmış ve tarafların görüşleri arasında, özellikle ikinci aşama indirimleriyle ilgili güvenceler, Sovyet tanklarında indirim ve ortak tavanlar gibi konularda yaklaşma olmuştur.

1980'li yılların ortalarına gelindiğinde, MBFR görüşmelerinde önemli bir ilerleme kaydedilmedi. Özellikle ABD'nin Batı Avrupa'ya orta menzilli füzeler yerleştirmeye başlaması ile görüşmeler bütünüyle kesilmiştir. Ancak 1970'li yılların başlarından beri süren bu görüşmelerden elde edilen değerli bilgi ve deneyler boşa çıkmadı. Çünkü MBFR'ın bittiği yerde 1988 yılında Avrupa Konvansiyonel Kuvvet Müzakereleri (AKKUM-CFE) başladı. Keşmir Sorunu: bkz. Hindistan-Pakistan Anlaşmazlığı

Kıbrıs Sorunu

Türkiye ile Yunanistan devletleri arasında Kıbrıs adası üzerindeki anlaşmazlık. Ada, 1571 yılından 1878'e kadar Osmanlı Devleti'nin egemenliğinde kalmıştır. 1878'de Osmanlı Devleti, Rusya'ya karşı diplomatik desteğin bedeli olarak Kıbrıs'ı İngiltere'nin "geçici yönetimi"ne bırakmıştır. Ancak İngiltere adada bir koloni yönetimi kurarak 1960'a kadar buradan çıkmamıştır. XIX. yüzyılda Yunanistan bağımsızlık mücadelesinin başlamasıyla Rum Ortodoks topluluğu adanın Yunanistan'a bağlanması için çaba harcamıştır. Bu çabalar 1878'den sonra daha da artmıştır. Ancak Türk Kurtuluş Savaşı sırasında Yunanlıların almış oldukları yenilgi ve Türkiye'nin Kıbrıs'taki haklarında vazgeçmesi ve adanın 1923 Lozan Andlaşması ile İngiltere'ye geçmesi Rumların ihtiraslarına bir süre gem vurmuştur.

Yunanistan 1950'lerde Kıbrıs Sorununu uluslararası platforma çıkarmak istemiş ve 1954 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na götürmüştür. 1955'te Albay Georgies Grivas EOKA (Kıbrıslı Savaşçıların Ulusal Örgütü) adlı örgütü kurarak adada silahlı eylemlere girişmiştir. Bu hareketler karşısında Fazıl Küçük önderliğindeki Kıbrıslı Türkler de adanın Türkiye'ye verilmesini yada bölünmesini istemeye başlamışlardır. Adada çatışmaların giderek alevlenmesi nedeniyle artan diplomatik temaslar sonucunda 1959'da Zürih ve Londra Andlaşmaları imzalanmıştır. Böylece 16 Ağustos 1960'tan başlayarak, Kurucu Andlaşma, Garanti Andlaşması ve ittifak Andlaşması adını taşıyan andlaşmalarla bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti devleti kurulmuş ve bütünlüğü Yunanistan, Türkiye ve İngiltere tarafından garanti edilmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1960 Anayasası, bir yandan iki toplumun eşitliğini, öte yandan da bu iki unsurun egemenliği birlikte kullanmalarını öngörüyordu. 1963 sonlarında Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Makarios'un yerel yönetim ve maliye ile ilgili konulardan önerdiği anayasa değişikliği (1960 Anayasası'nın 13. maddesi) Türk tarafından reddedilmiştir. Türklere yönelik saldırıların artması üzerinde Lefkoşe bir ateşkes hattı ile ikiye bölünmüştür. Mart 1964'te Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, adaya barış gücünün gönderilmesini kararlaştırılmıştır. Bu arada İnönü'nün adaya müdahale etmeye karar verdiğini açıklamıştır ve Türk uçakları da ada üzerinde uyarı uçuşları yapmışlardır. Buna ABD'nin verdiği yanıt Haziran 1964'te Johnson Mektubu ile gelmiştir. ABD, Ağustos 1964'te Acheson Planı'nı ortaya atmıştır. Bu plan çerçevesinde Türkiye'ye sadece adanın kuzeydoğusunda üç ve kantonlar verilecek; bunun karşılığında Meis adası Türkiye'ye geçecekti. Bu teklifi Türklere önce Yunan-Rum tarafı reddetmiştir. 1964-1974 yılları arasında adadaki olayların devamlı olarak Kıbrıslı Türklerin aleyhine gelişmesi, EOKA'nın sahneye çıkması, olayları daha da artırmıştır. 1971'de Albay Grivas adada EOKA-B adlı örgütü yeniden kurmuştur. 15 Temmuz 1974'te EOKA-B önderi Nikos Sampson'un Makarios'u bir darbe ile devirerek kendisini başkan ilan etmesi üzerine, 1960 Anayasası'nın fiilen ortadan kalktığını gören Türkiye, 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs'a askeri birlikler çıkarmıştır. 22 Temmuz'da yapılan ateşkes sonrası Cenevre Konferansları'nda İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin katılımıyla bir sonuç alınamamıştır. Bunun üzerine Türkiye, Birinci Barış Harekatından sonra 14 Ağustos 1974'te İkinci Barış Harekatına başlamıştır. Türk birlikleri 16 Ağustos'ta Kıbrıs Türk kesiminin bugünkü sınırlarını oluşturan Atilla Hattı'na ulaşmışlardır. Makarios'un adaya dönerek Aralık 1974'te Cumhurbaşkanlığı makamına yeniden geçmesi ve görüşmelerde bir ilerleme sağlanamayacağına anlaşılması üzerine, 13 Şubat 1975'te adanın Türk kesiminde Kuzey Kıbrıs Türk Federasyonu Devleti (KKTFD) kurularak, Rauf Denktaş devlet başkanı olmuştur. Kıbrıs Türk Federal Meclisi, 15 Kasım 1983'te, Bakanlar Kurulu'nun hazırladığı bağımsızlık bildirgesini oybirliği ile kabul ederek Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ilan etmiştir. Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini tanıdığını açıklamıştır. BM Güvenlik Konseyi 11 Ekim 1991 tarihinde Kıbrıs sorununa ilişkin olarak BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar tarafından hazırlanan raporu destekleyen 716 sayılı kararı kabul etmiştir. Kararda Kıbrıs'ta çözüm için temel ilişkiler; a)Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliği, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünün korunması, b)adanın tamamını ya da bir bölümünün bir başka ülke ile birleşmesinin, her türlü bölünme ve ayrılmanın dışlanması, c)iki toplumlu ve iki bölgeli bir federasyon içinde Kıbrıslı Rumların ve Kıbrıslı Türklerin refah ve güvenliğini sağlayacak yeni bir anayasanın yapılması olarak belirtilmekteydi. Bu plandan bir yıl kadar önce, Temmuz 1990'da Kıbrıs Rum yönetimi, Kıbrıs Cumhuriyeti adına Avrupa Topluluğu üyeliği için müracaat etmiştir. 1992 yılında BM Genel Sekreteri Boutros Ghali önce bir "fikirler dizisi" (set of ideas) ortaya attı. Fakat bir çözüme ulaşmak mümkün olmadı. Bunun üzerine Kasım 1992'de "güven yaratıcı önlemler paketi"ni oluşturdu. Bu paket fikirler dizisini tamamlıyordu ve şunları öneriyordu; a)KKTC'ye uygulanan ambargo büyük ölçüde hafifletilecek, b)KKTC'nin egemenliğinde bulunan Maraş Bölgesi, Birleşmiş Milletler denetiminde Rum yerleşim ve kullanımına açılacak. c)Lefkoşe Uluslararası Havaalanı ulaşımına açılacak. Türk

tarafı, Ercan Havaalanı ile Magosa Limanı'nın da uluslararası trafiğe açılmasını istemiştir. 1994'ten itibaren sözedilen paketin küçük değişikliklere uğramış bir şekli tartışılmaya başlandı. Bu yeni paket, daha çok Klerides'in tercihlerini yansıtıyordu. 31 Mart 1994'te Denктаş, Birleşmiş Milletler'e güven yaratıcı önlemler paketini kabul ettiğini bildirdi. 8 Haziran 1994'te, tüm Rum siyasi partilerinin temsil edildiği bir karar verme organı olan Kıbrıs Rum Ulusal Konseyi güven yaratıcı önlemler paketini reddetmiştir. Böylece, Rum tarafının kararı ile bu paket ortadan kalkmıştır. 1993 sonundan itibaren Yunan-Rum tarafı, Kıbrıs sorunun görüşülme çerçevesini Birleşmiş Milletlerden Avrupa'ya aktarmak istemektedirler. Avrupalı devletler de Rumları tek taraf olarak kabul ediyor görünmektedirler. Sözelimi AB Komisyonu Haziran 1993'te yayınladığı bir avis (görüş)'te Kıbrıs'ın bir Avrupa devleti olduğunu ve dolayısıyla Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne katılması yönünde bir engel bulunmadığını belirtmiştir. Yine Avrupa Adalet Divanı 5 Temmuz 1994'te aldığı bir kararında Kıbrıs'tan AB'ye ithal edilen mallarda Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ihraç belgelerinin aranacağını belirtmiştir. Bu karar, AB'nin KKTC'ye ambargo koyması demektir. Kıbrıs sorunu aslında, adada bir Kıbrıslı halkın değil, bunun yerine Yunanistan ve Türkiye ile yakından ilişkili iki farklı halkın varolmasıdır. Sorun, zamanla farklı boyutlar kazanarak devam etmektedir ve hala kesin bir çözüme ulaşılamamıştır.

Kırım Savaşı -- 12 Mart 1854-10 Eylül 1855

Abdülmeçid devrinde Osmanlı, Fransız ve İngiliz devletlerin Rusya'ya karşı yaptıkları savaş. Sultan Abdülmeçid'in Osmanlı İmparatorluğunu diriltmek amacıyla giriştiği reformlar, kendini "hasta adam"ın varisi sayan Rus çarı Nikolay I'i memnun etmemişti. Bu yüzden, Türkiye'deki bütün ortadoksların himayesine verilmesini istedi ve padişahın ret cevabı üzerine Eflak-Boğdan eyaletlerini işgal etti ve bir Rus donanması Sinop şehrini bombalayarak Osman Paşa kumandasındaki Türk donanmasını batırdı. (30 Kasım 1853). Bunun üzerine Fransa ve İngiltere, İstanbul'un ve Boğazlar'ın Rus tehdidi altına girdiğini anladılar. Türk Rus anlaşmazlığı bu olaydan sonra bir defa daha meselesi durumuna geldi. İngiltere ve Fransa'da basın, savaş lehine yazılar yazmağa başladı; Fransa ve İngiltere hükümetleri Ekim ayında çar anlaşmaya yanaşmazsa, Türklere yardım edeceklerini bildirmişlerdi. Nitekim bir süre sonra da İngiliz ve Fransızlara ait donanmalar Çanakkale boğazını geçerek İstanbul önlerine geldi. Durumu haber alan Rus Çarı, İngiliz ve Fransız donanmalarının Çanakkale boğazını geçmesini protesto etti. Avusturya ve Prusya, Boğazlar Antlaşmasını (3 Temmuz 1841) imzaladığı halde olaylarla ilgilenmediler. Sinop bombardımanından sonra İngiltere kraliçesi Victoria ve Napoleon III, Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasındaki anlaşmazlığı çözmek için arabuluculuk teklif ettiler. Çar Nikolay'ın bunu kabul etmemesi üzerine, Londra ve Paris kabineleri Rusya'ya birer ultimatoma verdi. Bu ultimatoma, Eflak ve Boğdan'ın hemen boşaltılmasını, Osmanlı imparatorluğunun mülki bütünlüğünün tanınmasını, Ortodoks tebaa üstünde himaye fikrinde vazgeçilmesini istediler. Böylece Eflak ve Boğdan'ın boşaltılması, savaş için yeterli bir sebep olacaktı. Çar bu ultimatoma reddetti, sonra da Rus ordularına Tuna'yı geçme emrini verdi (9 Şubat 1854). İngiltere ve Fransa, bunun üzerine Rusya'ya savaş açılmasını kararlaştırdılar. (12 Mart 1854). Osmanlılar, Fransızlar ve İngilizler arasında üç antlaşma yapıldı, ilki İstanbul Antlaşmasıydı. Bu antlaşma ile İngiltere ve Fransa Osmanlı devletinin toprak bütünlüğünü garanti ediyor ve yenileşme hareketlerini destekliyorlardı (12 Mart 1854). İkincisi Londra Antlaşmasıydı. Bunda, iki devlet Osmanlı İmparatorluğundan özel çıkarlar sağlamak düşüncesinde olmadıklarını açıkladılar. 28 Ocak 1854'te Ruslar genel bir saldırıya geçtiler. Tuna'yı, Kalas'ı, İbrail'i ve İsmail'i de alarak Dobruca'ya girdiler. Bu arada bir Osmanlı ordusunu yenerek Silistre'yi kuşattılar. Kaledeki Osmanlı kuvvetleri, Ruslara karşı kaleyi şiddetle savundu; Mayıs'ta yapılan altı saldırıyı püskürttüler. Bu arada İngiliz ve Fransız kuvvetleri, Osmanlılara yardım etmek üzere Gelibolu'dan Varna'ya geldiler.

Avusturya da Rusya'yı zorlamağa başladı. Osmanlılar Avusturya ile bir antlaşma yaparak Tuna bölgesindeki cepheyi ortadan kaldırdılar. Bu antlaşmadan sonra müttefikler Rusya'yı barışa zorlamak için Kırım üzerine yürümeyi uygun buldular. Kırım Savaşının daha fazla uzamayacağını ve kesin bir zafer kazanacaklarını umuyorlardı. Fakat Fransız ve İngiliz orduları Avrupa'daki üslerinden çok uzakta dövüşmek zorunda kaldı; ayrıca böyle bir sefer için her bakımdan hazır değillerdi. Üç devletin deniz ve kara kuvvetleri arasında işbirliği, kumanda birliği de yoktu. Türk kuvvetlerinin başında Ömer Paşa, Fransız kuvvetlerinin başında Saint Arnaud, İngilizlerin başında Lord Ralphan bulunuyordu. 89 savaş gemisinin yanında 267 taşıt gemisi, Kırım'da Veupatoria'ya 30.000 Fransız, 21.000 İngiliz ve 6.000 Türk askeri çıkardı (29 Eylül 1854). Bu kuvvetlerin karşısında 51.000 Rus askeri vardı. Müttefiklerin başlıca amacı Sivastopol'ü almaktı. Sivastopol yolunu kapayan Mençikov kuvvetlerini Alma'da yendiler. Fakat Ruslar savaş gemilerinin bir kısmını batırarak limanın deniz tarafından güvenliğini sağladılar. Albay Totloben'in yaptığı tabyalar da karadan gelen taaruzu önledi. Bunun üzerine şehrin sürekli kuşatılmasına karar verildi. Bu arada Rusların müttefik çemberini yarmak için yaptığı çıkış hareketleri de sonuç vermedi (25 Ekim-5 Aralık 1854). Kış gelince, savaşlar durdu. Bu sırada Küçük Piyemonte hükümeti Rusya'ya karşı savaşa girerek 15.000 kişilik bir kuvvet gönderdi. 1855 Baharında müttefikler 14.000 kişilik bir kuvvetle tekrar savaşa başladılar. Malakov tabyasının Yeşiltepe mevki ve Beyaz tabya, 7 Haziran'da alındı. Yardıma gelen kuvvetler Traktik köprüsünde ezildi (16 Ağustos 1854), Sivastopol sürekli topa tutuldu, Ruslar günde 1.000 kayıp verdiler. Müttefikler 4-7 Eylül'de genel bir saldırı ile Sivastopol'u savunan Malakov tabyalarını teslim aldılar, 10 Eylül'de bir harebe durumuna gelen şehre girdiler. Limanı, dokları, tersaneyi tahrip ettiler. Harekat, Kangil çarpışması ve Kinbun ile Orçakov'un işgaliyle sona erdi Bu arada Ömer Paşa da Rusları Yevpatoria'da kesin bir yenilgiye uğrattı. B savaşlarda iki tarafın kayıpları 240.000'e yükseldi. Müttefiklerin başarılı, Nikolay'ın ölümü ve yerine Aleksandr II'nin geçmesi, Ruslar'da, savaşı kazanma ümidini yok etti. Yeni çar şerefli bir barış yapmağa hazır olduğunu bildirdi. Barış şartlarının görüşülmesi için Paris'te bir kongrenin toplanması kararlaştırıldı.

Kırmızı Telefon (Hot Line)

Washington ile Moskova arasındaki özel telefon. Nükleer silahların gelişmesi ve çoğalmasından sonra milletlerarası politikada büyük devletler arasında varolan dehşet dengesinin sonucu olarak, nükleer savaştan kaçınma tedbirleri aranmaya başlanmıştır. Özellikle ABD ile Rusya en güçlü silahlara sahip iki devlet olarak, gerek önemli bunalımlarda, gerekse bir yanlışlık neticesi böyle bir savaştan kaçınmaya özel bir önem vermişler, Washington'da Başkanlık evi olan Beyaz Saray ile Sovyet yöneticilerinin Moskova'daki Kremlin Sarayı arasında bu amaçla özel bir telefon bağlantısı kurmuşlardır. Böylece tehlike anında, nükleer silahları harekete geçirmek için, aynı zamanda bölgesel çatışmaların (Ortadoğu devletleri arasındaki çatışmalar gibi) doğrudan temas ile çözümlenebilmesi amacıyla iki devlet yöneticileri derhal özel hatla konuşma olanağına kavuşmuşlardır ve bu telefon bağlantısına kırmızı telefon denmektedir.

Bu bağlantı, 1962 Ekim'inde, Sovyetlerin Küba'da Amerika'ya çevrik füzeler yerleştirmeleri ve ABD'nin yeni füzeler getirmekte olan Sovyet gemilerine karşı deniz kuvvetlerini harekete geçirerek Küba'yı ablukaya almasıyla ortaya çıkan Küba Krizi'ni takiben gerçekleştirilmiştir. Bu krizin şiddetlenmesi iki ülkeyi nükleer bir savaşın eşiğine getirmiştir.

Kıta Sahanlığı Sorunu

Devletlerin karasuları ve karasularının dışında kalan bölgelerden faydalanmaları ile ilgili ortaya çıkan sorun. Kıta sahanlığı kavramı 1945'te ABD başkanı Truman'ın bir bildirisi ile

ortaya çıkmıştır. Bunun önemi kıta sahanlığında maden yumrularının, sahanlığının toprak altında petrol ve doğal gaz yataklarının bulunması ve bunların işletilmeye başlamasıdır. Kıta sahanlığı alanının nereye kadar uzanacağı önemli bir sorun olmuştur. Kıyıları doğrudan açık denizlere, okyanuslara açılan ülkelerin (örneğin, Latin Amerika ülkelerinin) büyük çoğunluğu, bu bölgeleri mümkün olduğunca geniş tutmaya çalışmışlardır. Amaç ekonomik değeri olan balık avlanma hakkını artırmaktır. Bu konuda uygulanacak kurallar 1958 Cenevre Deniz Hukuku Konferansında yapılan Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ile belirlenmiştir. Kıta sahanlığı kuramının açıklığa çıkmasında Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları (1969) ve III. Deniz Hukuku Konferansı ve bunun sonunda ortaya çıkan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (1982) son aşamayı oluşturmaktadır.

Kolonicilik: bkz. sömürgecilik

Kore Savaşı

Kore yarımadası 1945 Ağustos'unda, Rusya'nın Japonya'ya harp ilan etmesiyle kuzeyde Rus istilasına uğramış ve 38'inci paralelden itibaren Rusya ile ABD tarafından geçici olarak ikiye bölünerek Kuzey Kore yaratılmıştır. Ruslar kuzeyde komünist bir idare kurup çekilmişler ve 1948'de Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti adını alan devlet ortaya çıkmıştır. Böylece, ilerde iki ülkenin birleştirilmesi kararı da askıda kalmıştır. İki ülke arasında 38. paralel boyunca çeşitli sınır çatışmaları başlamış ve 25 Haziran 1950 tarihinde Kuzey Kore Güney Kore'ye saldırıya geçmiştir.

Bu durumda, Birleşmiş Milletler bir karar alarak çok büyük kısmı ABD Kuvvetlerinden oluşan bir B.M. Kuvvetini Güney Kore'nin yardımına göndermiş, bu kuvvetler kuzeye doğru ilerleyerek Mançura'daki Çin sınırına yaklaşmışlardı. Çinliler de gönüllü kendi kuvvetleriyle Kuzey Kore'ye yardıma girişmişler, böylece savaş genişlemiş ve uzamıştır. B.M. Başkumandanı olan General Mac Arthur savaşın durması için bir ara Mançurya'ya atom bombası atılmasını önermiş ve bu yüzden görevinden alınmıştır. Daha sonra Temmuz 1953'de iki taraf arasında 38. paralel civarında mütareke imzalanmıştır.

Kore savaşı çok sayıda insan hayatına mal olmuş, dünya ekonomisine birçok maddenin fiyatını yükselterek önemli etkiler yapmıştır.

Türkiye'de 17 Ekim 1950 tarihinde Kore'ye General Tahsin Yazıcı komutasında 5090 kişilik bir Tugay çıkarmıştır. Çeşitli görevler alan Türk Tugayı Kore'de büyük başarı göstererek, dünyanın takdirini kazanmıştır (Kunuri savaşı). Türk Tugayı Kore'de 900'den fazla şehit vermiş, 200 kişi de yara almıştır. Zamanla Türk Tugayının mevcudu indirilmiştir. Kore'de önemli bir Türk şehitliği vardır ve Ankara'da da 1973'de şehitlerin hatırasına bir anıt yapılmıştır.

Kore savaşından tarafların kayıplarının durumu ise şöyledir: Güney Kore ordusu 141 bin ölü ve 43 bin kayıp, Birleşmiş Milletler kuvvetleri 36 bin ölü vermiş, karşı taraftan Kuzey Kore ordusu 295 bin ölü, komünist Çin ordusu da 184 bin ölü vermiştir. (Kore'de sivil halktan da her iki kesimde 3 milyon kişi kadar ölmüştür.)

Körfez Savaşı, (1980-1988): bkz. İran-İrak Savaşı

Körfez Savaşı (Gulf War)

Saddam Hüseyin liderliğindeki Irak'ın silahlı kuvvetleri 1 Ağustos 1990'da Kuveyt Krallığını, Kuveyt ülkesinin Osmanlı Devleti döneminde Basra eyaletine bağlı olduğu, Basra'nın da Irak'a ait olduğu gerekçesiyle işgal etmiştir. Pekçok ülke Irak'a geri çekilmesi konusunda

uyarıda bulunmuş, ancak Irak bunları dikkate almamıştır. Birleşmiş Milletler 15 Ocak 1991'de, Irak'ın geri çekilmesi konusunda ultimatoyu içeren bir karar almıştır. Ayrıca, ABD, 7 Ağustos 1990'da Suudi Arabistan'a askeri birlikler göndermiştir. 12 Ocak 1991'de ise ABD Kongresi, Başkan George Bush'un, Irak'a ABD kuvvetleri sevk etme planını onaylamıştır. Ardından, 430.000'i Amerikalı olmak üzere 28 koalisyon ülkesi kuvvetlerinden oluşan 700.000 kişilik askeri birlik Irak'a karşı koymuştur. Irak'ın müttefikleri sadece Filistin Kurtuluşu Örgütü (FKÖ) ve Ürdün olmuştur. Saldırının Hazırlanması sırasında Iraklılar, ülkedeki yabancı işçileri rehin almıştır. Bu rehiner arasında 1.200 İngiliz, 900 Amerikalı, 200 Japon, ayrıca daha az sayıda olmak üzere Polonyalılar ve Almanlar bulunmaktaydı. Irak kuvvetlerine karşı saldırı 17 Ocak 1991'de başlamış ve Iraklılar Kuveyt'ten geri çekilmişlerdir. Saldırı sırasında müttefikler tarafından 200 kişi ölmüş ya da yaralanmış buna karşılık 100,000 den fazla Irak'lı yaşamını yitirmiştir. Bunlar arasında siviller azımsanmayacak sayıda. 180.000 Iraklı asker ise koalisyon güçlerine teslim olmuştur. Savaş sırasında Irak hava gücünün büyük kısmı, tahribattan korunmak için İran'a geçmiştir. ABD Başkanı Bush'un Iraklı liderleri ve özellikle de, kendi yönetiminden kaçan Kürtlere baskı uygulayan ve kimyasal ve nükleer silah materyallerini gelecekte kullanmak üzere saklayan Saddam Hüseyin'i yeterince takip edip uğraşmama kararı oldukça eleştirilmiştir. ABD gelecekteki muhtemel bir kullanım için bölgede 25.000 askerden oluşan bir kuvveti ve 200 hava gücünü bölgede bırakmıştır. Amerikan Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan bir istatistiğe göre savaşın maliyeti 61.1 milyar dolar olmuştur. Savaşın açıklanan sebebi Kuveyt'in, Irak'ın saldırısından kurtarılmasıdır. Ancak bu savaşı soğuk savaş ertesinde Amerikan'ın Pax-Amerikana'yı oluşturmaya yönelik bir girişim olarak değerlendirenler de vardır. ABD bu savaşta, soğuk savaşta rastlanmayan bir askeri stratejiyi (orta yoğunlukta çatışma-mid-intensity conflict) uygulamıştır. ABD Irak'a yönelik bu stratejinin hazırlıklarına Körfez Savaşı'ndan birkaç yıl önce başlamıştır. Irak yönetimi, ateşkes antlaşmasından sonra, savaş sırasında ayaklanan Kürt ve Şii'lere karşı askeri bir hareket düzenlenmiştir. Baskı karşısında Türkiye'ye sığınan Kürt, Şii ve Azeriler için Irak'ın kuzeyinde ve Türkiye'de sığınma kampları oluşturulmuştur. Irak'ta Zaho kenti çevresi koalisyon güçlerince denetim altına alınarak sığınmacılar için güvenlik bölgesi oluşturulmuştur. Kurulan yerleşim yerlerinin aşamalı olarak Birleşmiş Milletler denetimine bırakılması kararlaştırılmıştır. Türkiye, Körfez savaşı sırasında Birleşmiş Milletler'in ambargo kararına uyararak, Kerkük-Yumurtalık Petrol boru hattının kapatmış, ayrıca güneyde bulunan İncirlik ve Piriçlik üslerini koalisyon güçlerinin kullanımına açmıştır.

Kudüs Sorunu

Bir çok dinin inançlarına göre kutsal kabul edilen Kudüs'ü İsrail'in başkenti ilan etmesiyle başlayan sorun. Kudüs 1948 yılında İngilizler çekilince İsrail ve Ürdün arasında paylaşıldı. 1967'deki Altı Gün Savaşının ardından İsrail doğu Kudüs'ü işgal ederek kenti eli geçirdi. Ancak Birleşmiş Milletler'in daha önceki Filistin'in paylaşılması planında Kudüs'ün statüsü (corpus-separatum) uluslararası statüde -ayrılmış- kent olarak belirlenmişti. Kudüs sorununun çözümü 1991'de FKÖ ve İsrail arasında imzalanan "İlkeler Açıklaması"nda 1996'ya ertelendi. 1996'daki ABD başkanlık seçimi, İsrail Knesset seçimleri, soğuk savaşın bitmesiyle diasporadan gelen yahudi göçlerinin artması ve Kudüs'ün kuruluşunun 3.000 yıldönümü kutlamaları sorunun çözümünü zorlaştıracak faktörler olarak görülüyor.

Kutsal İttifak

Rus çarı I. Aleksandr, Avusturya imparatoru I. Franz ve Prusya kralı III. Friedrich Wilhelm'in, Napoleon'un yenilgisinin ardından başlayan II. Paris Antlaşması görüşmeleri sırasında

kurdukları ittifak (26 Eylül 1815). Siyasal ve toplumsal yaşamda Hristiyan ilkelere bağlılığı güçlendirmeyi amaçladığını ilan edilen Kutsal İttifak'ın kuruluşuna Çar Aleksandr önderlik etti. Sonradan İngiltere veliht prensi, Osmanlı padişahı ve papa dışında bütün Avrupa hükümdarlarının katıldıkları ittifak, fazla etkili olmamakla birlikte, liberaller ve sonraki tarihçiler tarafından Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki tutucu ve baskıcı yönetimlerin aracı ve simgesi olarak kabul edildi. Napoleon sonrası dönemin önde gelen diplomatlarından Avusturya Dışişleri Bakanı Prens Klemens von Metternich ve İngiltere Dışişleri Bakanı Vikont Castlereagh ise Kutsal İttifak'ı önemsiz ve geçici bir birlik olarak değerlendirmişlerdir. Kuveyt Krizi: bkz. Körfez Savaşı, 1991.

Küba Bunalımı -- 1962

Sovyetler Birliği ile Amerika Birleşik Devletleri'ni doğrudan savaşın eşğine getiren uluslararası siyasal bunalım. Küba'da Fidel Castro, 1959'da Amerikan yanlısı diktatör Batista'yı devirerek iktidarı ele geçirmişti. Bu tarihten itibaren Küba'nın ABD ile ilişkileri bozulurken, SSCB ile gelişmiştir. Özellikle 1961 yılının Nisan ayında, ABD tarafından Küba'ya karşı düzenlenen başarısız Domuzlar Körfezi çıkartması ABD-Küba gerginliğini iyice artırmıştır. Bu arada 1962 Ocağında OAS (Amerikan Devletleri Örgütü) devletleri Küba'nın OAS'tan atılmasını kararlaştırmışlardır. 1962 Ağustos'unda ABD istihbaratı Küba'ya bazı Sovyet füzelerinin yerleştirilmiş olduğunu saptamıştır. Bunun üzerine Küba'daki Sovyet füzelerinin sökülmesini isteyen ABD, 22 Ekim 1962 tarihinden başlayarak adayı denizden ablukaya almıştır. Bu sırada bazı Sovyet gemilerinin de Küba limanlarına doğru Atlantik'te seyretmekte olması, daha önce 1948 tarihli Berlin ablukasında karşı karşıya gelen iki "süper devlet" arasında doğrudan bir çatışma olasılığını ortaya çıkarmıştır. Tüm dünyada bir nükleer savaş korkusu yaşatan bir kaç kritik gün içerisinde, kısmen Khruchchev liderliğindeki SSCB yönetiminin biraz geri adım atması, kısmen de taraflar arasında sürdürülen pazarlıklarda bir anlaşmaya varılması, krizin sıcak bir çatışmaya dönüşmesini önlemiştir. Sovyetler Birliği, Türkiye'de bulunan Jüpiter füzelerinin de sökülmesi kaydıyla Küba'daki füzelerin sökülmesini kabul etmiştir. Küba (Ekim füzeleri) bunalımının en önemli sonucu, soğuk savaşın doruk noktasına vardığı bir dönemde, "yumuşama" ve "görüşme" havası yaratmış olmasıdır. Bunalımın ikinci sonucu, NATO'nun Avrupalı ortaklarının, böylesine büyük bir bunalımda, yanı kendilerini de son derece tehlikede bırakan durumlarda, kendi görüşlerinin alınmayacağını açıkça görmüş olmalarıdır. Küba Bunalımı, her iki ittifak grubunda da üyelerin, stratejik değişikliklerle başlayan yeni uluslararası ortama uyum gösterme özlemlerine hız kazandırdı. Bunalım, ayrıca geleneksel (klasik) silahların önemini artırmıştır. Son olarak, ABD ile Sovyetler Birliği arasında, iki devlet başkanının gizli, çabuk ve doğrudan haberleşmeleri ile birçok yanlış anlamının giderilmesi amacıyla bir doğrudan telefon hattı (hotline) kurulmuştur.

Küçük Antant (Petite Entente)

Birinci Dünya Savaşını izleyen devrede Avrupa'da oluşan yeni bloklaşmalardan biridir. Çekoslovakya, Yugoslavya ve Romanya'nın aralarında kurdukları bir işbirliği ve ittifak sistemidir.

Küçük Antant; 1920'de Çekoslovakya-Yugoslavya, 1921'de Çekoslovakya-Romanya ve Yugoslavya-Romanya arasındaki ikili anlaşmalardan oluşmuştur. Amacı, bu savaş ertesi yeni devletlerin Orta Avrupa'daki güvenliklerini korumak (Alman, Macar ve Bulgar tehlikesine karşı) ve status quo'yu devam getirmektir. Fransa bu sistemin koruyucusu rolünü oynamış, bu ülkelerin dış siyasetini hayli etkilemiştir.

La Haye Konferansları

Devletler hukuku alanında sık sık değinilen Lahey Konferansları, başlıca 1899'da ve 1907'de olmak üzere iki defa toplanmıştır. Genel olarak milletlerarası anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözümlenmesi ile savaş hukuku konularında bazı kurallar koyarak devletler hukukunun düzenlenmesi (codification) konusunda yararlı çalışmalar yapmıştır. Daha sonra 1930 yılında da bir diğer konferans daha yapılmışsa da, önceki ikisi kadar önemli sayılmaz.

Birinci Konferansta 26 ülke bulunmuş, hemen bütün Avrupa devletleri ile ABD de katılmıştır. İkinci Konferans ise 44 ülke arasında yapılmıştır.

Lahey Konferanslarında saptanan kurallar bazı sözleşmeler meydana getirmiştir. Bunlara Lahey Sözleşmeleri denmektedir. Örneğin, "Milletlerarası Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözülmesine Dair Lahey Sözleşmesi" veya "Savaş Açılmasına Dair Lahey Sözleşmesi" bunlardandır.

Laval-Mussolini Anlaşması -- 7 Ocak 1935

Fransız Pierre Laval ile İtalya Devlet Başkanı Benito Mussolini arasında yapılan anlaşma. Nazi Almanyası ortaya çıktıktan sonra ve özellikle 1934 Ekim'inde Dışişleri Bakanlığına gelen Pierre Laval ile birlikte, Fransa-İtalya münasebetleri hızla gelişti. Fransa İtalya'ya daha fazla kaydı ve anlaşma imzalandı. Anlaşma, Tuna ülkeleri konusunda bir pakt öngörmekteydi. Avusturya'nın bağımsızlığı garanti altına alınıyordu. Bu Avrupa'da barışın korunması için bir şart olarak kabul ediliyordu. Anlaşmada yer almayan fakat gizli görüşmelerde Habeşistan (Etyopya) bahis konusu olmuş ve Laval Fransa'nın bu konudaki ilgisizliğini açıklamıştır. Bu da Etyopya'nın İtalyanlar tarafından işgalini kabul ettiğini gösteriyor.

Lenin, Vladimir İ.

Asıl adı Vlamidir İliç Ulyanov'dur. 1917 Sovyet Devrimi'nin esin kaynağı ve önderi olan Marksist düşün, siyaset ve eylem adamı. İlk başkanlığını yaptığı (1917-1924) yeni Sovyet devletinin temellerini atmış, dünya işçi hareketinin yeni öncü örgütü olarak III. Enternasyoneli (Komintern) kurmuştur. Tarihinin en büyük devrimcilerinden biri ve Marx sonrası dönemin en etkili sosyalist düşünürü olarak kabul edilir. Marx'ın kuramlarına yaptığı katkılardan dolayı komünist hareketler genellikle Marsizm-Leninizm olarak anılmıştır.

Litvinov Protokolü -- 9 Şubat 1929

Sovyetler Birliği'nin Briand-Kellog Paktının güttüğü aynı amacı kapsayan bir protokolü kendi komşuları arasında da en kısa zamanda yürürlüğe koymak için hazırladığı özel bir protokol. Kellog Paktı'nı Sovyetler, Batılıların Sovyet Rusya'yı izole etmek, çember içine almak ve Sovyet Rusya'ya karşı mücadele etmek ve kurdukları bir kombinezon olarak karşılamışlardı. Fakat Fransız hükümetinin daveti üzerine 1928 Ekim'inde Sovyet Rusya da bu pakta katılmıştır. Sovyetler, paktın silahsızlanmaya gereken önemi vermemiş olduğunu belirtmekle beraber paktın en kısa zamanda yürürlüğe girmesini sağlamak için Polonya ve Litvanya'ya özel bir protokol önerdi. Polonya bu protokole katılmak için Romanya ve diğer Baltık devletlerinin de katılmasını şart koşmuştur. Protokol 9 Şubat 1929'da SSCB, Letonya, Estonya, Romanya ve Polonya tarafından imzalanmıştır. Türkiye, Litvanya, İran ve Danzig de kısa bir süre sonra bu protokolü imzalamışlardır. Protokol ve pakt, tarafsızlık ve saldırmazlık antlaşmaları imzalamamış olan devletler ile SSCB arasında bu çeşit anlaşmaların yerini almıştır.

Locarno Antlaşmaları -- 1 Aralık 1929

I. Dünya Savaşı sonrası Batı Avrupa'da barışı korumak amacıyla Almanya, Fransa, Belçika, İngiltere ve İtalya arasında imzalanan bir dizi antlaşma. 16 Ekim'de İsviçre'nin Locarno kentinde kaleme alınan antlaşmalar, 1 Aralık'ta Londra'da imzalanmıştır.

Locarno Paketi Almanya, Belçika, Fransa, İngiltere ve İtalya arasındaki karşılıklı güvence antlaşmasını, Almanya ile Belçika ve Almanya ile Fransa arasındaki hakem antlaşmalarını, eskiden itilaf devletleri tarafından Almanya'ya verilen ve Milletler Cemiyeti sözleşmesinin 16. md.'ne göre sözleşmeyi çiğneyen bir devlete karşı uygulanacak yaptırımları açıklayan notayı, Fransa ile Polonya ve Fransa ile Çekoslovakya arasındaki güvence antlaşmalarını içeriyordu.

Güvence antlaşmasına göre Versailles Antlaşmasıyla (1919) belirlenen Almanya-Belçika ve Almanya-Fransa sınırları da değiştirilemezdi. Almanya, Belçika ve Fransa "**meşru savunma**" ya da Milletler Cemiyeti'nin koyduğu yükümlülüklerden biri nedeniyle doğacak durumlar dışında birbirlerine asla saldırmayacaklar, anlaşmazlıklarını barışçı yollarla çözümleneceklerdi. Bu antlaşmanın ihlali durumunda, antlaşmaya imza koyan devletler, Milletler Cemiyeti'nin saldırıya uğradığına karar verdiği tarafın yardımına koşacaktı. Fransa'nın Polonya ve Çekoslovakya arasındaki anlaşmalar ise tahrik unsuru olmaksızın başlayan herhangi bir saldırı karşısında, tarafların birbirlerini desteklemelerini öngörüyordu. Pakta ayrıca Ren Bölgesinin kararlaştırılmış tarihten beş yıl önce 1930'da boşaltılması öngörülüyordu.

Locarno'nun açık anlamı, Almanya'nın batı sınırlarını değiştirmek için zor kullanılmaktan vazgeçip doğu sınırları konusunda hakem kararına uymayı kabul etmesi, İngiltere'nin ise Belçika ve Fransa'ya askeri destek sağlamayı kabul ederken aynı güvenceyi Polonya ve Çekoslovakya için vermemesiydi. Uluslararası politika açısından önemli kısa ve uzun vadeli sonuçları olmuştur. Savaşın sona ermesi ilk kez Fransa ile Almanya'nın ilişkilerini normalleştirdi. Almanya'yı yeniden Avrupa'nın büyük devletleri arasına alarak Dawes Planının başlattığı işi bitirdi.

Uzun vadeli sonuçları, tüm savaş sonrası düzenin üzerine oturduğu Versailles Antlaşmasının başka antlaşmalar ile teyid edilmedikçe bağlayıcı olmadığını açıkça olması bile, üstü kapalı ortaya koymuştur. Bu da Versailles düzeninin iflası demektir. 2. olarak hükümetlerin kendilerini doğrudan doğruya ilgilendirmeyen sınırların korunması için askeri harekâta girişmeyecekleri açıkça ortaya çıkmıştır.

Belirli bir süre Avrupa'daki barış yanlılarını umutlandıran bu antlaşmaların yarattığı yumuşama havası, 1936 yılında Hitlerin Ren bölgesine asker sokması ile sona erdi.

Londra Boğazlar Sözleşmesi -- 17 Ocak-13 Haziran 1871

Rusya'nın ilan etmiş olduğu Karadeniz'in tarafsızlığının (1856 Paris antlaşmasının 11, 13 ve 14. maddeleri) kaldırılmasını onayladı; fakat boğazlar kapalı olmağa devam etti. Kırım savaşına son veren Paris Antlaşmasıyla Karadeniz'in tarafsızlığı kabul edilmişti. Buna zorunlu olarak uyan Rusya, 1871'de Fransız Alman Savaşının Fransa aleyhine sonuçlanmasıyla Paris Antlaşmasındaki bu hükmü tanımadığını belirtti. Osmanlı İmparatorluğunun başvurusu üzerine toplanan konferansta imzalanan antlaşmayla Karadeniz'in tarafsızlığı ve barış zamanlarında Osmanlı İmparatorluğu'na Boğazları kapalı tutma yetkisi tanıyan Paris antlaşmasındaki madde kaldırıldı. Ancak gerektiğinde Osmanlı devletinin dost ve bağlaşıklık donanmaları içeri almakta serbest bırakılması, Osmanlı Devleti için önemli bir ödün olduğu kadar Rusya açısından da yeni bir tehdit ögesi oluşturdu.

Londra Deniz Silahsızlanma Konferansı -- 21 Nisan 1930

1930 yılının Ocak ayında deniz silahlarının sınırlandırılması konusunda toplanan konferans. 1928'de Briand Kellog Paketi'nin oluşturduğu barışçı atmosfer bu antlaşmaya yol açmıştır. Görüşmeler sonunda hazırlanan antlaşma iki kısma ayrıldı. İlk kısımda, ABD, İngiltere ve Japonya daha küçük tonajda savaş gemilerinin de sınırlandırılabilmesi konusunda anlaşmaya vardılar. İkinci kısım ise, deniz savaşının düzenlenmesine ilişkin hükümleri içermekteydi. Bu konferans Uzakdoğu'da büyük bir güç olarak ortaya çıkan Japon ile bölgenin üstün gücü ABD arasındaki rekabetin açıkça ortaya çıkmasına sebep olmuştur. 1933 yılında ABD Başkanlığına seçilen Roosevelt'in, Amerikan donanmasına geliştirici önlemler almasıyla Japonya 1934'te bu antlaşmaya uymayacağını belirtti. İngiltere'nin Londra'da yeni bir konferans toplama çalışmaları da Japonya'nın isteksizliği yüzünden sonuçsuz kaldı ve 1936'da Konferansı terk eden Japonya hiçbir kısıtlamaya uymayarak savaş gemileri yapımına başladı.

Londra Konferansı -- 1912 ve 1921

Balkan Savaşı sırasında 1912 Aralık ayının ortalarında aynı anda başlayan iki ayrı uluslararası konferans. Bunlardan birinde Osmanlı ve Balkan ülkelerinin temsilcileri karşı karşıya geliyordu. Diğer ise, Avrupalı altı büyük devlet temsilcisinden oluşmaktaydı. Osmanlı'nın ve diğer tarafın koruyucuları vardı. Avusturya-Macaristan ve Almanya İstanbul hükümetini, Rusya ve Üçlü İtilaf devletleri de Balkan ülkelerini destekliyordu. Konferansta, Osmanlı İmparatorluğunun egemenliği ve altı büyük devletin denetimi altında özerk bir Arnavutluk kurulması kararlaştırılmıştır. Diğer yandan Osmanlı İmparatorluğundan Avrupa'daki sınırını Midye-Tekirdağ çizgisine çekmesi, Edirne'nin teslim edilmesi, Ege denizindeki tüm haklarından vazgeçmesi isteniyordu. Bu istemler İstanbul hükümetince kabul edildiği sırada 23 Ocak 1913 günü Jön Türkler darbe ile iktidara geçmişler ve konferans sonuçları uygulanamamıştır.

I. İnönü Savaşı'nda elde edilen başarı sonucu Batılı devletler bir konferans düzenlemeye karar verdiler. Londra Konferansı 21 Şubat'tan 12 Mart 1921'e kadar devam etmiştir. Londra görüşmelerinde Bekir Sami Bey, Ankara ve İstanbul temsilcileri arasında varılan bir anlaşma sonucunda, her iki heyet adına hareket etmiştir. Türk temsilcilerinin Londra temaslarını iki kısma ayırmak gerekir. Birincisi, Türk temsilcilerinin Müttefik devletlerle yaptıkları genel görüşmeler; ikincisi de Ankara heyeti başkanı, Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey ile İngiliz, Fransız, İtalyan temsilcileri arasındaki görüşmelerde hazırlanan antlaşma tasarılarıdır. Ankara hükümeti Bekir Sami Bey'in yaptığı anlaşmaları kabul etmedi. Bir anlaşma gerçekleşmemiştir. Ama bunu önemi Ankara hükümetinin Avrupa devletleri tarafından gizli bir şekilde de olsa tanınması ve İtilaf devletleri arasındaki görüş ayrılıklarını ortaya çıkarmasıdır.

Londra Konferansları -- 1955-1959

Kıbrıs sorununa çözüm bulmak amacıyla İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında düzenlenen iki konferans. I. Londra Konferansı'nda (29 Ağustos-7 Eylül 1955) bir sonuç elde edilmezken, II. Londra Konferansı'nda (19-23 Şubat 1959) Kıbrıs'ın bağımsızlığı kabul edilmiştir. Belirli bir süre Kıbrıs sorununun varlığını kabul etmeyen İngiltere, Ada'daki gelişmeler hızlanınca, Türkiye ve Yunanistan'ın katılacağı bir konferans toplamaya karar verdi. I. Londra Konferansında İngiltere, egemenlik kendisinde kalmak üzere, Kıbrıs'a özerklik verilmesini ve Ada'nın savunmasında Türkiye ve Yunanistan'ın yer alması tezini savundu. Türkiye, Ada'nın tarihsel geçmişe göre kendisine verilmesi gerektiğini ileri sürdü.

Yunanistan ise Kıbrıs halkına kendi geleceğini belirleme hakkının verilmesinde ısrar etti. Konferans bir sonuca ulaşmadan dağıldı.

II. Konferans, Aralık 1958'de Paris'te yapılan NATO Bakanlar Konseyi toplantısı vesilesiyle Türkiye, İngiltere ve Yunanistan Dışişleri Bakanları Kıbrıs'a bağımsızlık verilmesi üzerinde görüşmeler yaptılar. Daha sonra Zürih'te bir araya gelen Türk ve Yunan tarafları prensip olarak anlaştılar (11 Şubat 1959). Kıbrıs anlaşmazlığına böyle bir çözüm daha önce 1958 yılında Makarios tarafından ortaya atılmıştı. Antlaşmayı Londra'da Lancaster House'de Türkiye, Yunanistan ve İngiltere başbakanları imzaladılar. Antlaşmaya göre Ada'da Türklerden ve Rumlardan meydana gelen ikili bir yönetim tarzı uygulanacak ve Kıbrıs devletinin bağımsızlığı Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantisi altında bulunacaktı. Kıbrıs, hiçbir devlete katılmayacak; Türkler bir azınlık muamelesi görmeyecek, Ada'nın savunmasına Yunanistan ve Türkiye katılacak, İngiltere buradaki bazı askeri üslerini koruyacaktı.

Ada'nın Temsilciler Meclisinde her iki cemaat belirli oranlar içerisinde üye bulunduracak; Cumhurbaşkanı Rumlardan, yardımcı Türklerden seçilecekti. Türkler, kurulacak Kıbrıs ordusuna %40, mahalli kolluk kuvvetlerine ve yönetime %30 oranında katılacaklardır. Bakanlar kurulunun 3 üyesi Türk, 7'si Rum olacaktı. Antlaşmada daha birçok kurumun, "ikili yönetime" göre nasıl kurulacağı hakkında ayrıntılı hükümler yer aldı.

Louis, 14.

17. yüzyılda (1638-175) Fransa'da hüküm süren kral. 1643'te beş yaşındayken Fransız tahtına çıktı. Bunda önce yönetimde, kral Naibi Kardinal Nazarin vardı. 14. Louis 1661'de 23 yaşında iken ülkenin yönetimini ele aldı ve 1715'te ölene kadar tam 72 yıl iktidarda kaldı. Çağdaş tarihin iktidarda en uzun süreyle iktidarda kalan monarkıdır. Kendi döneminde, yönetimde mutlakiyet hâkimdi. 16. yüzyılda yaşanan din savaşları ve Westphalia Barışı sırasında 1648 ayaklanmaları, Almanya'yı küçük devletlere bölmüş, Fransa'ya da dünya üstünlüğünü ele geçirmesini sağlamıştır. 14. Louis, sınıflara bölünmüş bir Fransa'nın bütünleştirilmesinde tek gücün ulusal monarşinin olduğuna inanmıştır. Merkeziyetçi otoritesini kurduktan sonra, orduya çekidüzen verdi. Çünkü askerler önceden istedikleri ülkeye hizmet ediyorlardı. Bunlara sürekli oturacak barakalar kurdu, emir komuta zinciri kurdu ve tek bir üniforma giydirdi. 14. Louis bunları içerde yaparken, dış politikada da çeşitli stratejiler uyguladı. Bu stratejinin temelinde genişleme yatıyordu. Doğuya ve Ren bölgesine doğru genişlemek ve İspanya Hollanda'sını (Belçika) kendi ülkesine ilhak etmek istedi. Bir de İspanya kralı II. Charles'in kız kardeşi ile evlenmişti). Bu konudaki amacı, Avrupa'nın öteki devletlerinin bağımsızlıklarına son verecek olan, "evrensel monarşi" kurmaktır.

Arkasında büyük bir miras bırakacak olan İspanya Kralı II. Charles'in ölmesi ile 1700 yılında Avrupa savaş ile karşı karşıya gelmişti. Miras üzerinde en büyük hak sahibi, II. Charles'in iki kızkardeşi ile evli bulunan Habsburg İmparatoru ve Fransa Kralı'ydı. II. Charles ölmeden önce mirasın kime kalacağı konusunda vasiyet bırakmıştı. Vasiyete göre İspanya toprakları parçalanmadan bir bütün olarak 14. Louis'in torununa kalacak ama taht hiç bir zaman birleştirilmeyecekti. 14. Louis kabul etmezse, Habsburg İmparatorunun oğluna verilecek. 14. Louis bu mirası kabul etti ve savaş başladı. Savaş sonunda Utrecht Barış Antlaşması imzalanacak ve İspanya tahtına 14. Louis'in torunu II. Philippe geçecektir.

Lozan Antlaşması -- 1923

Kurtuluş savaşımızın sonunda, yeni Türk devleti ve diğer imzacı ülkeler arasında yapılan barış antlaşması ile Türkiye tam bağımsızlığını bütün dünyaya kabul ettirmiş oldu. Bugünkü

sınırlarımız ile dış ilişkilerimizin bir kısmı da Lozan Barış Antlaşmasına göre saptanmış ve yürütülmektedir.

20 Kasım 1922'de başlayan ve çok çetin geçen görüşmeler, aradaki bir kesilme döneminden sonra, 24 Temmuz 1923'de sonuçlanarak bu tarihte Antlaşma imzalanmıştır. Daha sonra da TBMM'de 23 Ağustos 1923 günü 340, 341, 342 ve 343 sayılı kanunlarla kabul olunmuş ve böylece hazır bulunan 227 üyeden 213'ünün olumlu oyu ile tasdik olunmuştur. Aynı gün, İstanbul ve Boğazlar bölgesindeki müttefik kuvvetleri ve donanmasının çekilmesi istenmiş ve 6 hafta içinde gitmişlerdir.

Lozan Konferansında Türkiye'yi baş delege olarak, o sırada Dışişleri Bakanı bulunan İsmet İnönü temsil etmiştir.

Lozan Barışıyla özet olarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Henüz tespit edilmemiş güney sınırları hariç Türkiye'nin yeni sınırları Milli Misak ile kabul edilen sınırlardır. Türkiye Müttefiklere hiç bir tazminat ödemeyecekti. Kapitülasyonlar kaldırılmıştı. Türkiye'de bulunan yabancılar ve yabancı kurum ve okullar Türk kanunlarına tabi olacaklardı. Yunanistan ile ahali mübadelesinden sonra, Türkiye, halkının büyük çoğunluğunu Türklerin teşkil ettiği mütecanis bir devlet haline gelmişti. Boğazlarda, tam kontrol hakkını kullanmamakla beraber egemenliği ve bağımsızlığı üzerine konulan tehditlerin birçoğunu kaldırmaya muvaffak olmuştu.

Lozan'da imzalanmış olan belgelerin dökümü ise şöyledir:

1. Türkiye ile İngiltere, Fransa, Japonya, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya arasında (Barış Andlaşması).
2. Türkiye ile İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Rusya, Yugoslavya arasında (Boğazların Usulüne Dair Sözleşme),
3. Türkiye, İngiltere, Fransa, İtalya, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya arasında (Trakya Sınırlarına Dair Sözleşme),
4. Türkiye ile İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya arasında (Ticaret Sözleşmesi),
5. Türkiye ile İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Romanya, Yunanistan arasında (Genel Af ile İlgili Beyanname ve Protokol).
6. Yunanistan'daki Müslümanların malları hakkında (Yunan Beyannamesi).
7. Sağlık Sorunlarına Ait Türk Beyannamesi
8. Adalet işlerinin İdaresine ait Türk Beyannamesi
9. Türkiye, İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya arasında Osmanlı İmparatorluğunca verilmiş olan bazı imtiyazlara dair Protokol ve (Türk Beyannamesi),
10. Türkiye, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya arasında Lozan'da imza edilen belgelerin bazı hükümetlerine Belçika ve Portekiz'in katılmasına dair Protokol ve (Belçika Beyannamesi) ile (Portekiz Beyannamesi).
11. Türkiye, İngiltere, Fransa, İtalya arasında İngiltere, Fransa, İtalya tarafından işgal edilen Türk arazisinin boşaltılmasına dair Protokol ve (Türk Beyannamesi).
12. Türkiye, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan arasında Karaağaç arazisiyle Bozcaada ve İmroz adalarına dair Protokol.
13. İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan arasında Yunanistan'daki azınlıkların korunması hakkında başlıca müttefik devletler ile Yunanistan arasında 10.08.1920 gününde yapılmış andlaşması ile Trakya'ya ait olarak aynı devletlerarasında aynı günde yapılan andlaşmaya dair Protokol.
14. Türkiye, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Bulgaristan arasında, Yugoslavya tarafından Barış Antlaşmasının imzasına dair Protokol.

15. Türkiye, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Bulgaristan, Belçika, Portekiz arasında Lozan Konferansının bitimine ait belge.

Barış Andlaşmasının kapsamı içinde olarak Türkiye ile Yunanistan arasındaki Rum ve Türk ahalinin karşılıklı değiştirilmesine dair Andlaşma 30.1.1923'de imzalanmıştır. Atatürk, Nutkunda, Mondros Mütarekesinden sonra Müttefik devletlerce Türkiye'ye dört defa barış teklifi yapıldığını, ilk üçünü Türk milletini tatmin etmekten çok uzak olduklarını, dördüncü ve son teklifin Lozan Antlaşması ile sonuçlanan görüşmeleri başlattığını belirterek ayrıntılarını vermiş ve Lozanı bir zafer olarak nitelemiştir.

Lusaka Konferansı -- 1970

Bağlantısızların Zambia'nın başkenti Lusaka'da yaptıkları üçüncü bağlantısızlar toplantısı. "Barış, Bağımsızlık, İşbirliği ve Uluslararası İlişkilerin Demokratikleştirilmesi Üzerine Lusaka Deklarasyonu" ile bağlantısız bir dış politika izleme özlemi kararlı bir biçimde bir daha ilan edilmiştir.

Lübnan Sorunu

Ortadoğu sorununun önemli bir parçası durumundaki olaylar. Lübnan, 1970'lerin ortalarında taraflarını Hristiyan sağcılar, Müslüman solcular, Suriye birlikleri, İsrail ve BM Barış Gücü'nün oluşturduğu bir iç savaş içine girdi. Bu çatışmanın nedenleri, Lübnan'ın iç yapısında ve bölgenin özelliklerinde aranmalıdır.

Bir kere Lübnan çeşitli dinsel ve etnik bölüntülere ayrılmış olup bir ulus-devlet görünümünde değildir. Ülkede hiçbir mezhep çoğunluğa sahip olamamıştır. Bunlar arasında Müslüman Sünniler, Şiiiler, Düriziler, Hristiyan Maruniler, Yunan Ortodokslar, Katolikler ve Yahudiler en önemlilerini oluşturmaktadır. Bu etnik ve dini mozayiğe bir de 1970'te Ürdün'deki iç savaş kaybederek bir anlamda bölgeden sürülen Filistinliler eklenmiştir. Burada bir yandan Hıristyan, Batı kültürü ile öte yandan İslam ve Doğu kültürü aynı potada erimemektedir. Lübnan toplumunun ailelere bölünmüş yapısı ülkenin siyasal yaşantısına kişisel özellik katmıştır. Siyasal iktidarın bozulduğu dönemde iktidarı ele geçirme çabaları büyük çatışmalara yol açmaktadır.

Lübnan 1943 yılında tam bağımsız olduğundan bu yana siyasal istikrarını geleneksel olarak bir Hristiyan başkan ve müslüman bir başbakan seçerek sürdürüyordu. Hristiyanlar mecliste ve hükümette çoğunluğu ellerinde bulunduruyorlardı. Filistinlilerin de Lübnan'a gelmesi dengeyi iyice bozdu. 1975 yılında sağcı ve Hristiyanlar, solcu Müslümanlar ve Filistin gerillaları arasında bir savaş çıktı. Bir yıl sonra da Suriye, ABD ve İsrail'in onayı ile çatışmaları durdurmak için müdahale etti. 1978 yılında İsrail Güney Lübnan sınırından içeri girdiyse de BM Barış gücü gelince geri çekildi. Bu tarihten itibaren Lübnan'a saldırı için fırsat kollayan İsrail bir harekatı başlatarak Lübnan'ın güneyini işgal etti. Sonuçta Arafat ve Filistinliler bölgeden çekilirken, Lübnan'da yeni bir mücadele dönemi başlıyordu. 1980'li yıllar Lübnan'a özlediği barışı getiremedi ve 1975'te başlayan iç savaş hızını artırarak sürdürdü. Özellikle İsrail'in bölgede çekilişi sırasında ülkede, Devlet Başkanı Emin Cemayel dışında üç güç odağı ortaya çıktı. Hristiyanlar, Düriziler ve Şii Emel Örgütü. Saldırlara hedef olan Uluslararası Barış Gücü 1984 yılında ülkeden çekildiyse de İsrail askeri varlığını sürdürdü. 1986'dan sonra Suriye birlikleri, Şii Emel milisleri ve Filistinliler arasında yeni çatışmalar çıktı. 1989 yılında ise iç savaşın yeniden alevlenmesi, yeni seçilmiş başkan Rene Moawad'ın bir suikast ile öldürülmesi ve Batılı rehinelere bunalımı sürmekteydi. Ordu komutanı Michel Aoun Hristiyanlar'ın lideri olarak ortaya çıktı. Aoun, Suriye'nin Lübnan'dan

elini eteğini tümüyle çekmedikçe herhangi bir anlaşmaya varamayacağını açıkladı. Aynı yıl içinde Arap Birliği Örgütü'nün çeşitli arabuluculuk komitelerinin çabaları sonuç getirmedi. Nihayet, 22 Mayıs 1991 tarihinde Suriye ile Lübnan arasında imzalanan bir antlaşma ile Suriye 1943 yılında bağımsızlığını kazanmasından sonra ilk defa Lübnan'ı ayrı ve bağımsız bir devlet olarak tanıdı. Bu tarihten sonra Lübnan merkezi hükümetinin en önemli sorunları, etnik dengelerin bozulup yeni çatışmalara yol açmasını engellemek, ülke topraklarının her tarafında denetimi sağlamak ve İsrail'in zaman zaman saldırıda bulunduğu gerilla kamplarının ne yapılacağı konusunda açıklık kazandırmaktır.

Maastricht Zirvesi (Maastricht Summit) -- Aralık 1991

Avrupa Topluluğu üyesi on iki ülkenin Hollanda'daki Maastricht kentinde Aralık 1991'de, 1992'de yürürlüğe girmek üzere ortak bir Avrupa pazarına geçiş prosedürünü modernize etmek amacıyla düzenledikleri toplantı. Zirvede kararlaştırılan ana konu, geri dönülmez olarak değerlendirilen birliğin siyasal, ekonomik ve parasal yönü idi. Avrupa Topluluğu, dünyanın en geniş piyasası olarak, malların ve insanların serbest dolaşımı ile global güçlerden birisi olabilecektir.

Macar Ayaklanması -- 1956

Macaristan'daki Sovyetler Birliği karşıtı ayaklanma. Stalin'in ölümünün ardından SSCB'de sözkonusu olan değişiklikler Macaristan'a da yansımıştı. Macaristan'daki Rakosi yönetimi, öteki Doğu Avrupa ülkelerine göre en yeni, kapalı ve halktan kopuk olanıydı. Böyle bir yöneticiye Sovyet önderliğinin geri görüşleri anlatılmalıydı. Rakosi istenen değişiklikleri yapmayınca Sovyet yöneticileri Rakosi'nin tek adam yönetimine son vererek, 1953'te iktidara Liberal görüşlü İmre Nagy'nin gelmesini sağladılar. Nagy'nin başbakanlığı sırasında yöneldiği liberal uygulamalar Sovyetler'i endişelendirdi. Bunun üzerine 1955 Nisan'ında sağcı sapma ve hizipçilik ile suçlanarak, Moskova'nın da oluru ile görevinden uzaklaştırıldı. Rakosi bazı serbestlikler tanıdıysa da başarılı olamadı. Ayrıca bu sırada Polonya'daki Poznan ayaklanmasının olması da onu tedirgin etti. Bu durum karşısında Macar Komünist Partisi 24 Ekim'de İmre Nagy'yi yeniden başbakanlığa getirdiyse de durumu denetim altına alamadı. Sovyetler Birliği aleyhinde gösteriler ve grevler daha da arttı. Tam bu sırada Komünist Partisi Genel Sekreterliğine getirilen Sanos Kadar'ın yaptığı çağrılar da olayın hızını kesmedi. Bu arada daha önceden önemli yerleri tutmuş olan Sovyet tanklarının olaylara müdahalede bulunması Macar halkına birleştirdi ve Sovyetler'e karşı mücadeleyi güçlendirdi. Bu durumda başbakan İmre Nagy ile Sovyetler Birliği'nin arası iyice açıldı. 4 Kasım sabahından itibaren Sovyet tankları Budapeşte'yi tamamen işgal ederken Kadar'da başbakanlığa getirildi. Böylece ayaklanma bastırılmış oldu. Kadar 1960'lara kadar koyu bir baskı politikası uygulamışsa da bu tarihten sonra kısmi liberalleşme hareketlerine girişmiştir.

Mac Arthur Planı

İkinci Dünya Savaşı'nın Pasifikteki başarılı komutanlarından ve savaş sonrasında Japonya'da A.B.D. yönetiminin başı olan General Mac Arthur, Kore Savaşı sırasında Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Başkomutanlığında bulunduğu sırada, Çinlilerin de Kuzey Koreliler yanında aktif şekilde savaşa katılması üzerine en uygun çare olarak, Kore'ye Bitişik Çin topraklarına atom bombaları atılmasını planlayıp A.B.D. hükümetine önermiş ve görevinden alınmıştır. Buna rağmen, Generalin Amerika'ya dönüşü büyük bir olay oldu ve halk kendisini tam bir kahraman gibi karşıladı.

Magna Carta -- 1215

Kral "Yurtsuz" John ile baronlar arasında Runnymede çayırında imzalanmış olan belge. Kıran kırana bir savaşın sonucunda, kralın baronlara yenilmesiyle kabul edilmiş olan bu "Büyük Özgürlük Fermanı"nın olağanüstü önemli, çağcıl demokrasi tarihinde kralın yetkilerini sınırlayan ilk temel belge olmasıdır.

Magna Carta'yı oluşturan 63 madde İngiliz feodal toplumunun çeşitli sınıf, katman ve kurumlarının geleneksel olarak sahip oldukları hak ve özgürlükleri güvenceye bağlamaktadır. Bu sınıflar içinde en önemlisi baronlardır. Bunun yanı sıra özgür köylüler var. Ayrıca fermana, geleneksel uyruk hakları de resmen anımsatılıp açıkça tanınmaktadır. Kilise'nin tam özerk olmasını sağlayan temel ayrıcalıklar burada yinelenmiştir. Magna Carta anımsattığı bu temel hak ve özgürlükleri güvenceye de bağlamıştır.

Bu haklar;

- 1) Adalet satılmaz, reddedilemez, geciktirilemez,
- 2) Suçsuzca ceza verilemez,
- 3) Ceza suçla orantılı olmalı,
- 4) Zorallım yasak,
- 5) Kendilerinin izni olmadan uyrukların araçları kullanılamaz,
- 6) Ülkeye giriş ve çıkış serbesttir,
- 7) Tam bir ticaret serbestisi vardır.

Makedonya Sorunu

19. ve 20. yy'da Makedonya bölgesini ele geçirmek isteyen Balkan devletleri arasında baş gösteren anlaşmazlık. Bulgaristan'ın bölgeyi alma girişimi, 1878'de İngiltere ve öteki büyük güçler tarafından engellendi. Daha sonra bölge üzerinde hak iddia eden Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan, I. Balkan Savaşı sonunda Osmanlıların bölgedeki egemenliğine son vererek 1913'te Makedonya'yı 3'e ayırdılar. I. Dünya Savaşı'nda Bulgaristan, bölgenin Sırbistan'a ait bölümünü kendi topraklarına kattıysa da 1919'da kendi topraklarının da bir bölümünü kaybederek bölgeden çekilmek zorunda kaldı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Makedonya'nın Sırbistan'a ait bölümü, Yugoslavya'yı oluşturan altı Cumhuriyet'ten biri oldu.

Marshal Planı (Marshall Plan)

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, ABD tarafından Avrupa ülkelerine yardımda bulunmak ve bu ülkeleri kısa zamanda geliştirip güçlenmelerini sağlamak amacıyla hazırlanan bir program. Savaşın sonra Avrupa ülkeleri, yıkılan ekonomilerini onarmak için yoğun bir çabaya girişmişlerdir. Bunun için gerekli olan makine ve donatım ancak ABD'den sağlanabilirdi. Dolayısıyla bu ülkelerin tüm döviz ve altın rezervleri ABD'ye akmış ve büyük bir döviz darboğazı içine sürüklenmişlerdi. Bu koşullar altında zamanın ABD Dışişleri Bakanı George C. Marshall, Avrupa'ya programlı yardım yapılması önerisinde bulundu. Bunun üzerine bir Avrupa Onarım Programı (European Recovery Program) hazırlandı. Öneri sahibinin isteminden dolayı buna Marshall Programı da denir. Marshall Programı, 1948 yılında Başkan Truman tarafından imzalanan bir kanun ile kabul edildi. Program dört yıllık bir süreyi kapsamaktaydı. Program çerçevesinde yapılan yardımlara da Marshall Yardımları denmektedir. ABD, yardımları karşılığında Avrupa ülkelerinden ekonomik ve mali bağımsızlıklarını artıracak yönde çaba göstermelerini, bu amaçla gerekli iç önlemleri almalarını ve aralarında yakın bir işbirliği gerçekleştirmelerini istiyordu. Böylece Avrupa ülkelerinin ABD'ye bağımlılıkları da azaltılmış olacaktı. Bu ortamda Avrupa ülkeleri

aralarında gerekli işbirliğini gerçekleştirmek ve Marshall yardımlarını dağıtmak üzere Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OEEC)'nü kurdular. 17 BatıAvrupa ülkesinden her biri, 1948-1951 dönemini kapsayan bir plan hazırlayacak, ekonomisini toparlayacak, üretimini artıracak ve dış açığı azaltacak önlemler alacaktı. Bu planlar OEEC tarafından gözden geçirilece ve aralarında uyum sağlanacaktı. Aslında bu koordinasyon, ABD'ye bir ölçüde üye ülkelerin ekonomik, para ve mali politikaları üzerinde denetim olanağı sağlıyordu. Kısacası, Marshall Programı'nın başlıca iki amacı vardı. Birisi, sağlanacak dış yardımlarla Avrupa ülkelerinin yıkılan ekonomilerinin onarımına ve kalkınmalarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak, diğeri de Komünizmin Batı Avrupa'daki yayılışına engel olmaktı. Savaş sonrası dönem dünyada "soğuk savaş"ın başlangıç dönemidir. Dolayısıyla ABD, ne pahasına olursa olsun Komünizmin yayılışına set çekmek istiyordu. Diğer yandan, Batı Avrupa, ABD'nin geleneksel bir piyasası durumundaydı. O bakımdan bu piyasayı yeniden canlandırmakla ihracat olanaklarını artırmayı umuyordu. Avrupa Onarım Programı'nın uygulandığı dört yıllık süre içerisinde ABD, Avrupa'ya 11.4 milyar \$ yardım yaptı, bunun %90'ı doğrudanhibe şeklinde idi. En fazla yardım alan ülkeler İngiltere (%24), Fransa (%20), Federal Almanya (%11) ve İtalya (%10) idi. Aza miktarda olmakla birlikte Türkiye de yardım alan ülkeler arasında idi. Marshall Programı, Amerikan yardımının sadece bir yönü idi. 1945'de başlayan Amerikan yardımı, 1955'e kadar 51 milyar doları buldu. Bu yardımlar tüm Batı Blokuna yapılan yardımları kapsar.

Mc Mahon Hattı

1914'de Çin ile Hindistan arasındaki sınırı saptayan İngiliz delegesinin çizdiği hattın ismi. Çin daha sonra bu hattın çizilmesinde kendisine haksızlık edildiği görüşünü savunmuştur. Bugün de aynı görüştedir.

Megali İdea

Yunanca "Büyük Fikir veya İdeal" anlamına gelen bu deyim, Yunanistan'ın yayılma ve büyüme siyaseti ve engellerini açıklayan bir slogandır. Eski İskender imparatorluğu ve Bizans imparatorluğu devrinden esinlenen bu görüşün bütün Yunanlıları bir araya toplayan irredantist bir yönü olduğu gibi, eski toprakların geri alınması ve yenileri de katılmasıyla bir imparatorluk kurma hayaline dayanan emperyalist bir yönü de bulunmaktadır.

Meiji Anayasası (Meiji Constitution)

1889'da Japon imparatorluğu döneminde, seçilmiş üyelerden oluşacak kanun yapıcı bir organın kurulmasını öngören anayasa. Bu anayasa, daha sonra 1947'de yerini modern bir anayasaya bırakacaktır. Tokugawa şogunluğunun yıkılmasından ve 1868'deki İmparator Meiji'nin restorasyon çalışmasından sonra Japon ulusunun hayatında yeni bir dönem başlamıştır. Modern Japonya'nın kurucu babalarından birisi, bir devlet adamı daha sonra da başbakan olan Ito Hirobumi'dir. Hirobumi, 1870'de iyi bir anayasa bulup incelemek üzere bir yolculuğa çıkmış, ilk kez Amerikan modelini değerlendirmiş ancak pek tatmin edici bulmamıştır. Çünkü Amerikan modeli istikrarlı bir hükümetin kurulması ve korunması konusunda yetersiz kalıyordu. Aranan model Berlin'de bulunmuştu. Ito, Lorenz von Stein'in geliştirdiği, kontrolsüz bir bireysellikten uzak ve yığınların gereksinimlerini dikkate alan "sosyal monarşi" düşüncesini benimsemiştir. Sonuçta, Alman Anayasası'nın 71 maddesinde 46'sını hemen hemen harfi harfine alan Meiji Anayasası Japonya'da 1881'de kabul edilmiştir. Bu anayasa ile Japonya'da bürokrasinin resmi sorumluluğunun, disiplinin, ekonominin ve verimliliğin altı çizilmiştir.

Merkantilizm

Devlet gücünü ve güvenliğini artırmak için bir ulusun ekonomik yaşamını düzenleyen hükümet uygulamaları ve ekonomik felsefesidir. Merkantilizm 16. yy.'da 18. yy.'a kadar Avrupa devletleri tarafından izlenen bir modeli oluşturdu. Bu dönemde Avrupa'da feodalizm çöküp yerine devletler kurulmuş ve ticaret kapitalizmi gelişmiştir. Bunun temelinde devletçilik, ulusal ekonomiyi korumacılık ve sanayileşme vardır. Her devlet ihracatın ithalattan fazla olmasını sağlamaya çalıştı. İstenen ticaret dengesi altın ve gümüşün içeriye akışıyla sonuçlandı. Bu yolla dış ticaret bilançosundan fazlalar oluşacak ve devlet zenginleşecekti. Merkantilizmin gelişmesinde coğrafi keşiflerin artması da önemli bir rol oynamıştır. Sistemde içe karşı müdahalecilik, dışa karşı korumacılık söz konusudur. İçerde mamul maddelere düşük taşıma maliyetleri ve yüksek fiyatlar önerildi. Koloniler ucuz hammaddelerin kaynağı ve phalı ürünlerin pazarı olarak kullanıldı. Merkantilizm, daha çok devleti güçlendirmeye yönelik bir dış ticaret doktrini ve politikasını ifade etmektedir. Komünist devletler politik amaçlarını ekonomik politikanın üstünde tutarak merkantilist fikre en yakın olanlardır.

Merkantilizm sistemi, 18. yy. sonları ve 19.yy.'ın başlarında bireyci laissez faire'ci kapitalist teoriler yerini alana kadar uluslararası ekonomiyi yönlendirdi.

Merkantilizmin Fransa'daki uygulamasına Colbertizm, Almanya ve Avusturya'daki uygulamasına Kameralizm ve İspanya'dakine de Bulyonizm denmektedir.

Metternich

Avusturyalı tutucu devlet adamı, Napoleon'u yenilgiye uğratan ittifakın oluşmasına katkıda bulunmuş ve Viyana Kongresi'ni (1814-15) toplayarak Avusturya'yı yeniden Avrupa'nın önde gelen devletlerinden biri durumuna getirmiştir.

Metternich, Napoleon'a karşı genel bir Alman ayaklanması başlatma gibi görüşlerinden zamanla vazgeçti. Her türlü halk hareketine karşı duymaya başladığı tepki, çok uluslu devlet yapısını statükocu bir yaklaşımla korumaya yönelmesine yol açtı. Öte yandan dış politikada Avrupa'da güç dengesi öğretisinin en kararlı savunucusu durumuna geldi.

Metternich'in Avusturya'yı eski gücüne kavuşturma çabaları, Viyana Kongresiyle doruğa ulaştı.

Zamanla baskının ve gericiliğin nefred edilen bir simgesi haline geldi. 1848'de yükselen devrimci dalganın ilk kurbanı olarak 13 Mart'ta istifa etmek zorunda kaldı.

Mihver Devletleri

II. Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında müttefik devletlere karşı savaşan devletler. İttifak halindeki İngiltere ve Fransa'ya karşı oluşturulan Mihver'de Almanya, İtalya ve Japonya yer aldı. Ancak savaş mihver devletlerinin yenilgisiyle sonuçlanınca savaş sırasında gerçekleştirilen üçlü askeri mihver paketi da sona erdi.

1823 yılında Amerikan Başkanı P. Monroe'nin Kongreye sunduğu birmesajdan doğmuş bir politika anlayışı ve tutumdur. **Bunda hâkim olan üç görüş bulunmaktadır.**

(a) Karışmazlık-non intervention-isteği: Çünkü o sıralarda Güney Amerika'daki İspanyol kolonilerinde bağımsızlık isyanları olmaktadır ve Avrupa büyük devletlerinden oluşan Mukaddes İttifak (Sainte Alliance)'ın buralara müdahale ile kolonyalist çıkarlara hizmet için karışması istenmiyordu;

- (b) Anti-koloniyalizm görüşü: O sıralarda Alaska'ya sahip bulunan Rusya'nın egemenliğini daha aşağılara doğru genişletmek niyetine-Kaliforniya'ya kadar-karşı çıkılıyordu;
- (c) Kabuğuna çekilme (isolation) ilkesi: Sözkonusu mesajda, Amerika'nın Avrupa işleriyle ilgilenmeyeceği ve karışmayacağı ilkesi açıklanıyordu.

Yüzyılımızda ve hatta günümüzde bile zaman zaman Monroe Doktrini sözkonusu edilmekte ve bazı politik çevreler bunun tekrar yürürlüğe konmasını savunmaktadırlar.

Mondros Mütarekesi -- 30 Ekim 1918

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndaki yenilgisini belgeleyen Mondros Mütarekesi aslında bir silah bırakılması, bir ateşkes sözleşmesi olarak hazırlanmakla birlikte içerdiği hükümler bakımından tam bir teslim antlaşmasıdır.

Osmanlı Devleti ile bağlaşıkları Almanya, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan Eylül 1918'de artık savaşı sürdüremeyeceklerini anlamışlardı. Önce Bulgaristan 29 Eylül'de ateşkes antlaşması imzalayarak savaştan çekildi. Bunu Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devleti'nin ateşkes için ABD Başkanı Woodrow Wilson'a başvuruları izledi. Yenilgiyi kabul eden bu devletler Wilson'ın 8 Ocak 1918'de çıkardığı 14 maddelik barış programı çerçevesinde bir antlaşma yapmak istiyorlardı. Ama İngiltere ve Fransa buna karşı çıkınca ABD'de de onlara uyararak daha sert bir tutum takındı. ABD, Almanya ve Avusturya-Macaristan ile kendibağlaşıklarının istekleri doğrultusunda ateşkes koşullarını görüşmeye başlarken Osmanlı Devleti'nin başvurusuna yanıt bile vermedi.

Bu arada 1913'ten beri başta bulunan İttihat ve Terakki hükümeti 8 Ekim'de istifa etmişti. Yeni hükümeti kuran Ahmed İzzet Paşa ABD'den bir yanıt alamayınca ateşkes için İngiltere'ye başvurdu. Bu isteği hemen kabul eden İngiltere, görüşmelerin Ege Denizindeki Limni Adası'nın Mondros Limanında demirli bir savaş gemisinde yapılmasını istedi. İngiltere'yi Amiral Arthur G. Calthorpe'un, Osmanlı Devleti'ni de Bahriye Nazırı Rauf (Orbay) Bey'in başkanlığındaki kurulların temsil ettiği görüşmeler 27 Ekim'de Mondros'ta başladı. Amiral Calthorpe görüşmeye ateşkes koşullarını içeren bir taslakla gelmişti. Osmanlı kurulunun son derece ağır hükümlerle dolu bir belgeye itiraz edecek gücü yoktu. Bazı hükümleri hafifletme yolundaki çabaları da başarılı olamadı ve 30 Ekim'de 25 maddelik mütareke metnini imzalamak zorunda kaldı.

Mütareke hükümlerine göre İstanbul ve Çanakkale boğazları silahsızlandırılarak serbest geçişe hazırlanıyor, denetimi de İtilaf Devletleri'ne bırakılıyordu. Sınırların korunması ve iç güvenlik için gerekli sayının dışındaki askerler terhis ediliyor, yani ordu dağıtılıyordu. Donanma da İtilaf Devletleri'nin gözetimi altında limanlara çekiliyordu. Bütün ulaştırma ve haberleşme hizmetleri İtilaf Devletleri'nin denetimi altına giriyordu. En önemli madde ise İtilaf Devletleri'nin, güvenliklerini tehlikeye düşürdüğünü ileri sürerek istedikleri yeri işgal edebileceklerini öngören yedinci maddeydi. Nitekim kısa bir süre sonra bu madde hükmüne dayanılarak dört bir yanda işgaller başlayacak, İtilaf devletleri 1920'de Osmanlı Devleti'ne Sevr Antlaşmasını imzalatarak bu işgalleri resmen kabul ettireceklerdi. Buna karşı çıkanlar ise Anadolu'da Kurtuluş Savaşı'nın bayrağını açacaklardı.

Monroe Doktrini

Milletlerarası ilişkilerde ve siyasi tarihte sözü sık edilen Monroe Doktrini, çok kısa şekilde basit ifadesiyle "Amerika Amerikanlılarıdır" şeklinde tanımlanmakta ise de bu konuda biraz ayrıntı hukuki yönden gereklidir.

Montrö Sözleşmesi (Convention de Montreux)

Gerek milletlerarası bir su yolu olarak devletler hukukunda önemli bir yer tutan, gerekse Türkiye'nin ve bulunduğu bölgenin jeopolitik durumu açısından büyük anlam ve değeri bulunan Türk Boğazlarının statüsü son olarak, 20 Temmuz 1936'da İsviçre'nin Montrö şehrinde imzalanan milletlerarası bir sözleşme ile saptanmıştır.

Montrö Sözleşmesinin esasları şunlardır:

1. Boğazlardan geçiş; barış ve savaş zamanı ile ticaret ve askeri gemiler açısından ve ayrıca Karadeniz'de kıyısı bulunan devletlerle bulunmayanlara göre değişik biçimlerde saptanmıştır. Aşağıda açıklanacak bazı incelikler dışında, genel kural olarak "Geçiş serbestliği" kabul olunmuştur.
2. Boğazların askeri kontrolü ve savunma tedbirleri tamamen Türkiye'ye aittir. Bundan önceki 1923 Lozan Antlaşması'ndaki hüküm burayı askersizleştirmişti. Montrö'de en büyük isteğimiz bu hükmün değişmesiydi ve bu hakkımız tanındı.
3. Boğazlardan geçişi denetleyen Milletlerarası Boğazlar Komisyonu kaldırılmıştır (Montrö'den evvel yabancı devletler uzmanlarını da kapsayan böyle bir kontrol komisyonu bulunmaktaydı).

Yukarıdaki sonuçlar bakımından Montrö Sözleşmesi Türkiye için bir başarı olmuştur ve Boğazlar üzerindeki genel hâkimiyetimizi sağlamıştır.

Sözleşmeye göre, yabancı gemilerin Boğazlardan geçişlerinde şu incelikler hükme bağlanmış bulunmaktadır:

A) Barış Zamanında

- a) "Karadeniz'de kıyısı olmayan" (non-riverain) devletlerin ticaret gemileri serbestçe geçerler. Savaş gemileri ise, 8-15 gün önceden Türkiye'ye haber vereceklerdir. En fazla bir arada 9 gemi geçebilir ve bunların toplamı tonajı 15.020 tonu aşamaz. Denizaltılar, uçak gemiler ve 10.000 tondan büyük savaş gemileri ise hiç geçemezler. Sözleşmeye uyan şekilde geçen yabancı savaş gemileri Karadeniz'de 21 günden fazla kalamazlar.

Karadeniz'de kıyısı bulunmayan devletlerin barışta, denizde bulunabilecek savaş gemilerinin toplam tonajı 30.000 tonu aşmayacak şekilde saptanmıştır. Ancak burada kıyısı bulunan en kuvvetli filoya sahip devletin filosunda 10 bin tonu aşan bir artış gerçekleştiğinde, sözkonusu diğer devletler de bulundurabilecekleri toplam tonajı, bu artışa paralel olarak artıracaklar, fakat en fazla 45.000 tonu aşamayacaklardır.

- b) "Karadeniz'de kıyısı bulunan" (riverain) devletler için ise ticaret gemileri yine serbesttir. Savaş gemileri de, 8 gün önceden bize bildirilecek, bu arada geçenlerin toplam tonajı 15.000'den fazla olmayacaktır. Karadeniz'de kalışları tabii süreye bağlı değildir.

B) Savaş Zamanında

- a) "Türkiye tarafsız" ise: Herkesin ticaret gemileri serbestçe geçerler. Fakat, savaşan devletlerin savaş gemileri geçemezler.
- b) "Türkiye savaşa katılmış" ise: Her tür gemiyi geçirip, geçirmemekte kendisi karar verir. Dilerse Boğazları herkese kapayabilir.

- c) Savaş tehlikesinin çok yaklaştığı durumlarda: Türkiye yine karar serbestisine sahiptir. Boğazları kapayabilir.

Bunların yanı sıra, sözleşmede daha birçok teknik husus hükme bağlanmıştır. Türkiye, boğazlardan geçen gemilerin sayı ve tonajlarını düzenli raporlar halinde ilgili devletlere bildirir.

Morgenthau Planı

İkinci Dünya Savaşı'ndan mağlup çıkan ve işgal olunan Almanya'nın artık bir sanayi ülkesi olmaktan çıkarılarak, bir tarım ülkesi haline getirilmesini amaçlayan, Amerikalı uzman Morgenthau'un hazırladığı bir plandır. Bu plan tam bir onay görüp uygulanmadı ise de, işgalci devletler savaş tazminatı yerine Alman sanayinin zaten zayıflamış bulunan gücünü hiçe indirdiler. Ancak, Almanya 10-15 yıl içinde, "Alman mucizesi" denen bir kalkınma ve gayret göstererek yine Avrupa'nın en güçlü sanayi ülkesi oldu.

Moskova Antlaşması -- 16 Mart 1921

TBMM ile Sovyetler Birliği arasında imzalanan destek antlaşması. Antlaşmaya göre, Sovyetler Birliği Misak-ı Milli sınırlarını tanıyor ve tarafların birine zorla kabul ettirilecek bir barış anlaşmasını tanımama ilkesi karşılıklı olarak kabul ediliyordu. Boğazlardan tüm ülkelerin ticaret gemilerinin serbestçe geçmesi, Türkiye'nin güvenliğini zedelememek koşulu ile kabul edildi. Karadeniz ve Boğazların hukuki durumu ise daha sonra kıyı devletlerin temsilcilerinden oluşan bir kurul tarafından belirlenmesi öngörülüyordu. Türkiye Çarlık döneminde imzalanmış sözleşmelerden doğan bazı mali yükümlülüklerden kurtuldu.

Moskova Antlaşması -- 1970

Federal Almanya ile SSCB arasında 12 Ağustos 1970'de imzalanan antlaşma. Bu antlaşmaya göre Batı Almanya, ABD, Fransa ve İngiltere'nin Berlin üzerindeki hakları saklı kalmak şartıyla, Avrupa'daki sınırların dokunulmazlığını kabul ettirme, bu sınırların yalnızca barışçı yollarla değiştirilebileceği ilkesi getirildi.

Moskova Konferansı, 1943: bkz. II. Dünya Savaşı

Moskova Konferansı, 1944: bkz. II. Dünya Savaşı

Musul Sorunu

1920'lerde Türkiye-İngiltere arasında çekişmelere neden olan bir bölge anlaşmazlığı, Irak'ın kuzeyinde bulunan bu bölge, zengin petrol yataklarından dolayı devletlerin her zaman ilgisini çekmiştir. I. Dünya Savaşı sırasında Ortadoğu'ya yönelik yapılan gizli antlaşmalardan "Sykes-Picot Antlaşması" ile Fransa'ya bırakılmıştı. Bu bölge 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi imzalandığı zaman Türk kuvvetlerinin elinde bulunuyordu. İngiltere ise, mütarekeye dayanarak, "Müttefikler, güvenliklerini tehdit eden bir durum ortaya çıkarsa, herhangi bir stratejik yeri işgal hakkına sahip olacaktır" maddesinden yararlanarak bölgeyi işgal etti ve 1920 San Remo Antlaşması ile kendisine bırakıldı. Lozan Konferansı sırasında Türkiye etnik ve coğrafi nedenlerle Musul'un kendisine bırakılmasını istemişti. İngiltere statükonun korunmasında diretmiş ve sorun bir çözüme bağlanamamıştı. Lozan Antlaşmasının hükümlerine göre, dokuz ay içerisinde bir sonuca ulaştırmak üzere, Türkiye-İngiltere ikili görüşmelerine bırakılmıştı. 19 Mayıs-5 Haziran 1924 tarihleri arasında yapılan

görüşmelerden bir sonuç alınamayınca, daha önce Lozan Antlaşmasında kararlaştırılmış olduğu gibi, sorun Milletler Cemiyeti'ne sunuldu. Türkiye bölgede plebisit yapılmasını önerdiyse de İngiltere bunu kabul etmedi. Milletler Cemiyeti tarafından oluşturulan komisyon, yaptığı incelemelerle hazırladığı raporda, bölgenin Irak'a bırakılmasını, bölgede yaşayan Kürt halkının haklarının garanti altına alınmasını ve İngiltere'nin tartışma konusu yaptığı Hakkâri'nin Türkiye'ye bırakılmasını öneriyordu. Milletler Cemiyeti Genel Kurulu 1925 Aralığında bu raporu kabul etti. Türkiye o sıralarda Milletler Cemiyetinin üyesi olmamakla birlikte, ilgili taraflardan biri olarak, Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü (Aras) tarafından temsil edilmiştir. Türkiye, 5 Haziran 1926'da İngiltere ile bir anlaşma yaparak bunu kabullenmek zorunda kaldı. Çünkü Türkiye'de bir Şeyh Said ayaklanması çıktı ve olayı İngiltere buna dayandırmıştı. Bunun ardından Türkiye'nin dış politikasında Sovyetler Birliği ile bir yakınlaşma görüldü.

Daha sonra Türk-Irak sınırında yerel bazı çatışmalar çıktı ve bunun üzerine Brüksel'de geçici nitelikte bir sınır saptandı ve bu Türk-Irak sınırı olmuş, Musul Irak'a bırakılmış ve Türkiye'nin Musul petrollerinden 25 yıl süre ile %10 hisse alması kabul edilmiştir. Türkiye, daha sonra 500.000 İngiliz lirası karşılığında bu hakkından vazgeçecektir. Böylece, yeni Türkiye Cumhuriyeti ile İngiltere arasındaki sorun ortadan kaldırılmış oldu.

Münih Konferansı -- 1938

Hitler, Mussolini, Fransa Başbakanı Daladier ve İngiltere adını Chamberlain arasında yapılan ve Çekoslovakya'nın batısındaki "Südetler" bölgesini Almanya'ya veren andlaşma ile sonuçlanan konferans.

Almanya, Avusturya'yı ele geçirdikten sonra ve "bir uluslu bir devlet" politikasını gerçekleştirmek için gözlerini 3,5 milyon Almanın yaşadığı Südetler (Çekoslovakya'nın batısında bulunan bölge) bölgesine çevirdi. Bu bölgede Naziler hareketlerini sürdürüyorlardı. Hitler amacını gerçekleştirmek için sürekli olarak bu bölgeden söz ediyor ve bu bölgenin anayurt ile birleşmesinden söz ediyordu. Bu kışkırtmalardan doğan bölgedeki karışıklığı bahane ederek Hitler Çekoslovakya sınırına asker yığdı. Bunun üzerine Çekoslovakya hükümeti seferberlik ilan etti. Çekoslovakya 1924 yılında Fransa ile bir ittifak anlaşması imzalamıştı. Bu anlaşmaya göre, Fransa, bir işgal durumunda, Çekoslovakya'ya yardım edecekti. Ancak Fransa, 1938 yılı geldiğinde, İngiltere ile birlikte hareket edeceğini bildirdi. Bu durum üzerine, İngiltere Başbakanı Chamberlain, 15 Eylül 1938 tarihinde Almanya'da Hitler ile görüştü. Başbakan Chamberlain Südetler bölgesinin Almanya'ya verilmesi konusunda Fransa ile Çekoslovakya'yı ikna edeceğine söz verdi. Chamberlain'in görüşmeden çıkardığı sonuç, Almanya'nın denetimli bir biçimde hareket etmesi halinde, Avrupa istikrar ve barışının bir iki küçük devletin ortadan kalkması pahasına da olsa kurtarılabileceğiydi. Chamberlain söz verdiyse de bu Hitler'i tatmin etmedi. Chamberlain ile Hitlerin tekrar bir görüşmesi oldu. Bu arada Almanya'nın desteklediği Polonya ve Macaristan, Çekoslovakya'dan toprak talebinde bulundular. Bundan tedirgin olan Hitler derhal Südetler bölgesinin işgal edilmesini istedi. Ancak Fransa 1924 yılında Çekoslovakya ile yaptığı ittifak anlaşmasına sadık kalacağını söyleyince, Chamberlain, bu bunalımın atlatılabilmesi için bir uluslararası konferansın yapılmasını önerdi.

Hitler, Mussolini, Daladier (Fransa Başbakanı) ve Chamberlain'in (İngiltere Başbakanı) katıldıkları Münih Konferansı 29 Eylül'de toplandı. Mussolini'in taraflara sunduğu anlaşma tasarısı kabul edilerek "Münih Düzenlemesi" adını aldı (30 Eylül 1938). Daha sonra İtalya tarafından hazırlandığı sanılan bu tasarının Almanlar tarafından hazırlandığı ortaya çıktı. Yapılan düzenlemeye göre, Südetler bölgesi dört aşamada Almanya'ya verilecekti. Ayrıca, ileride doğacak anlaşmazlıkların çözülmesi için uluslararası bir komisyon kurulması

kararlaştırıldı. Çekoslovakya'nın sınırlarının (yeni oluşacak sınırlar) uluslararası güvence altına alınacağı ve İngiltere ile Almanya'nın birbirlerine karşı savaşmayacaklarını, taraflar oybirliği ile kabul ettiler.

Düzenlemeye göre, Almanya 10 Ekim'e kadar Südetler bölgesini işgal edecekti. ekoslavakya bu düzenlemeden sonra, Polonya ve Macaristan'ın isteklerine boyun eğerek, Polonya'ya "Teschen" bölgesini, Macaristan'a da Slovaka'dan bir bölgenin verilmesini kabul etti. Münih Düzenlemesi, dört büyük devletin isteklerini kk bir devlete kabul ettirdiklerini göstermektedir. Herşeyden nce, Almanya saldırganlığının durdurulamamasıdır. ekoslavakya, bu büyük devletlere daha sonra duyduğu güvensizlikten dolayı, II. Dünya Savaşından sonra, Sovyetler Birliğine sığındı.

Nasırizm

Mısır'da krallığın bir darbe ile 1952'de yıkılmasından bir kaç yıl sonra başa geçen Albay Nasır zamanla bütün Arap dünyasında önemli bir milliyetçi lider oldu. İngiliz kuvvetleri Sveys Kanalı bölgesinden çıkartıp Kanalı millileştirmesi ve ülkede sosyal reformlar yapması Nasır'ın prestijini yükseltti. Kendisinin ayrıca Asya-Afrika lkeleri ve bloksuz ülkeler arasında faal bir rol oynaması da şhretini arttırdı. Nehru-Tito-Nasır, "nc Dünya" denilen bu blokun liderleri oldular. Arap lkelerinde Nasır taraftarları çoğaldı ve Nasır Arap milliyetçiliğini uyandırdı. İdeali, Atlantik Okyanus'unda Hint Okyanusu'na uzanan bölgede birleşik bir Arap dünyası meydana getirmektir. Nasır taraftarlığı ve kendisinin bu projesine "Nasırizm" adı verildi. Mısır ve Suriye arasında 1958'de bir birleşme oldu ise de çok sürmedi. Birleşik Arap Cumhuriyeti adı olan bu girişimden sonra başka bir birlik kurma çabaları da sonuç vermedi. 1967 Altıgn Savaşı'ndan ve 1970'de ölümünden sonra Nasırizm yavaş yavaş zayıfladı.

Neuilly Andlaşması -- 27 Kasım 1919

Birinci Dünya Savaşından sonra ABD Başkanı Wilson, Fransız Başbakanı Georges Clemenceu ve İngiltere Başbakanı Lloyd George'un eseri olan Paris Barış Konferansında yenik devletlere imzalatılan barış antlaşmalarından biri. 9 Ağustos 1920'de yürürlüğe giren bu andlaşma ile, Romanya, Yunanistan ve Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı gibi devletlere toprak veren Bulgaristan'a askeri kısıtlamalar getirildi ve tamirat borcu detildi. Buna göre Bulgaristan, 300.000 kişinin yaşadığı Ege Denizi kıyısındaki Güney Dobruca'yı Romanya'ya Batı Trakya'daki Gmlcine (Komotini) ve Dedeağaç (Aleksandriapolis)'i Yunanistan'a ve bir kısım bölgeyi de Sırp-Hırvat-Sloven krallığına bırakıyordu. Asker sayısı 20.000'e inecek ve %75'i silinen bir savaş tazminatı ödenecekti.

Nixon Doktrini

1968'de ABD Başkanı seçilen Richard Nixon 1974 Temmuz'unda Watergate Skandalı sonucu istifa edinceye kadar, dünya politikası açısından önemli girişimlerde bulunmuştur. Kendisine bu yönden Dışışleri Bakanı Henry Kissinger de çok yardımcı olmuştur.

Nixon'un ABD dış politikasında ve uluslararası ilişkilerde büyük etkileri olan en önemli girişimleri Vietnam Savaşı'nın durdurulması, Çin'i ziyaretle bu büyük ülkeyle temaslara geçilmesi, Sovyet Rusya ile stratejik silahlar ve nükleer savaş konusunda bazı anlaşmalar yapılması, 1973'te Ortadoğu'daki Ekim Savaşı sonunda bazı anlaşmalar yapılarak barış görüşmelerinin başlatılması gibi hususlardır ve bu girişimler dünya barışına yararlı olmuşlardır.

Başkan Nixon bu politikayı bazı belirli pratik ilkelere dayandırmaktaydı ve bunların tümüne uzmanlarca Nixon Doktrini denmiştir.

1. Amerika dost ülkelerle bir nevi ortaklık kurmalı barış yükümlülükleriyle yararları bu ortaklıkta adilane paylaşılmalıdır.
2. Amerika olsun, dostları olsun, anlaşmazlıkla sonuçlanabilecek sorunların derin nedenlerine çözüm yolu bulmak için her an müzakereye hazır olmalıdırlar.

Doktrinin özeti şudur: Amerika kuvvetli olmalıdır, fakat, uluslararası sorunların çözümüne elde silah ile değil müzakere ile gitmelidir.

Nixon'un başkanlıktan istifasından sonra da ABD'nin dış politikasında değişiklik olmayacağı özellikle belirtilmiştir.

Normandiya Çıkartması -- 1944

İkinci dünya savaşında müttefik devletlerin 5 Haziran 1944'te Avrupa'nın kuzey kesiminde, Normandiya kıyılarında düzenledikleri bir çıkartma harekâtı. Tarihin gelmiş geçmiş en büyük donanması, tarihin en büyük çıkartmasını başlattı (Operation Overlord). Bu donanma 80 km.'lik bir mesafeyi kapsıyordu. Almanların çok iyi tahkim ettikleri için hiç beklemedikleri Normandiya açığında çıkartma gerçekleşti. Savaşta Batılı müttefikler ve Sovyetler Birliği yetkilileri arasında yapılan görüşmelerde Almanya'ya karşı bir cephe açılması kararlaştırılmıştır. Bu cepheyi Fransa'nın Normandiya kıyı şeridinde açmayı kararlaştırdılar. Bu çıkartma bin uçak ve dört bin çıkartma gemisi ile başladı. Önemli kayıplara rağmen çıkartma başarılı oldu ve Fransa'nın güneyinden gelen birliklerle 26 Ağustos'ta Paris'te birleşerek kent kurtarıldı. Müttefikler Amsterdam ve Brüksel'i ele geçirmişler ve Eylül ayının sonunda Fransa ve Belçika'da savaşan Alman askeri kalmamıştı. Daha sonra Müttefik kuvvetleri Ren nehrini aşarak Alman topraklarına girdiler. Doğuda ise aynı zamanda Sovyet ordusu Polonya ve Baltık ülkelerine girdi. Eylül'de Bulgaristan Sovyet tarafından işgal edildi, Romanya ile Finlandiya ise mütareke istediler.

Bütün bu avantajlar, D. Day'in (Normandiya çıkartması gününün kod adı) başarısı ile oldu. Nükleer Denemelerin Kısmen Yasaklanması Antlaşması (Test Ban Treaty): bkz. Atmosferde, Dış Uzayda ve Su Altında Nükleer Denemeleri Yasaklayan Antlaşma

Nükleer Savaşın Önlenmesine İlişkin Anlaşma -- 1973

Soğuk savaş döneminde, Küba Bunalımı'ndan sonra ortaya çıkan "yumuşama" sürecinde, ABD ve SSCB arasında yapılan ikili anlaşma. Bu anlaşma 22 Haziran 1973 tarihinde Washington'da imzalandı. Anlaşma nükleer savaşın çıkma riskini azaltmak için karşılıklı işbirliğini, düşünce alışverişini ve davranış ilkelerini içermektedir. Anlaşma, imzalandığı tarihten itibaren yürürlüğe girmiştir.

Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması (Non-Proliferation Treaty), 1968 Soğuk savaş döneminin yumuşama sürecinde, nükleer silahlara ilişkin yapılan çok taraflı antlaşma.

Soğuk savaşın doruğa ulaştığı dönemlerde, ABD ve SSCB dışındaki ülkeler nükleer silahlara sahip olmaya başlamışlardı. Hindistan, İtalya, Japonya ve İsveç, Brezilya, Federal Almanya, Pakistan, İsrail, Güney Kore, Libya ve İran nükleer bomba yapma yönünde çalışmalar yapıyorlardı. Bunun üzerine, özellikle bağlantısız devletler, Birleşmiş milletler çerçevesi içinde nükleer silahların yayılmasını önlemek için girişimde bulunmuşlardı. Federal Almanya'yı NATO çerçevesi içinde nükleer tetikte söz sahibi yapacak olan "Çok Taraflı Nükleer Güç" (MLF-Multilateral Force) konusu, Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik

Devletleri arasında tartışma yaratmıştı. Sovyetler Birliği, Almanya'nın "nükleer tetikte" parmağının bulunmasına karşı geliyordu. Bağlantısızlar grubu ise, nükleer silahların hem devletlerarasında, hem nükleer devletlerin ellerindeki silah sayısı ve güç artışına karşıydılar ve bu konudaki amaçlarını gerçekleştirmek için, geniş kapsamlı tedbirler üzerinde duruyor, nükleer deneylerin tümünden yasaklanmasından yanaydılar.

İki büyük devlet, nükleer silahların yayılmasını önlemek için, 1 Ocak 1967 tarihinde anlaştıkları metin, 14 Mart 1968 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na sunuldu. Kurul'a gelen metin yapılan bazı değişikliklerden sonra, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleyen Antlaşmanın (The Non-Proliferation Treaty) imzaya açılmasını öngören tasarı, 95 olumlu oya karşı, 4 olumsuz (Arnavutluk, Küba, Tanzanya ve Zambiya) oyla kabul edilmiş, 21 devlet ise çekimsiz oy kullanmışlardır. Antlaşma, 1 Temmuz 1968 tarihinde Moskova, Washington ve Londra'da imzaya açıldı. Yürürlüğe girdiği tarih ise 5 Mart 1970'tir.

Nürnberg Mahkemeleri (Nüremberg Mahkemesi)

II. Dünya Savaşı sonunda savaş suçularının cezalandırılmasını sağlamak için Müttefik devletler tarafından kurulan mahkeme. Uluslararası Askeri Mahkeme bu davalara bakma yetkisini 8 Ağustos 1945'te ABD, İngiltere, SSCB ve Fransa geçici hükümeti temsilciliklerinin imzaladığı Londra Anlaşması'ndan alıyordu. Yetkisine giren konular ise barışa karşı suçlar, insanlığa karşı işlenen suçlar, savaş yasalarını ihlal eden suçlar ve ilk üç kategoride belirtilen suçları işlemek üzere ortak bir anlaşma içine girmeydi. Nürnberg'de kurulan bu mahkeme 20 Kasım 1945'te başlamış ve 1 Ekim 1946'da sona ermiştir.

Mahkemenin aldığı kararlara sanıklardan ve dışardan eleştiriler gelmiştir. **Bu eleştiriler:**

- 1) Mahkemenin yetkili olup olmadığı,
- 2) Kanunsuz suç ve ceza olmaz prensibine aykırılık,
- 3) Mahkemede tarafsız ve yenik devletlerden yargıç bulunması,
- 4) Yalnızca yenik devletlerin yargılanmış olması.

Oder Neisse Hattı

II. Dünya savaşından sonra müttefiklerce düzenlenen Polonya-Almanya sınırı. Savaş sonrası dönemin dönüm noktasını oluşturan Yalta Konferansında ele alınan konulardan biri de Polonya sorunuydu. Savaşın galip devletlerinden Sovyetler Birliği, Polonya'da, Almanya'nın aleyhine genişlemesini öngören bir sınır öneriyordu. O zaman iki ayrı Polonya Hükümeti vardı. Biri Alman ve Sovyet işgali sırasında Londra'ya kaçan hükümetti. Öteki ise, Sovyetler Birliğinin işgal bölgesinde kurdurup tanıdığı ve Lüblin kentinde kurulduğu için "Lüblin Komitesi" adını alan komünist hükümetti. İşte Stalin bu hükümeti destekliyordu. Sonunda bir koalisyon hükümeti kurulması kararlaştırıldı.

II. Dünya savaşından önce "Curzon Çizgisi" Polonya-Sovyet sınırı olarak saptanmıştı. Polonya, Fransa'nın da desteği ile, bu sınır kabul etmedi. Riga Barış Antlaşması ile, Polonya sınırı Curzon Çizgisi'nin çok doğusuna doğru genişledi. Böylece, Polonya'nın içine birçok Ukraynalı ve Beyaz Rus girdi. Daha sonra, Yalta'da Sovyetler Birliği eski "Curzon Çizgisi" üzerinde ısrar edince, öteki devletler bunu doğal karşıladılar ve Sovyet isteklerini yerine getirdiler. Ayrıca Sovyetlere Doğu Prusya'daki Königsberg kenti, Polonya'ya da terkettiği topraklara karşılık olarak, Almanya'dan, yani batısından toprak verildi. Oder-Neisse akarsuyu Alman-Polonya sınırı oldu. Böylece Polonya batıyı kaydırılmış oldu. Güçlü bir Polonya hem Sovyetlerin, hem de Fransa'nın işine yarıyordu. Federal Almanya 12 Ağustos 1970 tarihinde

Sovyetler ile, 7 Aralık 1970 tarihinde Polonya ile yaptığı antlaşmada bu sınır çizgisini tanıdı. Oder-Neisse hattı Batı-Doğu Almanya sınırını da oluşturmaktaydı.

1990 yılında iki Almanya'nın birleşmesi görüşmelerinde Polonya sınır tekrar gündeme geldi. Polonya, iki Almanya'dan da güvence istedi. Sonuçta, iki Almanya Polonya sınırını tanıdıklarını açıkladılar. Birleşme Antlaşması 3 Ekim 1990'da imzalandığında, Demokratik Almanya'nın Batı'ya ilhakı kesinleşti. Böylece Birleşik Almanya'nın sınırları Doğuda Oder-Neisse Hattı'na kadar uzandı. Polonya-Almanya sınırı, devletler arası bir anlaşma ile de tescil edildi.

Ondört Nokta Programı (Wilson İlkeleri) -- 1918

Birinci Dünya Savaşı sona ermeden, 1918 yılının Ocak ayının ABD Başkan Woodrow Wilson'un savaş sonrası dünyası ile ilgili görüşlerini içeren bildiri.

Bu görüşler "14 nokta"dan oluşmaktaydı. Bunlar:

- 1) Barış görüşmeleri ve anlaşmaları açıklıkla yürütülecek, gizli diplomasi yöntemleri kullanılmayacaktır.
- 2) Barış ve savaş döneminde açık denizlerde seyrüsefer serbestisi sağlanacaktır.
- 3) Uluslararası ticaretteki engeller kaldırılacaktır.
- 4) Ulusal silahlanmanın iç güvenliğinin gerektirdiği ölçü ve düzeyde tutulacaktır;
- 5) Tüm sömürge sorunları özgürce ve tarafsız çözüme bağlanacaktır. Bu konuda şu kurallar gözetilecektir.
- 6) Birincisi, Rusya'yı diğer ulusların istedikleri takdirde ve ölçüde özgürce yardımda bulunması garanti edilecektir. İkinci, Rusya'ya kendi siyasi girişimi ve ulusal politikasında bağımsız olabilme özgürlüğü sağlanacaktır.
- 7) Almanya Belçika'dan çekilecektir ve Belçika tekrar bağımsız devlet halini alacaktır.
- 8) Alsace ve Lorraine, Fransa'ya geri verilecektir. Bunun yanında, Almanya işgal ettiği Fransız topraklarını tekrar Fransa'ya iade edecek ve verdiği zararı Fransa'ya ödemeyi yükleneyecektir;
- 9) İtalya sınırları yeniden düzenlenecektir;
- 10) Avusturya-Macaristan imparatorluğu altında bulunan halklara özerklik verilecektir;
- 11) Almanya, Romanya, Sırbistan ve Karadağ'daki askerlerini geri çekecektir, ayrıca Sırbistan'a denize çıkma hakkı verilecektir.
- 12) Osmanlı devletinin Türk kesimlerinin egemenliğini güvence altına alınacak, imparatorluk içindeki öteki uluslara can güvenliği ve özerk gelişme olanakları sağlanacak ve Boğazlardan sürekli geçiş özgürlüğü uluslararası güvence altına alınacaktır;
- 13) Bağımsız bir Polonya'ya denize çıkma hakkı verilecek ve Polonyalıların oturduğu bütün topraklar bu devlete bağlanacaktır;
- 14) Büyük ve küçük ülkelerin siyasal bağımsızlıklarını ve ulusal bütünlüklerini karşılıklı olarak garanti altına almak amacı ile özel statüleri olan bir uluslar birliğinin (Milletler Cemiyeti) en kısa zamanda kurulması için çalışmalara hemen başlanacaktır.

Ortaçağ (Middleage)

İ.S. 5-13. yüzyıllar arasını kapsayan dilimin adı. Bu kelime 17. yüzyıldan beri Avrupa tarihi söz konusu olduğunda, kullanılmaya başlanmıştır. Bu kavram, genellikle insanların özne bilincinde biçimlendiği için kesin başlangıç ve bitiş noktalarından söz edilemez. Ancak, bütün bu nedenlere rağmen, tarih kitaplarında Roma imparatorluğunun bölünme tarihi (M.S. 395) yada son Batı Roma imparatorluğunun düşüş tarihi (476) gibi noktalar Ortaçağın başlangıcı

olarak alınmaktadır. Bitiş noktaları ise, İstanbul'un fethi (1453); İtalyan kaşif Kristof Kolomb'un Yeni Dünya'yı (Amerika) keşif (1492); Dini savaşlar olarak bilinen 30 Yıl Savaşlarını sona erdiren Westphalia Antlaşması (1648); Fransız Devrimi (1789) gibi siyasi tarihte önemli sonuçlar doğuran tarihler sayılmaktadır.

Ortaçağ kavramı tarihte ilk defa Rönesans düşünürleri tarafından geliştirildi. Bunlar kendi dönemlerini, Roma İmparatorluğunda yaşanan parlaklık ve "yeniden doğuş" dönemleri arasında bir geçiş dönemi olarak görmektedirler. Roma'da yaşanan uygarlığın kendi dönemlerinde yeniden canlandığını görüyorlardı. Roma İmparatorluğu ile, kendi dönemlerine kadar geçen karanlık dönem için bu tabiri kullandılar.

Bu olumsuz değerlendirmelere karşın, Ortaçağ büyük siyasal, ekonomik, kültürel, toplumsal ve sanatsal değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Batı tarihçiler bu dönemi üç başlık altında incelemektedirler: "Erken Ortaçağ", "Yüksek Ortaçağ" ve "Geç Ortaçağ".

Ortaçağın ortaya çıkardığı en önemli özellikler, kamu otoritesinin bölünmesi, feodalizmden kaynaklanan âdemi-merkeziyetçiliğin güçlenmesi, ideolojik üstyapılara dinin egemen olması, piyasa için üretim yapılmasının yaratılması, burjuvazinin kent ve ülke parlamentolarında temsil edilmesinin sağlanmasıdır.

Orta Menzili Nükleer Silahları Sınırlandırma Antlaşması

Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri arasında nükleer silahların sınırlandırılması konusunda yapılan iki taraflı antlaşma. Bu anlaşmaya göre tarafların ellerinde bulundurdukları orta menzili nükleer silahların (INF) tümünün ortadan kaldıracak ve üretimleri yasaklanacaktı. 1980'li yıllarla birlikte Avrupa'daki silah dengesini kendi lehine çevirmek isteyen Sovyetler Birliği, orta menzilli ve Avrupa'ya yönelik "55-20" füzelerinin bir kısmını kendi topraklarında, diğer kısmını ise Doğu Avrupa'daki müttefiklerine yerleştirmeye başlamıştı. ABD buna karşılık olarak, yine orta menzilli "Pershing II" ve "Cruise" füzelerini Avrupa'daki müttefiklerine yerleştirdi. Ancak, 1985 yılı geldiğinde Sovyetler Birliğinin başına Gorbaçov, ABD'de ise Reagan işbaşına geldi. İki başkanın başkanlığının ilk yıllarından sonra silahsızlanma çabalarına olumlu yaklaşmasıyla, iki ülke arasında INF denen orta menzilli füzelerin yasaklanması görüşmeleri başladı. Cenevre'de yapılan ön görüşmelerden sonra, 18 Eylül'de iki tarafın görüş birliğine vardıkları açıklandı. 24 Kasım'da Cenevre'de buluşan Dışişleri Bakanları Shultz ve Şevarnadze, her iki ülkenin menzilli 500 ile 5499 km arasında olan nükleer füzeleri yasaklayan, yani Avrupa'da tümünün ortadan kaldırılmasını öngören (O çözüm) bir anlaşmanın şartlarını belirlediler. İki Başkan arasında zirve toplantısı 8-10 Aralık 1987'de Washington'da gerçekleşti ve 8 Aralık'ta "INF" Antlaşması imzalandı.

Yapılan antlaşma her iki tarafa, getirilen koşullara uyulup uyulmadığını doğrulama hakkını tanımaktadır. Antlaşma, dört ana belgeden oluşmaktadır. Bunlar: 1)ABD ve SSCB'nin elinde bulundurdukları tüm orta ve daha kısa menzilli nükleer füzeleri üç yıl içinde yok etme yükümlülüğü getiren ve bu süre sonrasında bu tür silahları yasaklayan, ayrıca antlaşmanın koşullarına tam uyulup uyulmadığının etkin biçimde doğrulanmasını sağlayan antlaşma maddeleri; 2)01 Kasım 1987'den itibaren; silahların yerleri, sayıları ve nitelikleri konusunda antlaşmanın imzalanmasından önce tarafların birbirlerine verdikleri verileri biraraya toplanan "Veriler Konusunda Anlayış Memorandumu" (MOU); 3)Üzerinde anlaşmaya varılmış olan yerinde denetleme, ani denetleme ve diğer türlü denetleme yöntemlerinin nasıl yerine getirileceğini belirleyen Denetleme Protokolü, 4)Füzelerin rampalarının, destek sistemlerinin, destek yapılarının ve destek tesislerinin nasıl ortadan kaldırılacağını ayrıntılı biçimde anlatan "**Yoketme Protokolü**"dür. Andlaşmanın süresi sınırsızdır. Taraflardan herhangi biri anlaşmanın konusu ile ilgili olarak belirlenecek olağanüstü durumların kendi çıkarlarını tehlikeye koyduğu kanısına sahip olduğu takdirde, anlaşmadan çekilecektir.

Otuz Yıl Savaşları -- 1618-1648

Katolik ve Protestan davası üzerinde Alman topraklarında sürdürülen bir dizi uluslararası ve iç savaş (1618-1648). Savaşın nedenine bakıldığında, 1555 yılında yapılan Augsburg anlaşmasının uygulamada yürümediğini görüyoruz. Bu anlaşma her devlete vatandaşlarının dinini belirleme yetkisini tanımıştı. Ancak Protestanlar anlaşmanın başarısızlığa uğradığını gördüklerinde, haklarını savunmak için aralarında birlik kurdular ve 1618'de başlattıkları ayaklanma, Otuz Yıl Savaşlarının başlangıcı sayılır. Protestanlar dışarıdan destek sağlamak için İngiltere, Fransa ve Hollanda nezdinde girişimlerde bulundular. Katolik Alman devletleri ise 1609'da Kutsal Roma İmparatoru'nun desteği ve Bavyera'nın önderliğinde birleştiler. Savaş, oluşan bu iki kamp arasında başladı. Bunun sonucu da, savaş karmaşık bir hal aldı. Savaş bir kere Katolik ve Protestanlar arasında bir Alman İç Savaşı, diğer taraftan da Kutsal Roma İmparatoru ile bağımsızlıklarını sağlamak için çabalayan üye devletleri arasında sürdürülen bir savaş niteliğini aldı. Ayrıca işin içine Fransa, Habsburglar, İspanya, Hollanda, Danimarka, İsveç ve Transilvanya'nın karışması, savaşın uluslararası bir nitelik almasını sağladı. Savaş Protestanlar'ın zaferi sonucu 1648 tarihli Westphalia (Vestefalya) barışı ile bitmiştir.

Savaş sonunda, Avrupa güç dengesi tamamen değişmişti. İspanya Batı Avrupa'daki üstünlüğünü yitirmiş, Fransa Avrupa'da en güçlü hale gelmişti. İsveç, Baltık denizinde üstünlük sağlamış, Flemenk Cumhuriyeti bütün ülkeler tarafından bağımsız bir cumhuriyet olarak tanınmıştı. Kutsal Roma İmparatorluğu'na bağlı bütün devletler tam bağımsız hale gelmişlerdi. Kilisenin gücü sınırlandırılmış, Augsburg barışının hükümleri yinelenmiş ve Almanya'da Katolik, Protestanlık ve Calvinizm geçerli dinler haline gelmiştir. Artık Avrupa, kendi yasalarına göre davranan, kendi ekonomik ve siyasal çıkarlarını izleyen, istediği tarafta yeralan, ittifaklar kuran ve bozan modern bağımsız devletlerden oluşacaktır. Bugün anladığımız anlamda devletlerin oluşturulduğu uluslararası sistem, Westphalia Barışı ile kurulmuştur.

Ödünç Verme-Kiralama Programı (lend and lease) -- 1941

Amerika Birleşik Devletlerinin, II. Dünya Savaşında, Hitler'e karşı savaşan devletlere yaptığı yardım programı. Ödünç Verme ve Kiralama Yasası, 1941 yılında Roosevelt tarafından ABD kongresine tasarı olarak sunuldu.

II. Dünya Savaşı başladığından Amerikan, kamuoyu, Almanya'ya karşıydı. Bunun nedeni, Hitlerin yayılmacı ve saldırı politikası, Yahudilere karşı tutumu, demokrasiye olan karşıtlığı, yapılan antlaşmaları çiğnemesidir. Ancak bu kötü imaj, savaşa girmeyi gerektirecek kadar etkili değildi. ABD I. Dünya Savaşı'nda aldığı dersden dolayı, çıkardığı tarafsızlık yasaları ile, savaştan uzak kalmayı tercih ediyordu. Ancak, savaş Almanya'nın lehine bir gelişme göstermeye başlayınca, ABD bu tarafsızlık yasalarında değişiklik yapılmasını gerekli gördü. Tarafsızlık yasalarına göre, ABD'den savaş malzemesi ihraç edilmesi yasaktı. Almanya ise bu durumdan yararlandı. 4 Kasım 1939'da yapılan bir değişiklik ile, savaş malzemesinin ödenmesi olduğu ancak paranın peşin satışı serbest gerektiği ve mülkiyetinin hemen el değiştirmesinin şart olduğu açıklandı. Ancak yasalarda yapılan değişikliklerin İngiltere'ye yeterli olmayacağı anlaşıldı. İngiltere, para ve silah yardımı istiyordu. ABD Kasım 1940 yılında, İngiltere'ye 50 destroyer verdi. Vermesinin nedeni de, ABD'nin güvenliği, o dönemde İngiliz deniz gücüne bağlıydı. ABD en büyük yardımı, Kongreye sunduğu Ödünç Verme-Kiralama Yasa tasarısı ile gerçekleştirmeye çalıştı. Buna göre, Müttefiklere her türlü silah, hammadde, yedek parça ve yiyecek dahil her türlü yardım sağlanacaktı. Bu yardım 50 milyar dolaklıktı. 6 milyar yiyecek, 4 milyar hizmet, geriye kalanı ise savaş malzemesidir. Bu yardımın en büyük

payının İngiltere almıştır: 31 milyar. Bunu 11 milyar ile Sovyetler Birliği, 3 milyar ile Fransa ve 1,5 milyar ile Çin izlemektedir. Yasa, tasarısı 11 Mart 1941 tarihinde, Kongre'den yasa olarak çıktı ve savaşın bitimine kadar yürürlükte kaldı (1941-1945).

Pan-Arabizm

Arapça konuşulan bütün İslam ülkelerini, büyük bir ortak düzen içinde birleştirmeyi amaç edinen siyasi harekettir.

Panislamizm hareketinin durakladığı Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişen Pan-arabizm XIX. yy.'da Arap dilinin ve kültürünün yeniden canlanması olarak Mısır'da ortaya çıktı. XIX. yy.'ın başlarında, Avrupa'da özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimi altında bulunan Balkan milletlerinde başlayan milliyetçilik uyanışı, kısa bir süre içinde Mısır'a sıçradı. XIX. yy. ortalarında Genç Osmanlılar tarafından ortaya atılan Panottomanizm düşüncesine karşılık, Mısır'da da, Arapça konuşan bütün milletleri bir bayrak altında toplama ülküsünü güden Pan-arabizm akımı doğdu. Arap ülkelerinin, özellikle petrol kaynaklarının bulunduğu bölgelerin, Angloamerikan şirketlerinin eline geçmesi yüzünden, küçük Arap emirlikleri doğduğu için bu düşünce başarılı olamadı. Pan-arabizm ülküsü, bağımsız Arap devletlerin ortaya çıkışı yüzünden bölünmeleri önleyemedi; ancak, Avrupa devletlerinin yardımlarıyla Osmanlı İmparatorluğunun yönetiminde bulunan Arap topraklarının Türklerin elinden çıkmasını kolaylaştırdı. İkinci Dünya Savaşı sonunda bu görüşün niteliği, Kahire'de kurulan, Mısır, Lübnan, Suriye, Ürdün, Suudi Arabistan, Yemen ve Libya'nın katıldığı Arap Birliği'nin doğmasıyla ortaya çıktı (1945). Mısır ile Suriye'yi biraraya getiren Birleşik Arap Cumhuriyeti denemesi, kısa süreli olmasına rağmen (Şubat 1958-Eylül 1961) Pan-arabizmin bir aşaması sayılabilir.

Pan-İslamizm

19. yüzyılda İslam liderleri tarafından ortaya atılan İslami birlik düşüncesi. Bu düşüncenin temelini, Avrupalı'ların Müslüman topraklarında hâkimiyet kurmaları ve kısmen Müslüman dünyasında yaşanan durgunlukta aramak gerekir.

Pan-islamizm 19. yüzyılda. Müslüman liderlerinin en çok tuttıkları bir görüştür. Bu Müslüman liderlerin başını çektiği Osmanlı sultanı ve Halifesi II. Abdülhamit (1876-1909 hâkimiyet dönemi) Müslüman dünyasında bu görüşü bütün Müslümanlara yaymak için girişimlerde bulundu. Bu konuda ilk adımı Hicaz demiryolunun yapılmasıydı.

Pan-islamizmin önde gelen ideologlarından biri Cemaluddin Afgani, yaptığı konuşmalar ve yazdığı kitaplar ile, bu görüşün uzak topraklara da yayılmasını sağladı. Bu görüşün diğer bir ideologu ise Abdullah Sahraverdi'dir. Kendisi 1903 yılında Londra'da Pan-islamizm derneğini kurdu. Amaç iki islami sekte olan Şii ve Sunni'leri birleştirmektir.

Abdülhamid'in ölmesi (1909) Pan-İslamizm hareketinin gerilemesine neden olmuştur.

Abdülhamid'in bütün İslam unsurlarını bir araya getirmede başarısız olması, bu hareketin içinde bulunanları yeni bir arayışa sevk etmiştir. Fakat yapılan arayışların, İslam evrenselliğine uygun olmaması yüzünden, tekrar başarısız olmuştur. Birinci Dünya Savaşından sonra Osmanlı'nın yıkılması ile saltanatın kaldırılmış, ardından da hilafet kurumu feshedilmiştir (1924). İslam dünyasının halifesiz kalması, bundan çok etkilenen Hindistan Müslümanlarını, yeni bir hilafetin kurulması konusunda girişime sevk etmiştir. 1926 yılında Mekke ve Kahire'de hilafet kongreleri yapılmış, fakat hiçbir sonuç çıkmamıştır.

İkinci Dünya savaşından sonra, Pan-islamizm düşüncesi geride kalmış, yerini Neo-Pan-islamizm almıştı. Amaç, tek bir merkezi kurum altında bütün Müslümanların birleşmesini amaçlayan Pan-İslamizmden farklı olarak, uluslararası camia çerçevesinde yapılacak faaliyetlerin eşgüdümlemesidir.

Pan-Slavizm

Orta ve Doğu Avrupa'da yaşayan Slavlar'ın ortak etnik geçmişinin kabul edilmesi ve bu slavlar arasında kültürel ve siyasi birlik sağlanmasını amaçlayan hareket. Bu hareket ilk defa 19. yüzyılda ortaya çıktı. Hareket, Batı ve Güney Slav entellektüel, bilimadamları ve şairler arasında ortaya çıktı. Bunlar ilk olarak, Slav halkının şarkılarını, folklorünü ve köylü lehçelerini inceleyerek, aradaki benzerlikleri göstererek, Slav birliği anlayışını geliştirmeye çalışıyorlardı. Prag kenti, Slav tarihinin araştırıldığı bir yer olduğu için, Pan-Slavizmin merkezi oldu.

Avusturya-Macaristan ihtilaller ile sarsıldığı sırada, 1848 yılında Prag'da bir Slav kongresi toplandı. Amaçları, Avusturya'nın merkezi monarşik yönetimine son verip, eşit halklardan oluşan bir federasyonun kurulmasını sağlamaktı. Bunun üzerine Pan-Slav hareketi 1860'larda Rusya'da yaygınlaştı. Rusya o zaman, Habsburg ve Osmanlı yönetiminden, Slavların tek kurtarıcısı olarak görülüyordu. Rus Pan-Slavistleri, hareketin kurumsal temelini değiştirerek, Slavofil anlayışı savundular. Buna göre, Batı Avrupa manevi ve kültürel açıdan iflas etmiştir ve Rusya'nın tarihsel misyonun, siyasal egemenlik kurarak Avrupa'yı gençleştirmek ve Rusya egemenliğinde bir Slav konferasyonu kurmaktır.

Rus yönetimi bu görüşü resmen desteklememesine rağmen, İstanbul ve Belgrad'ta bulunan Rus elçileri, Pan-Slavizmi ateşli bir biçimde savunarak, Rusya ve Sırbistan'ı Osmanlı Devleti'ne karşı savaşan sokmayı başardılar. (1876-1878)

20. yüzyılın başlarında, Pan-Slav hareketini yeniden canlandırmak için ciddi girişimlerde bulunuldu. Fakat Slav halkları arasındaki gelişmeler bunu engelledi. 20. yüzyılın ikinci yarısında değişik gelişmelerin ortaya çıkması, özellikle 1991 yılında Yugoslavya'da savaş başlaması bazı Slav liderlerini yeni bir savaşa yöneltti. Sözgelimi, Sırbistan Devlet Başkanı Miloseviç Yunanistan ile işbirliğine gidip, diğer Balkan ülkelerinin de katılacağı bir "Ortodoks Birliğinin kurulmasını önermiştir.

Paris Barış Antlaşması -- 1763

İngiltere ve Fransız arasında sömürge, ticaret ve deniz gücü için yapılan Yedi Yıl Savaşları sonunda imzalanan antlaşmadır. Bu antlaşma ile İngiltere ilk defa bir dünya gücü olarak tanındı ve yüz yıl süren Fransa-İngiltere mücadelesi, İngiltere lehine sonuçlandı. Ayrıca İngiltere Asya ve denizlerinde güç dengesi sağlayacak hale geldi. Hindistan, Afrika ve Amerika'daki Fransız toprakları, İngiltere'nin denetimi altına geçti. Fransa Kuzey Amerika'daki bütün topraklarını yitirdi. Ancak Fransa büyük bir yenilgi almasına rağmen, ekonomik bir felakete sürüklenmedi. Meksika'nın kuzeyindeki Amerika, İngilizce konuşan dünyanın bir uzantısı haline geldi. Hindistan ise, İngiliz İmparatorluğu'nun ekonomik sisteminin en önemli parçası haline geldi.

Paris Barış Konferansı -- 1919-1920

I. Dünya Savaşı sonunda, barış antlaşmalarının yapıldığı konferans. Bu, yenik devletlerin hatta Sovyetler Birliği'nin çağrılmadığı, üç büyük devletin düzenledikleri konferanstır. Herşeyden önce, bu üç büyük devlet adamı, Wilson (ABD başkanı), Georges Clemenceu (Fransa Başbakanı) ve Lloyd George (İngiltere Başbakanı)'un eseridir. Konferansa İtalya Başbakanı Vittorio Orlando katılmıştı. Konferans, 18 Ocak 1919 tarihinde yirmi yedi ülkenin katılımı ile çalışmalarına başladı. Konferansta bir Yüksek Konsey oluşturulmuş, bütün önemli konularda Konsey'in yetkili olması kararlaştırıldı. Dışişleri Bakanları düzeyinde temsil edilen,

bir Beşler Konsey'i oluşturuldu. Bu Konsey, ikincil önemde olan konuları ele alacaktı. Ekonomik konularda danışmanlık yapmak için bir Yüksek Ekonomik Konsey'i oluşturuldu. Konferansta karşılaşılan en önemli sorun, bozulmuş olan Avrupa güç dengesiydi. Avusturya-Macaristan imparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu ile Rus Çarlığının yıkılması, Avrupa'da bir güç boşluğu yaratmıştı. Ancak en büyük sorun Almanya ile Orta ve Doğu Avrupa'ydı. Avrupa'da kurulacak olan güç dengesi öyle bir hale getirilmeliydi ki, Almanya'nın tekrar bir militarist ve yayılcı bir devlet olarak sivrilmesi önlensin. Ayrıca Orta ve Doğu Avrupa'nın sınırları öyle çizilmeliydi ki, ekonomi, güvenlik ve milliyet esasına göre çizilecek ve bir daha bozulmayacaktı.

Konferansın sonunda yenik devletlere imzalattıkları antlaşmalar şunlardır:

Almanya ile Versay Antlaşması (28 Haziran 1919), Avusturya ile St. Germain Antlaşması (10 Eylül 1919). Bulgaristan ile Neuilly Antlaşması, (27 Kasım 1919). Konferansta Başkan Wilson'un ortaya attığı Milletler Cemiyeti fikrine ilişkin sözleşme 28 Nisan'da onaylandı. Konferans, Milletler Cemiyeti'nin resmen kurulması ile (20 Ocak 1920) sona erdi. Sonuç olarak Paris Barış düzenlemesinin en önemli ilkesi, "Self-determination" (her ulusun kendi kaderini kendisinin tayin etmesi hakkı)'nın kabul edilmesidir.

Paris Komünü -- 1871

Bismarck'ın Fransa'nın Katolik Alman devletleri üzerindeki denetimini kırmak için 1870 yılında Fransa'ya karşı açtığı savaştan sonra 18 Mart-28 Mayıs 1871 tarihleri arasında Paris'te başlayan ayaklanma. Ayaklanma ve ondan sonra 21 Mart'da yapılan yerel yönetim seçimlerinde devrimciler kazandıklarından komün yönetimi kuruldu. Bu yeni oluşturulan yönetim, 1793 Fransız devrim geleneğini sürdüren ve devrimin Paris Komünü denetiminde olmasını savunan Proudhon'cular ve şiddet yanlısı Bloquiciler'den oluşmaktaydı. Paris Komünü bir program yayımladı. Buna göre, Devlet dine verdiği desteği çekecektir. Fransız Cumhuriyet takvimi kullanılacak, iş saati on saat ile sınırlandırılacaktır. Hükümet birlikleri, Komüncülere karşı 21 Mayıs 1871 tarihinde saldırı başlattı, 20 bin komüncü öldürüldü. Ayrıca 38.000 kişi tutuklandı ve 8.000'e yakın kişi sınır dışı edildi. Hükümet, bunun ardından elde ettiği güçten, sert yöntemlere başvurdu. Paris Komünü, Marksistler tarafından tarihin ilk sosyalist devrim denemesi olarak kabul edilir. Kral Marks Paris Komünü'ne, Proletarya diktatörlüğünün ilk örneği olarak bakmıştır.

Paris Kongresi -- 1856

Osmanlı Devleti, Fransa, İngiltere, Avusturya, Prusya, Sardunya-Piyemonte ve Rus çarlığı arasında, 25 Şubat-30 Mart 1856 tarihleri arasında düzenlenen Kongre.

1853 yılında Osmanlı-Rusya arasında Kırım Savaşı başlamıştı. 1854 yılında Rusya'nın Sinop'daki Osmanlı donanmasını bir baskın yaparak yakması üzerine, İngiltere ve Fransa Osmanlı'nın yardımına koştu. Piyemonte'nin de Osmanlı devletinin yanında katıldığı savaş, 1856 yılında Rusya'nın barış istemesi üzerine bitti. 19. yüzyılda Osmanlılar'ın Rusya'ya karşı kazandıkları tek savaş olan "Kırım Savaşı" sonunda, 30 Mart 1856 tarihinde Paris Kongresi'nde, "Paris Barış Antlaşması" imzalandı. Bu antlaşma 34 madde ve bir geçici maddeden oluşuyordu.

Antlaşmaya göre, Rusya işgal ettiği Kars ve diğer Osmanlı topraklarını terk edecekti. Osmanlı Devleti bir Avrupa devleti olarak tanınacak, bütünlük ve bağımsızlığına saygı gösterilecekti. Osmanlı Devleti'nin içişlerine karışılmayacaktı. Karadeniz tarafsız bir statüde kalacaktı. Karadeniz kıyılarında Rusya ve Osmanlı devleti tersane bulundurmayacaklardı. Rusya

Beserabya'yı Boğdan'a bırakılacaktı. Eflak ve Boğdan tarafların güvencesi altına alınacak, ancak Osmanlı Devleti'ne bağlılıkları sürecekti, içişleri ve ticaretle ise serbest olacaklardı. Bu hükümler, Osmanlı devletinin parçalanmasında dönem noktası olarak görülebilir. Eflak ve Boğdan özerkliklerini aldıktan sonra, Fransa ve Rusya'nın desteği ile, 1869 yılında birleşeceklerdir. Eyaletlerin Romanya adı ile tam bağımsızlıklarını almaları, 1878 yılında ve bir başka Osmanlı-Rus savaşı sonunda gerçekleşecektir. Paris Şartı: bkz. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

Pasifik Doktrini

1975'te ABD Başkanı G. Ford'un ilan ettiği Pasifik politikası ilkeleri. Buna göre, ABD Güneydoğu Asya'nın güvenliği ile yakından ilgilidir ve buralarda menfaatleri vardır. ABD'nin varlığı Pasifik bölgesi için elzemdir. Burada Japonya'da ortaklık, Çin ile ilişkilerinin normalleşmesi ve güçlendirilmesi, Güney Kore ile sıkı ilişkiler ve orada ABD varlığı, Pasifik bölgesiyle ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi gibi hususlar savunulmuştur.

Pearl Harbor Baskını -- 1941

Japonya'nın II. Dünya Savaşı'nda (7 Aralık 1941) Oahu adasındaki (Hawaii) Pearl Harbor'da bulunan ABD'nin deniz üssüne düzenlediği saldırı. Saldırı savaşta tarafsız kalmak isteyen ABD'nin savaşa girmesine neden olmuştur.

Japonya'nın, İkinci Dünya Savaşı başladığında Almanya ve İtalya ile ittifak kurması, ABD'de tedirginlik yaratmıştı. Bunun üzerine ABD, ülkesinde bulunan Japon varlıklarını dondurdu, ayrıca petrol ve savaş mazemelerinin gönderilmesini yasakladı. 1941 yılının Temmuz ayı geldiğinde, ABD, Japonya ile olan bütün mali ve ticari ilişkilerini kesti. Japonya, buna cevap olarak saldırı hazırlıklarını başlattı.

ABD donanmasına gerçekleştirilecek olan, saldırı, Japonya Birleşik Donanması'nın Komutanı Amiral Yamamoto İsoroku tarafından titiz bir şekilde planlanmıştı. 23 Kasım'da Komutan yardımcısı Nagumo Çuiçi'nin yönetiminde 6 uçak gemisi, 2 savaş gemisi, 3 kruvazör ve 11 destroyerden oluşan bir filo, Hawaii'nin yaklaşık 440 km kuzeyindeki bir noktaya doğru hareket etti. Saldırı bu noktadan 360 uçakla gerçekleştirildi. Yerel saatle 7.55'te başlayan saldırı, ABD savaş gemilerine ağır darbe vurdu. "Virginia", "Arizona" ve "West Virginia" adlı gemiler battı. Daha sonra "Maryland", "Pennsylvania", "Neroda" ve "Tennessee" gemilerine ağır hasar verildi. Ayrıca 140'tan fazla uçak yok oldu. Askeri kayıpların toplamı ölümler dahil, 3.400'ün üstündeydi. Japonya'nın ise sadece 29 uçak ve 5 denizaltısı yok oldu. Japonya, Pearl Harbor baskınında hava gücünün deniz gücüne üstünlüğünü kanıtlamıştı.

Peel Raporu

İngiltere tarafından Filistinlilerle Yahudiler arasındaki anlaşmazlık ve uyuşmazlıkları araştırmak üzere Robert Peel başkanlığında 1936 yılında kurulan komisyonun hazırladığı rapor. 1920 yılında Filistin'de başlayan İngiliz manda yönetimi, Filistin'de bir Yahudi devletini kurmak istiyordu. Diğer taraftan da Filistinlilerin haklarını korumayı amaçlıyordu. Ancak bundan hoşnut olmayan Filistinliler (Araplar) İngiliz mandasına karşı gelerek, 1936 yılında ayaklanma başlattı. Bunun üzerine kurulan komisyon biriktirdiği verileri ve yaptığı incelemeleri, bir rapor halinde 1937 yılında yayımladı. Rapor'da, Filistinde sükunetin sağlanması için manda yönetiminin yetersiz olduğu kabul ediliyor, bir Arap devleti, bir Yahudi devleti ve kutsal yerleri kapsayan bir tarafsız bölgenin kurulması öneriliyordu. İlk önce önerileri kabul eden İngiliz hükümeti, görüş değiştirerek, 1938 yılında Rapor'u reddetti.

Petrol Ambargosu -- 1973

1973 Arap-İsrail Savaşı sonucunda OPEC (The Organization of Petroleum Exporting Countries-Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) ülkelerinin, savaşta İsrail'e yardım eden ülkelere petrol arzını durdurması.

Batılı ülkeler kendi endüstriyel ihtiyaçlarını karşılamak için, Ortadoğu petrollerine yöneldiler. Çok geçmeden Batılı petrol şirketleri, petrol üretiminin her alanında kendilerini göstermeye başladılar. Bu şirketler, petrolün taşınması ve dağıtımını kontrolleri altında tutuyorlardı. Aynı zamanda hem fiyat hem petrol arzını belirliyorlardı.

Petrole sahip ülkeler ise çok az bir pay almaktaydılar. 1946 yılında, şirketler petrol üretiminin %82'sine, petrol ülkeleri ise sadece %18'ine sahiptiler. Ancak durum 1960'larda değişmeye başladı. 1960 yılında OPEC kuruldu ve ilk talep edilen şey, fiyatların artışı ve daha büyük paya sahip olmaydı.

OPEC ülkeleri kendi kaynaklarını kendilerinin kontrol etmelerini egemenlikten gelen bir hak olarak görüyorlardı. Zamanla OPEC ülkelerinin petrol üretimindeki payları artmaya başladı. 1946'daki %18'lik pay, 1960 yılında %50'ye ve 1970'de, %70'e yükseldi. Bununla, OPEC ülkeleri petrol üretimini kontrolleri altına almaya başladılar.

1973 yılında Arap-İsrail Ramazan (Yom Kippur) savaşında yaşanan yenilgi, petrolü bir siyasi güç haline getirdi. Savaş, OPEC'in iki karar almasına neden oldu. İlk olarak, OPEC, İsrail'e yardım edenlere "petrol ambargosu" uygulama kararı aldı. İkincisi de, petrol fiyatların %400 arttırılması kararıydı. Petrol'ün, OPEC ülkeleri tarafından gelişme, kalkınma ve dış politikada hedeflerin gerçekleştirilmesi amaçlı olarak kullanılması durumu bugün de devam etmektedir.

Polisario Cephesi

Batı Sahra'nın bağımsızlığı için mücadele veren örgüt. 20. yüzyılın üçüncü çeyreğinde yoğunlaşan sömürgelemlerin bağımsızlık mücadelelerinden Batı Sahra'da payını almıştı. Sömürgecilğe karşı başlayan hareketler, İspanya sömürgeciliğinin sonunu göstermişti. İspanya, kendi sömürgelemlerinden biri olan Batı Sahra'dan 1976'da çekilmişti. İspanya'nın yerini almak isteyen Fas, işgal girişiminde bulunmuş, bu işgal de Polisario Cephesi tarafından engellenmiştir. Daha sonra 1976 yılında Cezayir'de sürgün "Arap Demokratik Cumhuriyeti"ni kuran örgüt, Libya'dan destek almıştır. Cephe Moritanya ile yakınlaşarak, "Afrika Birliği Örgütü" tarafından destek görmüş ve Fas'a karşı mücadele etmiştir.

Porter Doktrini

Bir devletin borcunu ödememesi durumunda uygulanması gereken önlemlere ilişkin bir uluslararası hukuk görüşü. Bir devletin vatandaşlarının bir başka devletten alacaklarını tahsil edemedikleri durumlarda, borçlu devlete karşı zorlama tedbirlerine başvurulup vurulamayacağı konusu 20. yy. başlarında en çok tartışılan konulardan biriydi. Dönemin Arjantin Dışişleri Bakanı Louis Drago, 1907 yılında yapılan, II. La Haye Barış konferansında, bu gibi konularda borçlu devlete karşı zorlama önlemlerine başvurulamayacağını savunmuştu. Fakat çoğunluk bunu kabul etmemişti. ABD temsilcisi General Horace Porter bazı öneriler getirmiştir. Verilen önerilere göre, ilke olarak borçlu devlete karşı borcunu ödettirmek için zorlama önlemlerine başvurulamayacaktı. Bununla beraber, borçlu olan devlet konunun hakemliğe götürülmesini kabul edecekti. Eğer sözkonusu olan devlet hakemin kararına uymazsa, o zaman o devlete karşı zorlama önlemleri kullanılacaktır. Bu görüş konferanstaki çoğunluk tarafından kabul edilerek, yeni bir doktrin (Porter) halini aldı.

Potsdam Konferansı -- 1945

II. Dünya Savaşı sonlarına doğru Müttefik devletlerin yaptığı son konferans. Konferans, Prusya devletinin kraliyet merkezi olan Potsdam'da yapıldı. Konferansa ABD'den Başkan Truman, İngiltere'den Başbakan Winston Churchill (Konferans sürerken yapılan seçimlerde Churchill iktidardan düştü ve Attlee yeni Başbakan olarak Potsdam konferansına katıldı) ve Sovyetler Birliği'nden Stalin katılmıştır.

Temmuz 1945'te başlayan Konferans, tarihin en büyük zaferinden sonra toplanmıştır. Fakat çözülmesi gereken sorun çok önemliydi: Avrupa'nın yeniden kurulması. Avrupa'nın savaştan yıkık çıkması, bu ihtiyacı doğurmuştu. Potsdam konferansı, planlandığı tarihten birkaç gün sonra başlamıştı. Tarihçiler bu konuda Truman'ı sorumlu tutmaktadırlar. Truman, konferansa ilk atom bombası denemesinin sonucunu beklerken gitti. Konferans'ta, barış antlaşmalarını hazırlayacak bir Dışişleri Bakanları Kurulu kuruldu. Üzerinde durulan en önemli konular: Almanya sorunu, Polonya sorunu, Avusturya'nın işgali, SSCB'nin Doğu Avrupa'daki rolü, savaş tazminatları ve Japonya ile süren savaşın durumuydu. Konferansta en çok tartışılan konu Almanya idi. Müttefikler, Almanya'nın yenilmesi kesinlik kazanmaya başlayınca, Almanya'nın parçalanması konusundaki eski görüşlerini değiştirmeye başladılar. Churchill Mart 1945'te "Almanya'yı parçalamayı düşünmüyoruz" demektedir. Stalin ise Almanya'yı parçalamayı istemediğini söyledi. Stalin Ruhr bölgesinden tamirat almak istiyordu. Potsdam'da, daha çok Almanya'nın Nazilikten ve askerlikten arındırılması konusu üzerinde duruldu. İlk önce savaş suçlularının cezalandırılmasına karar verildi. Alman askerlerinin elinden silahların alınması, demokratik düzenin kurulması; bunu yapmak için ise, eğitim sisteminin tümüyle değiştirilmesi gerekirdi. Bunun için Almanya'nın bir süre işgal altında kalması kararlaştırıldı. Buna göre, Almanya, Sovyet, İngiliz, Amerikan ve Fransız işgal kuvvetleri komutanlarınca yönetilecek dört ayrı işgal bölgesine ayrılacaktı. Berlin, Viyana ve Avusturya aynı şekilde bölünecekti. Almanya'da demokrasiyi kurmak için, tüm ülkeyi kapsayan ve yerel özerkliğe sahip devletlerden oluşan bir federasyon kurulmasına karar verildi. Maliye, dış ticaret ve bunun gibi konular ise federalizm kapsamına alınmayarak "Denetim Kurulu" oluşturuldu.

Konferansta üzerinde durulan diğer bir önemli konu, Polonya'ydı. Yalta Konferansında kurulması kararlaştırılmış olan koalisyon hükümeti, şimdi Potsdam Konferansı süresince kurulmuş ve kabul edilmişti. Polonya'da seçimler açık olacaktı, gazeteciler de seçimde gözlemci sıfatı ile bulunacaklardı. Sovyetler Birliği, Müttefik devletlerden yönetimleri değişen Romanya, Bulgaristan ve Macaristan'a karışmamalarını, Türkiye'den Sovyetlere bir üs verilmesini istedi. Fakat bu istekler kabul edilmedi.

Japonya'ya, Potsdam Bildirgesi'ni kabul etmesi için ultimatöme gönderildi. Ancak, Japonya bunu reddetti. Bunun üzerine ABD, Hiroşima ve Nagazaki'ye (6 Ağustos, 9 Ağustos) atom bombası attı. Konferans 1 Ağustos 1945 tarihinde sona erdi.

Prag Darbesi -- 1948

Çekoslovakya'da Şubat 1948'de komünistler tarafından gerçekleştirilen hükümet darbesi. Çekoslovakya'nın Bohemya ve Moravya toprakları, 29 Eylül 1938 tarihinde yapılan Münih Konferansı ile Almanya'ya verilmişti. 1935'te Masaryk'ün yerine Cumhurbaşkanı olarak geçen Beneş, Almanya ilhakını onaylamaktansa Cumhurbaşkanı olarak ayrılarak, önce Londra'ya, ardından Chicago'ya gitti. Çekoslovakya'nın toprak kayıpları, Münih Düzenlemesi ile bitmedi; ülkenin bir kısmı (Teschen Düküğü) Polonya'ya, Slovaklar ile Rutenlerin yaşadığı topraklar Macaristan'a verildi. Dönemin Prag hükümeti, Tiso'nun yönetimindeki

Slovak Halkçı Partisi ile Karpatlar'da yaşayan Rutenlerin özerklik taleplerine boyun eğerek, üç özerk birimden oluşacak çapraşık bir yönetim sistemi oluşturuldu. Mayıs 1942'de, ilk önce burada Protektora sıfatı ile bulunan Almanya yönetime fiilen el koydu. 1941'de, Beneş'in Londra'da ve Washington'da yürüttüğü görüşmeler sonucu, Jan Şramek'in başkanlığında, sürgündeki Çekoslovakya hükümeti kuruldu. Çek ulusal Komitesi'nin yönettiği yeraltı çalışmalar sonucu, 5 Mayıs'ta Prag halkı Alman birliklerine karşı ayaklandı. Mayıs 1946'da yapılan genel seçimlerde, Çekoslovakya komünistlerinin önderi Gottwald'ın başında bulunduğu Komünist Parti seçimleri kazandı. Hükümette bir koalisyon oluşturularak, seçimlerin yapılacağı 1948'e değin geçici yönetimin sürdürülmesi kararı alındı. Ama partilerarası işbirliği, daha başlangıçta ekonomik kalkınma programı yüzünden, güçlüklerle karşı karşıya geldi. 1947'de SSCB'nin baskısıyla ABD'nin Marshall Planına katılma düşüncesinden vazgeçildi.

20 Şubat 1948'de komünist olmayan bakanların büyük bölümü Gottwald'ı istifaya zorlamak umuduyla hükümetten ayrıldı. Ama Gottwald istifa etmedi ve komünistler, boşalan bakanlıkları ve muhalefete geçen partilerin merkezlerini işgal etti. Komünistlerin örgütlediği işçiler Prag'da yürüyüş yaptılar. Prag ve öteki bölgelerde "eylem komiteleri" kurularak, devlet görevlileri de bu kurulan işbirliğine zorlandı. 25 Şubat günü çoğunlukla komünistlerin bulunduğu yeni bir hükümet kuruldu. Geçici Milli Meclis yeni hükümeti ve programı onayladı. Binlerce komünist olmayan politikacı, aydın ve yönetici ülkeden ayrıldı. 10 Mart'ta eski Cumhurbaşkanı Jan Masaryk ölü olarak bulundu. Böylece ülkenin Komünist Partisi, gerçekleştirdiği hükümet darbesiyle yönetimi eline geçirdi ve ülkenin tek örgütü haline gelerek, halkın çoğunluğunu arkasına almayı başardı. Bu olaylardan sonra Çekoslovakya dış dünyaya kapanarak iç sorunlara yöneldi.

Quebec Konferansları -- 14-24 Ağustos 1943 ve 11-16 Eylül 1944

II. Dünya Savaşı sırasında ABD ve İngiltere arasında yapılan, aralıklı iki Konferans. Konferanslara ABD tarafından Devlet Başkanı Roosevelt, İngiltere tarafından ise Başkan Winston Churchill katılmıştır. İki konferanstan ilki 14-24 Ağustos 1943 tarihleri arasında yapıldı. Bu konferansta İtalya ve Fransa kıyılarına yapılacak askeri çıkartmaların planları tartışıldı. Konferansta İtalya'ya yapılacak çıkartmanın "Normandiya Çıkartması" ile aynı anda yapılması konusunda anlaşıldı ve daha sonra konu aynı yıl Moskova, Kahire ve Tahran'da yapılan konferanslarda da ele alındı. 11-16 Eylül 1944 tarihleri arasında yapılan ikinci konferansta taraflar, Almanya'ya karşı Batı'daki iki cepheden çıkartma yapılmasına karar verdi.

Quebec Sorunu (Quebec Question)

Kanada'nın doğusunda Fransızca konuşanların çoğunlukta olduğu Quebec eyaletinin Kanada'dan ayrılıp-ayrılmama sorunu.

Quebec 1534 yılında "yeni Fransa" adı altında kuruldu. Yeni yıl savaşları sonucunda Fransa burayı İngiltere'ye kaptırdı. Eyalet İngiliz kolonisi haline geldiğinde İngiliz Ceza Kanunu ve Fransız Medeni Kanunu uygulanmaya konuldu. 1791'de Kanada Aşağı Kanada (Quebec) ve Yukarı Kanada (Ontorio) olmak üzere ikiye ayrıldı. 19 yüzyıldan sonra Quebec'te İngiliz nüfus azalmasına rağmen, Fransızca konuşan halk hiçbir zaman bölgenin ekonomik hayatını kontrolü altına almayı başaramadı. 1918 yılında Fransız kökenliler I. Dünya Savaşı'nda İngiliz ordusuna katılmayı reddederek ayaklanmalar başlattılar. 1968 yılında ayrılıkçı "Parti Quebecois" kuruldu. 1970'lerde şiddet eylemleri arttı, ve finansman ayarlamaları konusunda eyaletler arasında problemler çıkmaya başladı. Kanada'dan ayrılma konusunda 1980 yılında yapılan ilk referandumda ayrılıkçılar yüzde 40 oyla mağlup oldular. Quebec, 1982'deki

Kanada Anayasası'nı kendi kimliine aykırı bularak imzalamadı. Qubec'in şikayetleri doğrultusunda 1987 ve 1992 yıllarındaki iki girişim başarısızlıkla sonuçlandı. 30 Ekim 1995'te yapılan referandumda ayrılıkçılar yüzde 1.2 gibi küçük bir farkla yenilgiye uğradılar.

Quisling (quisling)

Başka bir devletin politikasına felsefesine ve sempati duyan ve savaş durumunda saldırgan devlete katılarak ve işbirliği yaparak kendi ülkesi aleyhine çalışan kişi. Bu kavram, bir süre Norveç'teki Faşist Parti'nin lideri olan ve İkinci Dünya Savaşı'nda Hitleri'nin ordularının ülkesini işgal etmesi sırasında Alman çıkarlarına hizmet eden bir hükümet kuran Vidkun Quisling'in adından türemiştir.

Ramazan Savaşı (Yom Kippur Savaşı) -- 1973

Ortadoğu'da, Arap ile İsrail kuvvetleri arasında yapılan savaşlardan en önemlisi 6 Ekim 1973 günü başlayan bu savaş altı gün süren 1967 Savaşının yarattığı kızgınlığın bir sonucuydu. 6 Gün Savaşında İsrail, topraklarını yaklaşık dört kat genişletmişti. Golan Tepeleri Kudüs'ün tümü, Batı Şeria, Sina Yarımadası ve Gazze İsrail'in eline geçmişti.

1970 yılında Nasır'ın ölmesi ile yerine geçen Enver Sedat, 1967 yılında İsrail'e kaptırılan toprakların geri alınması için, bir Arap karşı saldırısı üzerinde durmaya başladı. 6 Ekim 1973'te başlayan savaşın, Müslümanların kutsal ayı olan Ramazan ve Yahudilerin kutsal ayı olan Yom Kippur'a denk gelmesi, bu savaşın aynı zamanda Ramazan Savaşı olarak anılmasına neden oldu. Söz konusu olan tarihte, Suriye ve Mısır birlikleri bir sürpriz saldırıda bulundular. İsrail birlikleri Sina yarımadasından ve Golan Tepeleri'nden çekilmeye zorlandı. Bu savaşta ilk kez Araplar İsrail'e saldırıda bulunacak güç buldular, aynı zamanda güçlerine güvenmeye başladılar. Savaşın Arapların lehinde olduğunu gören öteki Arap devletleri de savaşa katıldılar. İki büyük güç de bu savaşta dolaylı olarak yerlerini almışlar, ABD İsrail'e Sovyetler Birliği Arap devletlerine silah göndermekteydi. Ancak, savaşın gidişatı böyle olmadı. Savaşın ikinci haftasında, İsrail karşı saldırıda bulunarak, Golan Tepeleri'ni geri aldı ve Sina Yarımadası'ndan geri çektiği askerleri, tekrar geriye gönderdi.

Savaşın etkisi iki büyük devlet arasındaki çekişmeye yansımaları, Doğu-Batı çatışma olasılığını ortaya çıkardı. Bunun üzerine harekete geçen BM Güvenlik Konseyi bir ateşkesin sağlanmasına karar verdi. Ancak bu karar yürümedi. Sovyetler Birliği'nin, ABD-Sovyetler Birliği kuvvetlerinin bölgeye gönderilmesini öngören önerisi, ABD tarafından reddedildi. Daha sonra, Sovyetler Birliği, tek başına asker göndereceğine ilişkin açıklama yapınca, iki güç arasındaki gerilim bir hayli arttı. Fakat araya Bağlantısızlar grubunun girmesi ile, bunların ortaya attıkları BM Barış Gücü askerlerinin çatışmaların arasına girmesi önerisi kabul edildi.

Savaş sona erdiğinde, tarafların kayıpları (hiç olmazsa manevi kayıp) çok fazla, aradaki askeri denge değişmiş, birçok ülke değişik devletler tarafından silahlandırılmıştır. Suriye, Sovyetler Birliği yapımı olan T-62 tanklarına sahip olmuş, uçaklarına uçak filoları eklemiştir. İsrail ordusu da ABD tarafından güçlendirilmiştir.

18 Ocak 1974'te İsrail-Mısır arasında barış antlaşması imzalandı. Antlaşma gereğince, Mısır Suveyş Kanalı'nın doğu yakasındaki güçlerini azaltacak, buna karşılık İsrail de Sina'da Milta ve Gidi geçitlerinin batısına çekilecekti. Bu antlaşma 4 Eylül 1975 tarihinde imzalanan ikinci bir antlaşma ile tamamlandı. 31 Mart 1974 tarihinde ise, Suriye ve İsrail arasında, her iki tarafın kuvvetlerinin bir Birleşmiş Milletler tampon bölgesi ile ayrılması ve savaş tutsaklarının değiştirilmesi kararlarını da içeren bir ateşkes antlaşması imzalandı.

Ramazan Savaşı'nın en önemli sonucu, petrole sahip Arap ülkelerinin, petrol fiyatlarına yaptıkları müdahale ile üçüncü ülkelere karşı bir tür ambargonun koyulmasıdır.

Rapallo Antlaşması -- 1922

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyetler Birliği ve Almanya arasında imzalanan dostluk antlaşması. Savaşın sonunda yapılan antlaşmalar, iki savaş arası dönemin özelliklerine bir ölçüde biçim verdi. Almanya'ya imzalatılan Versay Antlaşması, Almanya'ya ağır yükler verdi. Almanya, yapılan konferans ve toplantılarda hep ikinci sınıf devlet uygulamasını görüyordu. Fransa, Almanya'dan fizik garantiler peşinde koşuyor tamirat borcunda ısrar ediyor ve en önemlisi, dış politikada Almanya'yı "çevreleme politikası" uyguluyordu. Diğer taraftan da, 1917 sonrasında, Sovyetlerin Fransa ile ilişkileri iyi değildi. İç savaş sırasında Bolşeviklere karşı mücadele eden kesimleri destekleyen Fransa, savaş sonrası da bunun tutumunu değiştirmede. Buna karşılık olarak da, Sovyetler Birliği, İngiltere ve Fransa'nın sömürgelerinde ortaya çıkan başkaldırıları teşvik ediyor ve destekliyordu. 1922 yılında da Cenevre'de yapılan konferansta, İngiltere ve Fransa'nın, Çarlık döneminden kalan borçların ödenmesi isteğini Sovyetler reddettiler. Böylece ortak düşmana karşı, Sovyetler ve Almanya arasında bir yakınlaşma başladı. Bunun sonucu olarak da 16 Nisan 1922 tarihinde Cenevre yakınlarında bulunan Rapallo'da Alman-Sovyetler Birliği Rapallo Dostluk Antlaşması imzalandı. Buna göre, iki ülke arasında diplomatik ilişkiler kuruluyor, Almanya yeni Sovyet rejimini tanıyordu. Birbirlerine yönelik her türlü iddiadan vazgeçtiklerini ve sıkı bir ekonomik işbirliğine gireceklerini belirtiyorlardı. Bu antlaşma ile birlikte Versay düzenine karşı ilk başkaldırı ortaya çıkmış olmaktadır. Yani iki devlet, revizyonist bir politika sürdürdüler. Bu yakınlaşma bununla kalmayarak, 1926 yılında yapılan Berlin Antlaşması'na göre, taraflardan biri saldırıya uğrarsa, öteki devlet tam yansızlık politikası izleyecekti. Bu yakınlaşma, 1939 yılında tekrarlanmak üzere, Hitler'in 1933 yılında iktidara gelişine kadar sürecektir.

Reformasyon (dini reform)

15. ve 16. yüzyılın Avrupa insanında ortaya çıkan görüş değişikliği sonucu, kilisenin devlet yönetiminden ayrı dinsel bir örgüt olarak faaliyet göstermesine neden olacak olan dini reform. Dini reform konusunda verilen mücadele, üç yönlü bir nitelik göstermiştir. Mücadelenin değişik niteliklere sahip olması, Katolik kilisesine karşı yapılan muhalefetin üç kaynaktan gelmiş olmasındandır. Bunlar, monarklar ve zenginler, sade vatandaş ve kilise içinde bulunan misyonerler, azizler'dir.

15. yüzyıla gelindiğinde Kilise, monarklar ve zenginlerde olan saygınlığını yitirmeye başlamıştı. Monarklar ve zenginler, kilisenin manevi sınırlandırmalarına, genel hükümranlığına, koyduğu vergilere karşı çıkmaya başlamış, gücüne itibar etmemeye başlamışlardı. Bunun sonucu olarak da, monark ve zenginlerin reformasyonu, dinin başı olarak Papa'nın değil monarkın (devletin) geçmesi biçimini aldı, ve bunun üzerine her yerde ulusal kiliseler kurulmaya başlandı. Bohemya, Kuzey Almanya, İngiltere, İskoçya, İsveç, Norveç, Danimarka monarkları, Roma kilisesinden ayrıldılar ve kendi ulusal kiliselerini kurdular. Kilise'nin etkisi aynı zamanda sade vatandaşta da azalmaya başlamıştı. Ancak sade vatandaşın başkaldırısı monarktan farklı olarak, dini nitelikteydi. Onlar karşılarında güçlü bir kilisenin bulunmasını istiyorlardı, ama bu gücün dini öğretiye uygun olmasını istiyorlardı. Bunun sonucu olarak ta, sade vatandaşın reformasyonu, Roma kilisesi ile olan bağlantının tekrar devam etmesi ile sonuçlandı. Yapmak istedikleri, kilisenin otoritesine karşı, kendi İncil'lerine sahip olmak, kendi kiliselerini buna uygun olarak yönetmekti. Bu hareketin tipik örneği, Martin Luther'in Alman Protestanlığıdır. Büyük taraflar toplayan Protestanlık, gitgide

yaşlı kıtada yayılmaya başladı. Daha sonra, bir grup Protestan prens ve kent -devletleri bir araya gelerek Katolik Kutsal Roma imparatoruna karşı, 1546 yılında savaş başlattılar. 1555 yılında yapılan Augsburg Barışı ile Protestanlık, devlet tarafından resmen tanındı. Kilisenin içinde bulunan misyonerler ve azizler'in başlattıkları reform hareketinin amacı, Kilise'yi doğru yola çekerek onun gücünü arttırmaktı. Bu hareketin en önemli temsilcisi, İspanyol Loyala'lı Aziz İngatius'tur. İngatius, 1538'de "İsa'nın Toplumu" adıyla bir tarikat kurdu. Ve bunlara halk tarafından "Cizvitler" (jesuits) denmeye başlandı. Bunlar daha çok misyonerlik faaliyetleri ile uğraşıyorlardı. Ancak bunların en büyük başarısı eğitim alanındadır. Bunlar Katolik Kilisesi'nin itibarını yeniden kazandırmak için çalışmışlardır. Reformasyon'unun en önemli sonucu, 15 ve 16. yüzyılda Kilisesinin ya da dini otoritenin hemen hemen bugünkü biçimini alması ve laikliğe giden kapının açılmasıdır.

Roma Antlaşmaları -- 1957

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile Avrupa Atom Birliği'nin (EURATOM) kuran 25 Mart 1957 tarihli Roma antlaşmaları. Bu antlaşmalar, Avrupa'nın ekonomik ve siyasal birlik kurma çabalarının bir sonucudur. 1945'i izleyen yıllarda Avrupa devletlerinin çoğu, karşılaştıkları ekonomik ve siyasal sorunların yalnızca ulusal bir çerçevede halledilemeyeceğini, bir tür uluslararası ya da uluslar üstü yetkilerle donatılmış bir kuruluşun kurulmasından yanaydılar. İşte, Avrupa devletleri aralarındaki koordinasyonu sağlamak için, Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nü (Nisan 1948), daha sonra bunu yetersiz görerek, Avrupa Kömür ve Çelik Birliğini kurdular (C.E.C.A). Avrupa'nın uluslar üstü bir ekonomik bütünleşmeye gitmesi konusunda yeni bir girişim Hollanda Dışişleri Bakanı Johan Willem Beyen'den geldi. Beyen, bu konuda 1953 yılında bir plan sundu. Buna "Benelux Memorandumu" adı verilmektedir. Temmuz 1955'te Federal Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg'un katıldığı Messina toplantısı yapıldı. Bu toplantıda, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile Avrupa Atom Birliği'nin (EURATOM) dayanacağı genel ilkeler saptandı ve Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (CECA) gibi bir ortak pazarı, ekonominin bütün alanlarına yayma kararı aldılar. Kurulacak topluluğun yöntemlerini saptamak için hükümetler arası bir komite kuruldu. Bu kurulun hazırladığı "Spaak Raporu" (Eski Belçika Başkanı Paul Henry Spaak'ın adıyla anılmaktadır) 1956 yılının Nisan ayında hükümetlere sunuldu. Bütünleşme konusunda atacakları ilk adım gümrük duvarlarının kaldırılmasıydı. Böylece hazırlanan antlaşmalar, 25 Mart 1957 tarihinde Roma'da imzalanarak, Avrupa Ekonomik Topluluğu olarak 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe girdi. İngiltere, İngiliz Uluslar Topluluğu (Commonwealth) ile özel ilişkilerini dikkate alarak, AET ve girmede. Ancak daha sonra, İsveç, Norveç, Danimarka, Avusturya, Portekiz ve İsviçre ile kurduğu EFTA (European Free Trade Area) cılız kalınca AET'ye girme yollarını aramaya başladı ve 1973 yılında üye oldu.

Rönesans

"Yeniden doğuş" anlamına gelen bir süreçtir. 15. yüzyılda başlayan bir süreç, aynı yüzyıl içinde bütün Avrupa'ya yayıldı. Bu yenilikte, Roma ve Grek başarılarının yeniden cezalandırılması istemi vardır. **Rönesans şu temel anlayışlara dayanıyordu.**

- 1) Yeryüzü ilgi çekici ve araştırılmaya değer bir yerdir,
- 2) İnsan güçlüdür ve bu gücüyle büyük başarılar elde edebilir,
- 3) İnsanın sürekli faal olması şerefli bir şeydir ve

- 4) Gerçek güzeldir. Bu anlayışlara bağlı olarak da yaşadığımız dünya o kadar ilgi çekici bir yerdir ki, başka dünyaları düşünmenin hiçbir anlamı yoktur anlayışı hâkimdir.

Rönesans döneminin yaratıcılığının esas yürütücü gücü tüccarlardır. Bunlar en karlı ticaretin hangi alanda olduğunu araştırdılar ve bu yoldan sağladıkları zenginlikleri sanat ve endüstri yeniliklerine yatırdılar. Rönesans; Floransa, Venedik, İngiltere, Portekiz, Hollanda gibi küçük kent-devletlerinde ya da metropollerde doğmuştur.

Ruhr Sorunu

Almanya ile Fransa arasında tartışma konusu olan bir bölge sorunu. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Fransa, Almanya ile fizik garantiler peşinde koşuyor, tamirat borcu konusunda ısrar ediyordu. Kendini daha güvenli bir konuma getirmek için Almanya'yı "çevreleme politikası" uyguluyordu. Almanya ise Alsace-Lorraine bölgesinin Fransa'ya verilmesi ile demir cevheri ihtiyacını ithalat ile karşılamaya başladı. Endüstri bölgesi olan Ruhr'da yeni demir ve çelik işletmelerinin kurulmasını sağlamaya ve maden kömürü işletmeciliğini modernleştirmeye girişti. Almanya'nın Fransa'ya olan tamirat borcunun ödenmesinde aksaklık çıkmaya başlayınca, Fransa 1921 yılında Düsseldorf, Duisburg ve Ruhrort'u işgal etti. Ödemedeki aksaklığın devam ettiğini görünce, tamirat borcunu kendisi toplamak için Ocak 1923'te Ruhr bölgesini işgal etti. Ruhr bölgesini kendisi işletecek ve elde ettiği geliri de tamirat borcundan düşecekti. Daha sonra ortaya çıkacak olan "Dawes Planı" ile Almanya'nın tamirat borcu taksitlere bölündü ve nihayet işgal 1925 yılında sona erdi.

Rus Devrimi

Mart 1917'de Rusya'da Çarlık rejimine son verilmesinden sonra Kasım 1917'de başlayan değişim. 1800'lerin sonlarında Avrupa'da toplum içindeki sınıflar arasında siyasi dengenin sağlanması çabaları, uzlaşmalar yoluyla bir ölçüde başarılı olmuşsa da, iki grup bu çaba ve arayışların dışında kalmıştı. **Bunlardan birincisi**; Batı eğitimi görmüş, bulunduğu ortama yabancılaşan Doğu Avrupa'nın okumuş kitleliydi. Toplumdan soyutlanma ve ondan uzak kalma, Rusya gibi imparatorluklarda oluşmakta bulunan devrim potansiyelini artırmaktaydı. **İkincisi**, orta sınıfın siyasi önderliğini kabul etmeyen fabrika işçileri. Fransız devrimin etkisi ile 1825 Aralık ayında çıkan Dekamberist ayaklanması Rusya'da büyük yankı uyandırmıştı. Ayaklanma bastırılmıştı. Fakat işçilerin kurtarıcısı olarak gözüken Marksizm teorilerinin yayılmasına engel olunamamıştı. Keza, aydınlar da bu gibi fikirler yayılmış, varolan otokratik düzenin yıkılması için mücadele veriyorlardı. Rusya'nın beşte dördünü oluşturan köylüler, toprak sahiplerinin kölesi durumunda idiler. 5 Mart 1861 tarihinde çıkarılan "Kurtuluş Kanunu" ile serflik kurumu kaldırılmış ve ortaya bir işçi sınıfı çıkmıştır. Köylüye yapılan toprak dağıtımındaki bozukluk köylü halkını tedirgin etmiş, onların çeşitli hareketlere girişmelerine sebep olmuştur. 1870'lerde ortaya çıkan bu hareketlerden biri "Narodnik" ve "Narodniçestro" hareketidir. Bu hareket hükümetin baskısından dolayı başarı kazanamadı ve 1881 yılında Rus Çarı II. Aleksandr'ın öldürülmesi üzerine, bu "Halkçı Hareket" taraftarları ülkeyi terketti. 19. yüzyılda başgösteren yoksulluk, halkın grevler düzenlemesine neden olmuş, bunun sonucu olarak da sendikacılık faaliyetleri artmıştır. Bu ortamda Marksist örgütler arttı. 1895 yılında Vladimir İlyiç Ulyanov (Lenin) tarafından Marksist nitelikte "İşçi Sınıfının Kurtuluşu için Mücadele Birliği" ve daha sonra 1898 yılında "Sosyal Demokrat İşçi Partisi" kuruldu. Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin 1903 yılında yaptığı kongresinde Rusya'da Marksist devrimin gerçekleştirilmesi ve bunun için de partinin nasıl bir nitelik kazanacağı sorunu, partide görüş ayrılığına sebep oldular. Sonraları bu parti Lenin'in önderliğini yaptığı

Bolşevik ve Menşevik olmak üzere ikiye ayrıldı. Bolşevikler, küçük ve devrimci bir elitin denetiminde sıkı bir parti kurmak isterken, Menşevikler daha geniş ve katılmaya açık bir örgüt kurmak istiyorlardı. Menşevikler'den Trotsky'nin önderliğinde 1905 yılında Petersburg'da bir ayaklanma oldu. Moskova ve Peterburg'da "İşçi Sovyetleri" kuruldu. Ayaklanma bastırıldıysa da, Çar II. Nikola bazı haklar vermeyi ve Rus Meclisi Duma'yı açmayı uygun gördü ve bir seçim yasası çıkartıldı. Bu durumu etkileyen olaylar yanında, Rusya'nın yenilgisi ile sonuçlanan Rus-Japon savaşı da sayılabilir.

1917 yılına gelindiğinde Rusya'da vergi sistemi iflas etmiş durumdaydı. Savaş harcamaları, erimekte olan altın rezervleri ve dış borçlar ile karşılanmaktaydı ve Rus halkının tek seçeneği Çarlık rejimine karşı gelmekti. Ülkenin savaşta da olması durumu gerginleştirdi. Bu ortamda 8 Mart 1917 tarihinde Petersburg'da başlayan gösteri ve grevler genel ayaklanmaya dönüştü. 12 Mart 1917 tarihinde Petersburg'da "İşçilerin ve Askerlerin Sovyet"i kuruldu. Üç yıldır aç, silahsız ve bıkkın bir biçimde savaşı sürdüren ordu Çar'ın yanında yer almadı ve devrimci hareketin üzerine yürümedi. Yapılan devrim iki aşamalıydı. Mart 1917'deki birinci aşamada, Sovyet yetkilileri ile Duma temsilcileri arasında yapılan görüşmeler sonucu Çarlık rejimine son verilmiş ve liberal görüşlü Prens Lvov'un başkanlığından Bolşevikler hariç hemen hemen bütün siyasal eğilimli partilerin katıldığı bir koalisyon hükümeti kurulmuştur. Kurulan hükümetin beklenen barışı sağlayamaması, toprak reformunu gerçekleştirememesi, işçilerin sorunlarına eğilememesi ve ekmeğe ihtiyacı olan halkın isteklerini gerçekleştirememesi koalisyonun başarısızlığını göstermiştir. Bunun sonucu Bolşeviklerin halktaki desteğinin artmasına oldu.

Devrimin ikinci aşamasında, Lenin'in önderliğindeki Bolşevikler, hemen hemen tek kurşun bile atmadan 7 Kasım 1917 tarihinde yönetimi ele geçirdiler. Ordu bunların yanında yer aldı. Böylece Rusya'da Bolşevik Devrimi gerçekleşti.

Rus-Japon Savaşı -- 1904-1905

Rusya ve Japonya arasında sürdürülen ve tarihte en önemli ve uzun vadeli sonuçlar yaratmış bir savaştır. 1902 yılına gelindiğinde Japonya İngiltere ile ittifak kurmuş, doğal yayılma alanı olarak gördüğü Mançurya ve Kore üzerinde var olan Rus etkisini ortadan kaldırmak için bölgeye, göz dikmişti. Rusya ile yapmak istediği savaşın hazırlıklarını yapıyordu. 1904 yılında bir bahane ile Port Arthur limanına bir baskın yaparak, Rusya ile savaşa girmiş ve bir buçuk yıl sürecek olan savaşta hem denizde hem karada Rusya'yı yenilgiye uğramıştır. Savaşın Avrupa'ya sıçramaması için, işe karışmayan Avrupa devletleri savaşın Uzakdoğu ile sınırlı kalmasını istemişlerdi. Pasifikte sömürgeci durumu gelen ABD Japonya'nın güçlenmesi karşısında elinde bulundurduğu adaları tehlikeli duruma düşürmemek için, Rusya'nın yardımına yetişti. O zaman ABD devlet başkanı olan Theodore Roosevelt, arabuluculuğa soyunarak, tarafların Portsmouth Barış Konferansı'na katılmalarını sağladı. Yapılan antlaşmaya göre, Port Arthur ile Sakhalin adası Japonya'ya verilecek, Ruslar Mançurya'dan askerlerini çekecek ve buradaki demir ayrıcalıklarını da Japonya'ya devredecekti.

Rus-Japon savaşı uzun vadeli sonuçlar yarattı:

- a) Savaştan galip çıkan Japonya'nın tıpkı Batılılar gibi emperyalist bir devlet olarak ortaya çıkması.
- b) Rusya'nın Uzakdoğu'da başarısız olmasıyla, dikkatlerini Balkanlar'a yöneltmesi, bunun sonucu olarak da, I. Dünya Savaşı'nın başlaması
- c) Çarlık hükümetinin başarısızlığa uğraması, savaşın yarattığı sıkıntılar, halkın tepkisine yol açtı ve 1917 yılında yapılacak olan Rus Devriminin kapısını araladı.

Saar Plebisiti -- 1935

Saar bölgesine ilişkin halkoylaması. 28 Haziran 1919 tarihinde Almanya ile yapılan Versailles Barış Antlaşması "Saar" bölgesini Fransa'ya bıraktı. Ancak bu bölgede 15 yıl sonra plebisit yapılacak, ve hangi devlete bağlanacağı kesin olarak o zaman kararlaştırılacaktı. 13 Ocak 1935 tarihinde plebisit yapıldı ve 539.000 Saarlı'dan 477.000'i Almanya ile birleşme lehinde oy kullanınca 1 Mart 1935'de "Saar" bölgesi Almanya'ya teslim edildi.

Saint Germain Barış Antlaşması -- 1919

I. Dünya Savaşı sonunda iki dünya savaşı arasındaki dönemin özelliklerini belirleyecek olan Paris Barış Konferansında, bir yenik devlet olarak Avusturya'ya imzalatılan antlaşmadır. Antlaşma 10 Eylül 1919 tarihinde imzalanmıştır. Buna göre, Avusturya, Macaristan, Çekoslovakya ile Yugoslavya'nın bağımsızlıklarını tanıyacaktı. Önemli toprak parçaları olan Galiçya Polonya'ya; Hırvatistan; Yugoslavya'ya; Tirol ve Tیرهste İtalya'ya ve Bukovina Romanya'ya bırakılıyordu. Avusturya'ya, Almanya'ya olduğu gibi, kısıtlayıcı askeri hükümler getirildi ve tamirat borcu yüklendi. Böylece Avusturya'dan zorunlu askerlik kaldırılacak ve ordu 30.000 kişiye indirilecekti.

Saint Jean De Maurienne Antlaşması -- 1917

I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, itilaf devletlerinin (İngiltere, Fransa ve İtalya) Osmanlı devletinin yıkılması durumunda ortaya çıkacak olan "toprak mirası"nı nasıl paylaşacaklarını belirleyen antlaşmalardan biri. Antlaşma Nisan 1917 tarihinde yapıldı. Buna göre, Fransa'ya Adana; İtalya'ya ise İzmir-Kayseri-Mersin üçgeni arasında bulunan güneybatı Anadolu bölgesi veriliyordu. Antlaşma, 18 Ağustos-26 Eylül 1917 tarihleri arasında üç devlet tarafından onaylandı.

Salt: bkz. Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri

Samimi Anlaşma (Entente Cordiale) -- 1904

Fransa ile İngiltere arasında Nisan 1904'te imzalanan anlaşma. 1900'lere gelindiğinde denge Fransa'nın aleyhine döndü. İngiltere sömürge elde etme savaşlarında Fransa'yı yenilgiye uğrattı. Denizaşırı çatışmalarda Fransa'nın Avrupa'daki durumu zayıfladı. Almanya'nın deniz silahlarında İngiltere ile arayı kapatmaya başladığı anlaşılınca, sömürge yollarının korunmasında rekabete tahammülü olmayan İngiltere, 1902'de Japonya'yla imzaladığı İngiliz-Japon ittifakına bağlı olarak Uzakdoğu'dan çıkması muhtemel bir Rus-Japon savaşında, 1894 ittifakına göre Fransa Rusya'ya yardım ederse, Fransa'ya karşıt bir kamp içinde yer almak istemedi. Avrupa ülkeleri arasında silahlanma yarışı başlamış ve Üçlü İtilaf Devletleri hızla silahlanmaya yönelmişlerdi. Balkanlar'da barış hızla bozulmaktaydı ve bunun da büyük bir savaşa yol açabileceği her iki devletçe de anlaşılmıştı. Sonuç olarak İngiltere ve Fransa, yakınlaşmaya zemin oluşturması için sömürge konularını bu anlaşmaya çözüme bağladılar. Bu anlaşmaya göre, Fransa Fas'ın siyasal statüsünü değiştirmeme sözü veriyor, topraklarına katmama yükümlülüğü altına giriyor; buna karşılık İngiltere Fransa'yı Fas'ta ekonomik, mali ve askeri yenilikler yapabilme noktasında serbest bırakıyordu. İngiltere de Mısır'ın siyasal statüsünü değiştirmeyecek, Fransa da İngiltere'nin 1882'de işgal ettiği Mısır'dan çıkmasını istemekten vazgeçecekti. Bu anlaşmayla aynı zamanda Üçlü İtilaf'ın ikinci kanadı ortaya çıkmış oldu.

San Fransisco Konferansı -- 1945

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün kurulması ile sonuçlanan uluslararası konferans (25-26 Nisan 1945) II. Dünya Savaşı'nın sonuna doğru Müttefikler uluslararası bir örgütün kurulması çabalarını yoğunlaştırmışlardı. Bu örgütün temel ilkeleri, 1944 yılında toplanan Dumbarton Oaks Konferansında ortaya atılmıştı. San Francisco Konferansına Müttefiklerin siyasi amaçlarını ele alan Birleşmiş Milletler Bildirisini imzalamış kırk altı ülke ile Mihver devletlerine karşı savaşmış yirmi ülkenin temsilcisi katılmıştır. Konferansta büyük ve küçük devletler arasında çeşitli anlaşmazlıklar çıktı. Dumbarton Oaks ilkelerine göre kurulacak örgüt büyük devletlere geniş yetkiler veriliyordu. Konferans'ın çoğunluğunu oluşturan küçük devletlerin istekleri şunlardı: örgütün bütün ülkelerin eşitlik ilkesi çevresinde temsil edildiği Genel Kurul'un yetkilerinin genişletilmesi, uluslararası Adalet Divanı'nın yetkilerinin genişletilmesi, kurulacak örgüt ile ilgili olarak işleme alınacak anlaşmayı yorumlama yetkisinin Genel Kurul ya da Adalet Divanı'na verilmesi, büyük devletlerin "veto" yetkisinin sınırlandırılması. Küçük devletlerin isteklerinden çok azı gerçekleşmiştir. Konferansın savaşın devam ettiği bir ortamda yapılması ve Mihver Devletlerine karşı yürütülen mücadelede büyük devletlerin önemi, onların isteklerinin kabul edilmesini kolaylaştırmıştır. Konferans 26 Haziran'da elli ülkenin BM Antlaşmasını imzalanması ile sonuçlanmıştır.

San Remo Konferansı -- 1920

I. Dünya savaşından sonra Ortadoğu üzerindeki barış konferansı. 24 Nisan 1920'de San Remo'da açıldı ve burada Avrupa devletleri dağıtılacak "Mandat"lar üzerinde anlaşmaya vardılar. Suriye'de Fransız, Irak ile Filistin'de ise İngiliz "Mandat"ını kuran anlaşmaya Balfour Deklarasyonu da dahil edildi. Böylece yapılan anlaşmalar her yönüyle, self determination ilkesine aykırı hale geldi. Konferans, ayrıca Mezopotamya'nın petrol kaynakları sorununu da çözdü. Musul, Fransız etki alanından İngiliz etki alanına geçirildi ve petrol gelirlerinden Fransa'ya da pay ayrılacağı kabul edildi. Suriye, Mezopotamya ve Filistinli Araplar, San Remo'nun kurduğu bu yabancı yönetimine karşı çıktılar ve düzenlemeyi Wilson ilkelerinin açık bir ihlali olarak değerlendirdiler.

Savunma ve Ekonomik İşbirliği Antlaşması (SEİA)

Türkiye Cumhuriyeti ve Amerika Birleşik Devletleri arasında 11 Aralık 1980 tarihinde yürürlüğe giren, beş yıllık süreler ile yenilenen antlaşma. Savunma ve Ekonomik İşbirliği Antlaşması'nın ilki 3 Temmuz 1969 tarihinde gizli olarak imzalandı. 1974 Kıbrıs Barış Harekatı sonrasında, A.B.D. söz konusu antlaşma hükümlerine aykırı olarak Şubat 1975 tarihinde Türkiye'ye silah ambargosu uygulamaya başladı. Bunun üzerine antlaşma gizliliğini yitirdi ve Türkiye-Amerika'nın üslerini kapattı. Amerikan ambargosunun Eylül 1978'de kaldırılması ile başlayan görüşmeler sonucunda 29 Mart 1980'de Savunma ve Ekonomik İşbirliği Antlaşması imzalandı. Hükümetleri açıklanmayan antlaşmanın süresi dolduğunda, Amerikan yönetiminin antlaşma hükümlerini yerine getirmemesi, silah için verdiği kredilerin faizlerini düşürmemesi, Kıbrıs konusunda lobilerin etkisinde kalması gibi nedenlerle antlaşma yeniden ele alındı. A.B.D. Dışişleri Bakanı George Schultz'un 16 Mart 1987 tarihli bir mektupla, Türk silahlı kuvvetlerinin güçlenmesine yardım edileceğini, terörizm ile mücadelede Türkiye ile işbirliği yapılacağını, Türk Silahlı Kuvvetlerinin modernizasyonu için gayret gösterileceğini, Ortak Savunma Sanayi Yürütme Komitesi'nin düzenli olarak toplanacağını, iki ülke arasında karşılıklı ticaretin teşvik edileceğini bildirmesi üzerine, Türkiye Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu'nun mutabakat mektubu ile antlaşma 1990 yılı

sonuna kadar uzatıldı. Fesih söz konusu olmadığı için antlaşmanın yürürlüğü devam etmektedir.

Schengen Antlaşması -- 1990

Avrupa Topluluğu üyesi beş ülke arasında, sınır kapılarındaki polis ve gümrük kontrollerini 1 Ocak 1992'de bütünüyle ortadan kaldırmayı amaçlayan antlaşma. Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında Haziran 1990'da imzalanan antlaşmaya göre, Topluluk üyesi olmayan yabancıların "Schengen Alanı" adı verilen bu beş ülkeye girişlerinde çeşitli şartlar aranacaktır. Bu antlaşma, Avrupa'nın siyasi birliği doğrultusunda önemli bir adımdır. İtalya, sınır kontrollerinin yeterince sağlam olmadığı gerekçesiyle bu alan içine sokulmamıştır. Danimarka bu antlaşmaya siyasal nedenlerle katılmazken, İrlanda, Yunanistan ve İngiltere coğrafi nedenlerle bu antlaşmaya uygun olmayan ülkeler olarak değerlendirildiler. Almanya'nın birleşmesiyle Doğu Almanya da doğal olarak bu alanın içine girdi. Haziran 1991'de İspanya, Portekiz ve İtalya bu antlaşmaya katıldılar.

Schuman Planı -- 1950

9 Mayıs 1950'de Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman'ın Batı Almanya ve Fransa'da çelik ve kömür üretimini denetleyecek tek bir organ oluşturması ve bu ortaklığın diğer Avrupa ülkelerinin üyeliğine ve Birleşmiş Milletlerin işbirliğine de açık tutulması konusunda önerdiği plan. Robert Schuman, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kuran ve "Avrupa Birleşik Devletleri"nin kurulması konusunda çaba göstermiş bir kişidir. Robert Schuman'ın önerisi Fransız hükümeti tarafından "Avrupa'nın birleşmesi konusunda atılan ciddi bir adım" olarak değerlendirildi.

Dokuz ay süren uzun müzakerelerden sonra, "Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu" kurulması konusunda ortaya atılan tasarı (Schuman Planı) Batı Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve İtalya Dışişleri Bakanlarının katıldığı Paris konferansında kabul edildi (18 Nisan 1951).

Yapılan antlaşmaya göre, üye ülkeler arasında kömür ve çeliğin dolaşımında var olan bütün sınırlamalar kaldırılacak, üretim ve fiyatların kontrol altına alınması için, önlemler alınacaktı. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun ilk başkanı, Fransız ekonomi uzmanı ve diplomat olan Jean Monnet'ti.

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu 1958 Roma Antlaşmasıyla, "Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu"na (EURATOM) dönüştü.

SEİA: bkz. Savunma ve Ekonomik İşbirliği Antlaşması

Sevres Barış Antlaşması -- 1920

I.Dünya Savaşından sonra galip devletlerle İstanbul'daki Osmanlı hükümeti arasında 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanan bir barış antlaşmasıdır. Sevres, galiplerle öteki Avrupa devletleri arasındaki antlaşmalardan çok daha ağırdır. Sevres sadece eski, köhne ve yenilmiş bir imparatorluğu parçalayan bir antlaşma değildir. Sevres, yalnız Türklere bağımsız yaşama hakkını tanımayan bir antlaşma da değildir. Sevrek Türkler'e "yaşama hakkını" tanımayan bir barış antlaşmasıdır.

Sevres Antlaşmasına göre, Osmanlı devletinin Rumeli sınırı bugünkü İstanbul ilinin sınırına getiriliyor ve böylece "Türklerin Avrupa'dan atılması" ile ilgili yüzyıllık Avrupa amacı gerçekleşiyordu. B. Anadolu Yunanistan'a; güneyde Mardin, Urfa, Antep ve Amonos dağları Fransa'ya veriliyordu. Doğuda Beyazıt, Van, Muş, Bitlis ve Erzincan'ı içine alan bir

Ermenistan, Irak ve Suriye arasında kalan bölgede Kürdistan kuruluyordu. Irak İngiltere'ye bırakılıyordu. İstanbul uluslararası bir kent olacak ve Boğazlarda donanması, ordusu ve bütçesi olan bir Boğazlar Komisyonu kurulacaktı. Bütün bunların dışında Osmanlı devletinin askeri gücü de kolluk kuvvetleriyle sınırlandırılıyordu. Kısaca, Osmanlı devleti İtilaf devletlerinin ortak bir sömürgesi haline getiriliyordu.

Silahların Denetimi

Silahların geliştirilmesini, denenmesini, konuşlandırılmasını ya da kullanılmasını denetim altına tutmaya yönelik uluslararası sınırlamalar. Silahların denetiminin iki ana işlevi vardır: Askeri durumun içerdiği belirli riskleri azaltarak topyekun savaş olasılığını azaltmak ve çatışmaların baş göstermesi durumunda serinkanlı politikalar uygulanma olasılığını artırmak. Silahsızlanma ve silahların sınırlandırılmasından farklı bir anlam taşıyan silahların denetimi, mutlaka silah üretiminin yasaklanmasını getirmez. Ama bu alanda kısıtlayıcı bir rol oynayabilir.

Silahların denetimi, askeri politika alanlarındaki karşıt güçler arasında bir tür işbirliğinin sağlanmasıdır. Bu aynı zamanda, bir ülkenin dünya güvenliğini desteklemek için tek taraflı olarak savaş gücünü azaltma kararını da içine alabilir.

1960'lardan bu yana uluslararası politikada toplu bir silahsızlanmadan çok, silahların denetimine doğru bir eğilim olduğu gözlenmektedir. Bu konuda ABD ve SSCB başı çekmektedir. Bu antlaşmaların en dikkate değer olanı nükleer silahların Atmosferde, Dış Uzayda ve Su Altında Denenmesini Yasaklayan 1963 tarihli Anlaşmadır. Yeraltında Nükleer Denemeleri Sınırlandıran Anlaşma ve Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri bu kapsamda imzalanan anlaşmalardır.

Siyasi Tarih

Devletlerden, devletlerin ortaya çıkışından, değişme, gelişme, yıkılışlarından ve devletlerarasındaki siyasal ve bir dereceye kadar ekonomik ilişkilerinden söz eden disiplindir. Bu tanımdan esinlenerek buna uluslararası ilişkiler tarihi de diyebiliriz. **Genel olarak baktığımızda "siyasi tarih" terimi iki kavramı içermektedir. Bunlar:**

- 1) Devletlerin kuruluşlarını, geçirdikleri gelişmelerini, devlet içindeki bireylerin ya da grupların çatışmalarını ve devletlerin dünya tarihi içindeki yer ve önemini inceleyen siyasi tarih;
- 2) Uluslararası ilişkilerin temel birimlerinin birbirleriyle olan ilişkilerinin tarihini inceleyen siyasi tarihtir.

Siyonizm Hareketi

Filistin toprakları üzerinde ulusal bir yahudi devleti kurma amacı taşıyan milliyetçi yahudi hareketi. Yaklaşık iki bin yıl kadar önce bölgeden çıkartılan Yahudilerin tekrar bu topraklara dönmeleri için, XVI ve XVII. yy.'da bir dizi "mesih", hareketleri ortaya çıktı. Fakat Yahudilerin Filistine dönmesi konusu daha çok XIX. yy. başlarında Hristiyan çevrelerce gündeme getirildi. Batı'nın laik kültürüne ayak uyduramayan Doğu Avrupalı Yahudiler, Çarlık yönetiminin Yahudi karşıtı "pogrom (yıkım yada kargaşa) hareketleri üzerine, Filistin'e yerleştirmeyi özendirmek için Havevei Sion'u (Sionu Sevenler) kurdular. Bu hareket eski Kudüs tepelerinde, Sion'da somutlaşan Filistin topraklarına bağlılığın uzantısıydı.

Avrupa'da anti-semitizm hareketinin yaygınlaşması ve Theodor Herzl'in savunduğu yurt edinme düşüncesi, Siyonizm siyasal bir nitelik kazandırdı. 1897 yılında Herzl ve Weizmann'ın öncülüğünde İsviçre'de toplanan Siyonist Kongre Siyonizm'in Yahudi halkının Filistin topraklarında bir yurt yaratmayı amaçladığını içeren Basel Programını onayladı. Bu dönemden sonra Filistin'e Yahudi göçü hızlanmıştır. İngiltere siyonizmi bölgede güçlenen Arap ulusçuluğunu dengeleyecek bir araç olarak görüyordu. I. Dünya Savaşının başlamasıyla siyonizmin siyasal yönü yeniden ön plana çıktı. İngiltere'de yaşayan Rus yahudilerinden Weizmann ve Sokolow Filistin'de Yahudi devletinin kurulmasını öngören Balfour Bildirisinin yayınlanmasında önemli rol oynadılar. Milletler Cemiyetinin Filistin'i İngiliz Manda yönetimine bırakan belgesinde de (Temmuz 1922) bu bildiriye gönderme yapılarak konuya yer verilmiştir. Dünya Siyonist Örgütünün yönlendiriciliği ile bölgede Yahudi göçü hızlanmış ve Filistin'deki Yahudi nüfusu 1933'te 238 bine yükselmiştir. Filistin'in giderek Yahudi devletine dönüşümü, Arapları Siyonizm ve onun destekçisi İngiliz politikasına karşı ayaklandırdı. 1929'da ve 1936-1939 arasında Arap ayaklanmaları, İngilizleri soruna bir çözüm bulmaya yöneltmiştir. Almanya'da Nazilerin iktidara gelmesi ile göç hareketi hızlanırken, bir çok ülkedeki Yahudiler de Siyonizm daha sıcak bakmaya başladılar. Araplarla Yahudiler arasındaki gerginliğin giderek artması sonucun, İngiltere sorunu 1947 yılında BM'ye götürdü. Burada yapılan çalışmalarda Filistin topraklarının bölünmesine karar verildi. Bu kararın verilmesinden sonra beliren kargaşa ortamında 14 Mayıs 1948'de Tel-Aviv'de toplanan Yahudi Ulusal Konseyi İsrail Devleti'nin kurulduğunu ilan ederken Siyonizm bölgedeki siyasal amacına ulaşmış oluyordu.

Soğuk Savaş

II. Dünya Savaşı sonrasında Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasında sürdürülen sürekli gerginlik ve sınırlı çatışma biçimidir. Soğuk savaş, 1917'den başlayan Doğu-Batı çekişmesinin bir ürünüdür. Bu çekişme II. Dünya Savaşı'ndan sonra daha belirgin hale geldi. Soğuk savaş geriliminin azaldığı ya da çok yoğunlaştığı dönemler olmuştur. "Soğuk Savaş" deyimini ilk kez 1947 yılında ABD'li Bernard Baruch tarafından kullanılmıştır. II. Dünya Savaşından sonra Orta, Doğu ve Güneydoğu Avrupa'da SSCB'nin etkisi artmaya başladı ve bu bölgedeki ülkeleri bir ölçüde kendi şemsiyesi altına aldı. Bundan korkan ABD ve İngiltere, Batı Avrupa'da ve başka yerlerde ve Sovyet yanlısı komünist partilerin iktidara gelmemesi için çeşitli girişimlerde bulundular. Uyguladıkları Marshall Planı ile Batı Avrupa ülkeleri ABD'nin nüfuzu altına girerken, Doğu Avrupa ülkelerinde de Sovyet yanlısı komünist hükümetlerin kurulması ile Soğuk Savaş doruğa ulaştı. Bunun yanında ABD, Truman Doktrini çerçevesinde, Batı Avrupa'nın SSCB'ye karşı korunması için çaba harcadı. Bunun sonucu olarak da NATO (North Atlantic Treaty Organization-Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) kuruldu. Buna karşı, SSCB'de Varşova Paktı'nı kurdu ve Çin'de Sovyet yanlıları iktidarı ele geçirdiler. Böylece soğuk savaş daha belirgin hale getiren bloklar oluştu ve çeşitli çatışma konuları ortaya çıktı. Kore ve Vietnam savaşları, Berlin Sorunu, 1956-59 yılları arasında Ortadoğu'daki çekişme, U-2 casus uçağı olayı, Küba krizi gibi olaylar soğuk savaşın doruğunu oluşturdu. Soğuk savaşta blok liderlerinin kendi blokları içerisinde yer alan ülkelerin içişlerine karıştıklarına rastlanmıştır. 1962'den sonra (özellikle Küba bunalımından sonra) yavaş yavaş ortaya çıkan "detant" (yumuşama) dönemiyle karşıt iki blok, yerini daha karmaşık bir yapıya bıraktı. Yeni bağımsız ülkeler ortaya çıktı. Nükleer silahların yayılmasının önlenmesi konusunda görüşler vurgulamaya başladılar. İki blok arasındaki çekişmeyi sona erdirmek için 1975 yılında iki blok ülkelerinin katıldığı AGİK (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı) çerçevesinde Nihai Senet imzalandı. Fakat Asya ve Afrika'daki karışıklığın tırmanması bu detente (yumuşama) sürecini sona erdirdi. 1980'lerin başında yeniden soğuk savaş dönemine girildi. Fakat 1985 yılında SSCB Komünist Parti

Genel Sekreterliğine Mikhail Gorbaçov'un gelmesi ile iki blok arasındaki buzlar erimeye başladı. Ve 1989 yılında Doğu Avrupa'da başlayan rejim değişikliği ve soğuk savaş simgeleyen Berlin Duvarı'nın yıkılması ile II. Dünya Savaşından sonra başlayan süreç sona ermeye başladı.

Sosyalist Enternasyonel

Sosyalist ve sosyal demokrat partilerin aralarında örgütledikleri birlik. Bu, II. Dünya Savaşı'ndan sonra sosyalist eğilimli partilerin başlattıkları örgütlenme girişimlerinin ürünüdür. 1946'da kurulan ve daha sonra bir danışma organı olan Uluslararası Sosyalist Konferans Komitesi'nin (COMISCO) girişimi ile Temmuz 1951'de Sosyalist Enternasyonal kuruldu. Birlikte her partinin bir oyu vardır ve kararlar oybirliği ile alınır. Birlikte bir hiyerarşik düzen oluşturulmuştur. En yüksek organ "Kongre", onun altında bütünüyle parti temsilcilerinin yer aldığı alt örgütler ve on iki ülkenin temsilcisinin oluşturduğu "Büro" bulunmaktadır. Bu birlik Sovyet türü Komünist sisteme karşı çıkarak demokrat sosyalizmi savunmaktadır. Birlik, NATO tarafından da desteklenmektedir. Bundan etkilenerek de insan hakları, demokrasi, genel silahsızlanma, barış içinde yaşamak gibi noktaları savunmaktadır. Birlik, Avrupa Birliği çalışmalarına da katılmaktadır. Birliğe Dünya çapında altmış dolayında sosyalist eğilimli parti üyedir. Türkiye'den Sosyal Demokrat Halkçı Parti (şimdiki CHP) Haziran 1989'da birliğe üye olmuştur.

Sovyet Alman Paktı: bkz. Alman-Sovyet Saldırmazlık Paktı

Sovyet-Çin Çatışması: bkz. Çin-Sovyet Çatışması

Sovyet Devrimi: bkz. Rus Devrimi

Soykırım Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun dünyada soykırım suçunu önlemek amacıyla 9 Aralık 1948'de kabul ettiği uluslararası sözleşme. Bu sözleşme ve taraf olan devletler gerek savaş, gerekse barış zamanında izlenen "soykırım" (genocide) suçunu bir uluslararası suç saymakta ve bu suçu önlemeyi bir yükümlülük olarak kabul etmektedir. Türkiye 29 Mart 1990 tarihinde, 5930 sayılı kanunla bu sözleşmeye taraf olmuştur.

Sömürgecilik

Bir devletin egemenliğini başka topraklar ve halklar üzerinde kurması ya da genişletmesidir. Sömürgeciliğin tarihi çok eskilere gitmektedir. İlkçağların devletleri de çevrelerindeki güçsüz ülkelerin kaynaklarından yararlanmak için onları sömürgeleştirirlerdi. Daha sonra, XV. yüzyılın sonlarında başlayarak çeşitli Avrupa devletleri dünyanın geniş alanlarını keşif, fetih, ilhak ve iskan etmeye başlamışlardır. Bu, XV. yüzyıldan beri Avrupa tarihinin önemli bir özelliğidir. Sömürgeciliğe çok yakın olan Emperyalizm sömürgeciliğin bir biçimidir. Emperyalizm, Avrupa'nın büyük devletlerinin XIX. yüzyılın ikinci yarısında öteki kıtalar üzerinde genişlemelerine verilen addır. Bugünkü tanımlanışı ile, Avrupa'da kuvvet politikasının, devletlerarası sürtüşme ve ekonomik rekabetin denizaşırı bölgelere yayılmasıdır. Sömürgeciliğin tarihi çok geçmişlere dayansa da, Avrupa'nın XIX. yüzyılda endüstri devrimi sonucu karşılaştığı ekonomik ve toplumsal sorunlara çözüm getiren yöntem olarak yenidir.

Sömürgecilik olgusunun temelinde şu unsurlar yatmaktadır:

- 1) Ekonomik unsur,
- 2) Demokratik unsur,

- 3) Güvenlik endişesi,
- 4) Ulusal itibar ve büyüklük duygusudur.

20. yüzyılda ortaya çıkan iki Dünya Savaşı, sömürgeciliğin gerilemesi sonucunu doğurmuştur. 1960'larda başlayan hızlı uluslaşma süreci, hemen hemen sömürgeciliğin sonunu gösteriyordu. Ve 1989 yılında Doğu Avrupa'da başlayan rejim değişikliği ve soğuk savaş simgeleyen Berlin Duvarı'nın yıkılması ile II. Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan süreç sona ermeye başladı.

Sputnik Olayı -- 1957

Sovyetler Birliği'nin 4 Ekim 1957'de yapay bir uyduyu, yani Sputnik'i uzaya yerleştirmesi. Bu başarı Sovyetler Birliği'nin 1949 yılında atom gizlerini elde etmesinden sonra, şimdi kıtalararası füze yapımını da gerçekleştirdiğini vurguluyordu. Sovyetler Birliği o ana kadar, atom silahına sahip olmasına rağmen, bu silahı ABD'nin topraklarına kadar fırlatacak teknikten yoksundu. Şimdi bir yapay uyduyu uzaya yerleştiren Sovyetler Birliği, aynı füzenin ucuna atom silahını da kolaylıkla yerleştirebilirdi. Bu olay ABD ve NATO'nun stratejilerini temelden değiştirmiştir. Bu olaydan sonra ABD, Sovyetler Birliği'ne yakın olan müttefiklerinin topraklarında Orta Menzilli Gülümlü Füze (IRBM-Intermediate Range Ballistic Missile) yerleştirmeyi düşünmüştür.

Sri Lanka Konferansı -- 1976

Bağlantısız ülkelerin devlet ya da hükümet başkanlarının Sri Lanka'nın başkenti Colombo'da (yeni adı Srilanka) yaptıkları toplantı. 1975 yılında Peru'nun başkenti Lima'da yapılan Dışişleri Bakanları toplantısında yeni tam üyelik ve gözlemcilik teklifleri ele alınmış, uluslararası para sisteminin yeniden düzenlenmesi konusu görüşülmüştü. Bağlantısızlar Koordinasyon Bürosu'nun 1976 yılı başlarında yaptığı toplantıda aynı konu önem taşıırken, aynı yılın Temmuz ayında Hindistan'ın başkenti Yeni Delhi'de yapılan bir başka toplantıda da Bağlantısız ülkelerin kitle iletişim araçları ile ilgili konularda yapabilecekleri işbirliği üzerinde durulmuştur. Zirveden önce Sri Lanka'nın başkenti Colombo'da yapılan Dışişleri Bakanları toplantısında konferansa çeşitli statülerde katılacak ülkeler belirlenmiş ve Koordinasyon Bürosu'nun on yedi olan üye sayısı yirmi beşe çıkarılmıştır. Konferansta, Bağlantısızlar hareketinin genel durumu, bazı sömürgelerin bağımsızlıklarına kavuşmaları, Güney Afrika ve ırk ayrımı sorunu, Ortadoğu ve Filistin sorunu, Hint Okyanusu ve Kore'nin silahtan arındırılması konuları görüşüldü. Kıbrıs sorununa ilişkin olarak da, Türkiye'nin tamamen aleyhine bir ifade siyasal bildirgede yer almıştır.

Stalin, Josif

Asıl adı Joseb Vissarionoviç Cugaşvili (Doğumu 21 Aralık 1879; ölümü 5 Mart 1953). Sovyetler Birliği Genel Sekreteri (1922-53) ve SSCB Başkanı (1941-53). Çeyrek yüzyıl boyunca sınırsız bir otoriteyle yönettiği SSCB'yi dünyanın en güçlü ülkeleri arasına sokmuş, Stalinizm adıyla anılan ekonomik ve siyasal düşünce ve uygulamaları 1980'lerin sonlarına değin sosyalizm tarihine damgasını vurmuştur. Kurumsal olarak, dünya devrimi olmadan da Sovyetler Birliği'nin ayakta durabileceği inancıyla "tek bir ülkede sosyalizm" fikrini ortaya attı. Bu öğretisi, işleri çekip çeviren orta kademe parti kadrolarınca benimsendi.

Stalin, 1928'de Lenin'in Yeni Ekonomik Politikasına (NEP) son vererek, birbirini izleyen beş yıllık planlarını sıkı merkezi disiplinli altında hızlandırılmış, sanayileşme programı başlattır. 1937'de SSCB toplam sanayi üretiminde ABD'nin ardından dünyada ikinci sıraya yerleşti.

II. Dünya Savaşı'nda Stalin hiç umut vermeyen bir başlangıcın ardından büyük iradesi, enerjisi ve örgütleyiciliği ile savaşan tarafların üst yöneticilerinin en başarılısı oldu. Bu dönemde Sovyetler Nazizme karşı zikzaklı bir politika izledi. Savaş içindeki ve sonundaki düzenlemelerde başrol oyuncularındandı.

Stalin, resmi açıklamaya göre, bir beyin kanaması geçirerek öldü.

Stoica Planı -- 1957

1957 yılında Romanya Başbakanı Chivu Stoica, kendi adı ile anılan ve Balkanlarda işbirliğini savunan bir plan ortaya attı. 17 Eylül 1957 tarihinde açıklanmış bulunan planın önemli noktaları şunlardır: 1-Balkanlardaki ekonomik ve kültürel gelişmenin şu aşamasında, bölge ülkeleri arasındaki ilişkilerin gelişme ve güçlenme imkânları çok büyüktür. 2-Balkanların bazı devletleri arasında çözülmemiş anlaşmazlıklar vardır, ama bunlar işbirliğini engellememelidir. 3-Ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi Balkan ülkelerinin yararına olacaktır ve bu yüzden ortak ekonomik girişimlerde bulunulmalıdır. 4-Balkan halkları arasında kültürel bağlar güçlendirilmelidir. Stoica Planının önemli bir özelliği nükleer silahlardan arındırılmış Balkanlardan söz etmemesidir.

Stoica, 1959 Haziran'ında işbirliği önerisini tekrarladı. **Bu önerinin önceki plandan üç farklı özelliği vardır:**

1- Balkanlarda nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge kurulmasını öngörüyordu. Burada amaç ABD'nin, Türkiye, Yunanistan ve İtalya'ya yerleştirmiş olduğu füzeleri, bunların sökülmesini amaç edinmişti.

2- Bu planın arkasında Sovyet desteği birincisinden çok daha açık ve güçlüydü.

3- İşbirliğinin alanı İtalya'yı da alacak bir şekilde genişletilmişti.

Stratejik Savunma Girişimi (Strategic Defence Initiatives-SDI)

Yıldız savaşları olarak da bilinir. SSCB'nin olası nükleer saldırısına karşı ABD yönetimince tasarlanan stratejik savunma sistemi.

SSCB'nin kıtalararası balistik füzelerinin uçuşlarının çeşitli aşamalarında yok etmeye yönelik olan SDI, üzerinde hala çalışılması ve geliştirilmesi öngörülen sistemleri gerektirmektedir. Sistemin esası, uzaya ve yeryüzüne konuşlandırılmış lazer savaş istasyonlarının yok edici ışınlarını, çeşitli yöntemlerle hareketli Sovyet hedeflerine yöneltmesine dayanmaktadır. Sistemin bir başka önemli ögesi, havadan ve yerden fırlatılan füzelere nükleer olmayan öldürücü mekanizmalar ekleyerek, ABD'ye ait kıtalararası balistik füze siloları gibi ana hedefler çevresinde yoğunlaştırılmış bir geri savunma kademesinin oluşturulmasıdır. Ayrıca Sovyet saldırılarını ortaya çıkarmak için yeryüzüne, gökyüzüne ve uzayayerleştirilecek alıcılarda radar, optik araçlar ve kızılötesi ışın gibi tehdit algılayıcı sistemler kullanılması öngörülmektedir.

ABD Kongresi 1980'lerin ortalarında konuyla ilgili çalışmalar için gerekli fonu onayladı. Ama program, doğuracağı askeri ve siyasi sonuçlar ve teknik uygulanabilirlik açısından silah uzmanları ve devlet görevlileri arasında tartışmaya yol açtı. SDI'yi savunanlar etkili bir

savunma sisteminin olası bir Sovyet saldırısını caydıracağını öne sürmektedir. Programa yöneltilen eleştiriler ise, bu sistemin ABD'yi tümüyle bir nükleer saldırıdan koruyamayacağı, programın her iki süper gücü hem savunma, hem saldırı alanında çok pahalı bir yarışmaya sürükleyeceği, program iki süper gücü de birden fazla antibalistik füze üssünü yasaklayan 1972 tarihli Antibalistik Füze Antlaşması'na ait 1974 Protokolü'nü tehlikeye düşürecek ve genelde, silahların sınırlandırılmasına yönelik anlaşmaların gerçekleştirme olasılığını zayıflatacaktır.

Stratejik Silahların İndirimi Antlaşması (START)

1980'de ABD Başkanı olan Ronald Reagan, başlangıçta SALT II antlaşmasına karşı bir tutum takınmasına karşın, büyük ölçüde NATO'nun Avrupalı müttefiklerinden gelen baskılar karşısında Stratejik Silahların Azaltılması Görüşmeleri (START) adıyla bilinen bir öneride bulundu ve ABD ile Sovyetler Birliği arasında 1982 Haziran'ında Cenevre'de görüşmeler başladı. Ancak, NATO'nun Avrupa'ya Cruise ve Pershing II gibi orta menzilli füzeler yerleştirmesi ve Reagan'ın uzayda füze savunması temeline dayanan Stratejik Savunma İrişimi (SDI) çalışmalarını başlatması üzerine Sovyet tarafı görüşmelerden çekildi.

1985 yılında yeniden başlayan START görüşmeleri daha kolay anlaşmaya varmak için üç ayrı bölüme ayrıldı. Stratejik nükleer silahlar, orta menzilli füzeler ve uzay silahları. İki önderin 1986 Ekim'inde katıldığı Reykjavik zirvesinde görüşmeler, Reagan'ın SDI' da ısrarı yüzünden başarıya ulaşamamışsa da, 1987'de orta menzilli füzeler üzerinde anlaşmaya varılmasıyla START'IN önündeki engeller kalktı. Sovyetler Birliği, 1989 Eylül'ünde SDI konusunda yumuşamadı ve ABD'nin yeni Başkanı George Bush'a görüşme önerisinde bulunuldu. İlk önder 1990 Haziran'ında Washington'da bir araya gelerek START kapsamına giren konularda bir ön anlaşmaya vardılar. ABD ile Sovyetler Birliği'nin savaş başlıkları sayısının 12.000'den 9.000 dolayına indirilmesi öngörülmekteydi. 31 Temmuz 1991'de Moskova'da Bush ve Gorbaçov START I Antlaşmasını imzaladılar. Anlaşma, ABD ve Sovyet stratejik nükleer güçlerinde yaklaşık %25 ile %30 oranında bir indirimle gidilmesini öngörüyordu. Buna ek olarak, anlaşma koşullarına uyulup uyulmadığını izlemek üzere geniş ve önceden izin almayı gerektirmeyen bir yerinde denetim sistemi kurulacaktır.

Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri (SALT)

Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri (Strategic Arms Limitation Talks-SALT) A.B.D. ile Sovyetler Birliği arasında stratejik nükleer silahların, fırlatma sistemlerinin ve bunlarla ilgili saldırı ve savunma silah sistemlerinin denetimi üzerinde anlaşmaya varmak amacıyla yönelik çabalardır. SALT görüşmeleri ilk olarak 1969 yılında Helsinki'de başladı. Başlangıçtaki amaç, tarafların o sırada yapmayı tasarladıkları füze-karşıtı silah sistemlerinin (Anti-Ballistic Missiles-ABM) sınırlandırılması ya da tümüyle ortadan kaldırılmasıydı. Daha sonra şu konular da görüşmeler içine alındı: Nükleer denemeleri kapsamlı bir biçimde yasaklama, belirli bölgenin silahlardan arındırılması, belirli tipte nükleer silah fırlatma sistemlerinin sayılarının sınırlandırılması, çok başlıklı nükleer füzelerin (MIRV) sayısına bir tavan konması, füze-karşıtı silah depo alanlarının azaltılması ve sınırlı savaşın genel bir nükleer savaşa doğru tırmanmasından kaçınılması.

Stresa Antlaşmaları -- 1935

Almanya'nın Versay Antlaşmasının en önemli hükümlerini tek taraflı olarak feshetmesi üzerine imzalanan antlaşmalar. Almanya'nın Versay hükümlerine aykırı bir şekilde silahlanması sonucu Fransa, İtalya ve İngiltere arasında, 14 Nisan 1935'te Stresa Antlaşmaları

imzalandı. Almanya'ya karşı ortak bir cephe kuran bu antlaşmalar, Almanya'nın hareketini belirtiyor protesto ediyor, Locarno anlaşmalarına olan bağlılığı ve Avusturya'nın bağımsızlığını koruma amacını ifade ediyordu.

Süveyş Bunalımı -- 1956

Mısır Devlet Başkanı Genel Abdülnasır'ın 1956 Temmuz ayında Süveyş Kanalını millileştirmesiyle ortaya çıkan bunalım. Bu davranışla, Batı Avrupa'nın petrol yolu artık Nasır'ın denetimi altına girmiş ve özellikle Fransa ve İngiltere için çok karlı olan Kanal Şirketi elden çıkmıştır. Sorunu çözmek için toplanan Londra Konferansı (Ağustos 1956) ve B.M'den çözüm çıkmadı. Bunun üzerine İngiltere ve Fransa Kanal bölgesine ortak bir hareket düzenlemeye karar verdiler. Bu iki devlet Mısır'a karşı hava saldırısına giriştiler ve 5 Kasım'da hava saldırısı yerini paraşütçü birliklerinin indirilmesine bıraktı. ABD ve SSCB bu açık saldırıya karşı BM'de cephe aldılar. Bu baskılar karşısında önce İngiltere, daha sonra da Fransa geri çekildi. Mısır bu olaydan sonra Kanal üzerinde tam denetim sağladı.

Sykes-Picot Antlaşması -- 9 Mayıs 1916

I. Dünya Savaşı sırasında, İngiltere ve Fransa arasında yapılan ve Osmanlı Devletinin paylaşılmasını öngören gizli antlaşma. 1915'te Arabistan yarımadasını ele geçiren İngiltere, Osmanlı devletine karşı ayaklanan Mekke Şerifi Hüseyin'i destekleyerek Irak ve Filistin toprakları üzerinde kendisine bağımlı bir Arap devleti kuracaktı. Fransa böyle bir plana karşı çıkıp İngiltere'ye baskı yaparak yeni bir antlaşma yapılmasını istedi. Rusya'nın onayı ile imzalanan bu antlaşmaya göre; I-Rusya'ya, Trabzon, Erzurum, Van ve Bitlis ile Güneydoğu Anadolu'nun bir kısmı, II-Fransa'ya, Doğu Akdeniz bölgesi, Adana, Antep, Urfa, Diyarbakır, Musul ile Suriye kıyıları, III-İngiltere'ye Hayfa ve Akka limanları, Bağdat ile Güney Mezopotanya verilecekti ve IV-Fransa ile İngiltere'nin elde ettiği topraklarda Arap devletleri konfederasyonu veya Fransız ve İngiliz denetiminde tek bir Arap devleti kurulacak V-İskenderun serbest liman olacak VI-Filistin'de, kutsal yerleşim yeri olması nedeniyle bir uluslararası yönetim kurulacaktır.

Şam Deklarasyonu -- 5 Mart 1991

5 Mart 1991'de Irak'ın Kuveyti işgaline karşı oluşturulan Müttefik ülkesi Dışişleri Bakanları Şam'da biraraya geldiler. Mısır, Suriye ve Körfez İşbirliği Konseyi ülkeleri arasında yapılan görüşmeler sonunda yer alan bildirmede "Körfezde güvenliğin sağlanması için bir Arap barış gücü ve entegre savunma sisteminin kurulması" kararı alındığı belirtilmekteydi.

Şovenizm (Chauvinism)

Aşırı milliyetçilik. Napolyon'un askerlerinden Nicholas Chauvin, liderine ve ülkesine körü körüne bağlılık göstermiştir. Bu dönemden itibaren de aşırı nitelikte, başkalarına hayat hakkı tanımayan türden bir milliyetçilik anlayışı "şovenizm" olarak adlandırılmıştır. II. Dünya Savaşı öncesinde Nazi Almanyası'ndaki Alman milliyetçiliği şovenizmin belirgin örneklerindedir.

Tahran Konferansı: bkz. İkinci Dünya Savaşı

Tamamlanmamış Nükleer Yayılma Sistemleri

ABD ve Sovyetler Birliği (Rusya) dışında başka ülkelerin de nükleer güce sahip olduğu sistem. ABD ve Sovyetler Birliği'nin (Rusya) yanı sıra diğer güçlerin de minimum nükleer caydırma kapasitesi vardır. Bu sistemde, küçük güçlerin büyük güçlerle veya birbirleriyle ittifaklar oluşturması olasıdır. Savaşlar sınırlı nitelik taşımakla birlikte, uluslararası sistemdeki gerginlik ile yerel ve diğer ülkelerin içişlerine karışma eğilimi artmakta ve uluslararası hukuk normlarına uyulma eğilimi de azalmaktadır.

Tarafsızlık Kanunu -- 1935

ABD'nin kriz içindeki Avrupa ile diplomatik ilişkilerini belirlemesine ilişkin kanun. 1933'ten itibaren. Avrupa'nın kriz içinde olması karşısında ABD, Avrupa diplomasisinin bu krizler içine sürüklenmekten korkmuş ve yalnızlık politikasına daha fazla bağlanmıştır. Bunun için 1935 Ağustos ayının içinde "Tarafsızlık Kanunu" çıkarılmıştır. Bu kanuna göre bir savaş durumunda Başkan, savaşan taraflara silah ve malzeme satılmasını yasaklayabilmekteydi.

Taşkent Bildirisi -- 1966

Hindistan ve Pakistan arasında sınır çatışmaları devam ederken Sovyetler Birliği'nin Pakistan Devlet Başkanı Eyüp Han ile Hindistan Başkanı Lal Bahadur Shastri, 4 Ocak 1966 tarihinde Sovyet Özbekistan'ının başkenti Taşkent'te bir araya geldiler. İki önderin anlaşmaya vardıkları bildiride, iki tarafın da anlaşmazlıkların çözümünde kuvvet kullanmayacakları ve birliklerin 5 Ağustos 1965'teki yani çatışmaların başladığı tarihten önceki yerlere çekileceği açıklanıyordu.

Tayvan Sorunu

Tayvan'ın (milliyetçi Çin) Birleşmiş Milletler üyeliğinden çıkartılmasıyla sonuçlanan anlaşmazlık. BM Genel Kurulu, Arnavutluk ve diğer yirmi üyenin teklifi üzerine Ekim 1971'de, otuzbeş aleyhte ve onyediyekimser oya karşı yetmiş altı oyla aldığı bir kararla Çin Halk Cumhuriyeti'ni BM üyeliğine kabul etti ve buna karşılık Milliyetçi Çin'i (Tayvan) üyelikten çıkardı

Tibet Sorunu

Çin insanından gerek ırk, gerekse kültür bakımından farklı olan Tibet halkı, geleneksel olarak Dalai Lama adı verilen dinsel önder tarafından yönetilmekteydi. Tibet 18. ve 19. yy.'da Çin'in etki alanı içinde sayılmaktaydı. Ancak, 1913-1950 yılları arasında zayıf Çin yönetimi Tibet teki askeri varlığını sürdürememiş ve bundan yararlanan Dalai Lama, uzun süre ülkesinin tam bağımsızlığının uluslararası alanda tanınması için çok çaba göstermişse de, başarılı olamamıştır.

Ç.H.C. kurulduktan sonra, Çin'in bir askeri harekâtından endişelenen Dalai Lama hükümeti, 1950 Nisan'ında Çin ile ilişkilerinin düzenlenmesi için girişimlerde bulunmaya başlamıştır. Bu girişimlere cevap olarak, Pekin hükümeti, Tibet'in Çin'in bir parçası olduğunu, coğrafi konumu yüzünden Çin ordusunu engellemeyeceğini ve İngiliz ya da Amerikan yardımına güvenmemelerini açıkladı. 24 Ekim 1950 tarihinde ise, Tibet'i "anayurdun büyük ailesi" içine almak ve Çin "ulusal savunma çizgisini güçlendirmek" gerekçesiyle, Tibet'i doğrudan işgal etmeye başladı. İşgal hareketine en büyük tepki, doğal olarak Tibet hükümetinden ve işgal gerçekleştiği takdirde Çin'le sınır komşusu olacak Hindistan'dan geldi. Çin Hükümeti önce

Tibet'in yönetimine hoşgörölü davrandı. Ancak daha sonra isyanlar bitmeyince, baskı politikası başladı. Bu baskı, isyanın tüm Doğu Tibet'e ve oradan da Başkente sıçramasına yol açtı. Başkaldırı, 1959 Mart'ında Çin garnizonuna saldırı olayında doruk noktasına ulaşınca, Çin harekete geçti ve kanlı çarpışmalar sonucu tüm Tibet'e egemen oldu. Dalai Lama ise Hindistan'a kaçtı. Bu gelişmeler, ilerde ortaya çıkacak olan Çin-Hint çatışmasının temelini oluşturmuştur.

Tonkin Körfezi Olayı -- 1965

Kuzey Vietnam'ın bombalanmasına yol açan Tonkin Körfezinde Turner Joy ve Maddox savaş gemilerinin batırılması. Tonkin Körfezi olayında ABD'nin Kuzey Vietnama verdiği karşılık çok sert oldu. 5 Şubat 1965 tarihinde Vietkong, Pleikv'daki Amerikan kampına bir saldırıda bulundu ve sekiz Amerikalı öldü, bu olay, Tonkin Körfezi Olayı ile birlikte, gelecek üç yıl boyunca Kuzey Vietnam'ı yerle bir edecek korkunç Amerikan bombardımanının da başlangıcı oldu.

Bu bombalama istenen sonucu vermemiştir. Ho Chi Minh, Amerikanın havadan "tırmanmasına" yerden güney sızmaları artırarak karşılık verdi. Bunun anlamı artık Vietkong'u yenmek için kara kuvvetlerinin savaşa girmesiydi.

Treshold Antlaşmaları -- 3 Temmuz 1974

Yeraltında Nükleer Denemeleri Sınırlandıran Antlaşma ve Ek Protokol. Yeraltında yüzelli kilo tonu aşan nükleer güç denemelerini yasaklayan antlaşma. 3 Temmuz 1974'te imzalanan antlaşma ile taraflar, denemeleri en aza indirmeyi de kabul etmişlerdi. Ek protokol ise tarafların nükleer denemeleri ile ilgili verileri birbirlerine aktarmalarını öngörmektedir. Antlaşma, ABD Senatosunca onaylanmadığı için yürürlükte değildir.

Trianon Barış Antlaşması -- 4 Haziran 1920

Macaristan ile İtilaf devletlerince I. Dünya Savaşını bitiren antlaşma. Bu antlaşmayla Macaristan komşu ülkeler olan Çekoslovakya, Yugoslavya ile Romanya'ya toprak bırakmak zorunda kalmıştır.

Truman Doktrini

İkinci Dünya Savaşı sonunda Yunanistan'da komünistlerle iç savaş baş göstermiş, Türkiye de 1945 ve 1946 döneminde Rusya'nın Kars ve Ardahan üzerindeki toprak ve Boğazlarda üs elde etme istekleri ile karşılaşmıştı. Savaş sonrası dünyası diğer bazı bölgelerde de sıcak savaş izleyen bir soğuk savaş durumuna girmektedir.

Bu atmosfer içinde, 1947 Mart'ında ABD Başkanı Truman, Kongreden Türkiye ve Yunanistan'a askeri yardım için 400 milyon dolarlık bir ödenek istedi ve bunu elde etti. Böylece, yeni bir "Amerikan Yardımı" dönemi başlamıştır. Nitekim birkaç ay sonra da, Dışişleri Bakanı Marshall Avrupa ülkelerinin savaşta tahrip olan ve zayıflayan ekonomilerini güçlendirmek amacıyla "Marshall Planı" adıyla anılan yeni yardım kararını açıklamış ve Avrupa Kalkınma Programı (European Recovery Program) olarak da anılan yeni yardım sistemi kurularak Türkiye de dâhil birçok Batı Avrupa ülkesine ekonomiyardıma başlamıştır. Truman Doktrini ile yapılan 400 milyon dolarlık yardımdan Türkiye, Yunanistan'dan daha az bir yardım almıştır (100 Milyon Dolar).

Türk-ABD Savunma ve Ekonomik İşbirliği Antlaşması: bkz. Savunma ve Ekonomik İşbirliği Antlaşması

Türk-Alman İttifakı -- 3 Ağustos 1914

Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşına girmesine neden olan ittifak antlaşması. Alman-Osmanlı ittifakı I. Dünya Savaşı başladıktan sonra, 2 Ağustos 1914'te hazırlandı ve bir gün sonra imzalandı. İttifaka göre, Almanya ve Osmanlı devleti, Avusturya ile Sırbistan arasındaki çatışmada tarafsız kalacaklardı. Ancak, bu çatışma bir Alman-Rus savaşına dönüşürse (ittifak imzalandığında dönüşmüştü bile). Osmanlı devleti Almanya'nın yanında savaşa katılacaktı. Buna karşılık, Osmanlı devletinin toprak bütünlüğü Rusya tarafından bozulunca, Almanya Osmanlı devletine yardım edecekti. Bu ittifak antlaşması Osmanlı Devleti'nin geleceğini Almanya'ya bağlamıştır.

Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Paktı -- 1925

İngiltere ve Milletler Cemiyeti'nin Musul sorunundaki tutumları ve İngiltere'nin 1925'te Doğu ayaklanmasını kışkırtması Türkiye'yi Sovyetler Birliği'nin desteğini arama yoluna itmiştir. Sovyetler Birliği de aynı yıl imzalanmış bulunan Lokarno Antlaşmalarını kendisine yönelik düzenlemeler olarak yorumlamış ve bunların sonucu olarak, iki devlet arasında 17 Aralık 1925'te bir "Tarafsızlık ve Saldırmazlık Antlaşması" imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre, iki devlet birbirine saldırmayacak, taraflardan biri saldırıya uğradığı takdirde öteki tarafsız kalacak ve taraflar birbirlerine yönelik siyasal düzenlemelere girmeyecekti. Ayrıca, taraflar üçüncü devletlerle siyasal nitelikte antlaşmalar imzalamadan önce birbirlerine danışacaklardı.

Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı

30 Ekim 1918 tarihinde Osmanlı hükümetince imzalatılan Mondros Silah Bırakışması İtilaf devletlerince yalnız savaş sonrasında yapılan gizli antlaşmalarda belirtilen yerleri işgal hakkını vermemekte, aynı zamanda **şu iki önemli hükmü de öngörmekteydi.**

- a) Boğazlar bölgesi işgal altına alınacak,
- b) İtilaf devletleri güvenliklerini tehlike altında gördükleri bölgeleri de işgal edebileceklerdi.

I. Dünya Savaşı'nın gaip devletleri, antlaşmalarda söz konusu edilen "Mezopotamya" ve "Kilikya" gibi sınırları hiç de belirli olmayan bölge adlarına ve yukarıdaki maddeye dayanarak, Türklerin içinde yaşayacağı sınırı sürekli kuzeye, Anadolu'nun içlerine doğru zorlamaya başlamıştı.

Bu kötü koşullar altında, Mustafa Kemal'in önderliğinde Anadolu'da başlayan Ulusal Kurtuluş Hareketi, Temmuz-Eylül 1919 tarihleri arasında Erzurum ve Sivas Kongreleri ile örgütlenmiş ve mücadelenin amaçları bu kongrelerde ana hatları ile belirlenmiştir. Ulusal sınırlar içinde vatan bir bütündür, geçici bir hükümet kurulacaktır ve Mandat ile himaye sistemleri kabul edilemez.

Anadolu'da bu örgütlenme çabaları olurken, Osmanlı Meclis-i Mebusanı 28 Ocak 1920 tarihinde son toplantılarında, ulusal kurtuluş hareketinin temel ilkelerini "Misak-ı Milli" adı altında ilan etmiştir.

Misak-ı Milli ulusal ve bölünmez bir türk ülkesinin sınırlarını çizmiş, bunu Osmanlı yönetim ve gelenekleri ile bağlantının kesildiğini tüm dünyaya açıkça ilan etmiştir. İslam dünyasına öncülük yapmak iddiasında bulunan çok uluslu bir imparatorluk yerine, mütecanis bir ulus-devlet kurulacaktı ve yeni Türkiye'nin gücü buradan kaynaklanıyordu.

Türk ulusal kurtuluş hareketinin kronolojik seyri şöyle olmuştur.

23 Nisan 1920'de TBMM'e açıldı.

2 Aralık 1920 tarihli Gümrü Antlaşması ile doğudaki hareket sona erdi.

Gümrü'den sonra Sovyetler Birliği ile 16 Mart 1921'de Moskova Dostluk Antlaşması imzalandı. Bununla Sovyet Rusya, Misak-ı Milli'yi tanıyordu.

10 Ocak 1921 I. İnönü Savaşı,

31 Mart 1921 II. İnönü Savaşı,

23 Ağustos-13 Eylül 1921 Sakarya Meydan Muharebesi,

20 Ekim 1920'de Fransa ile Türkiye arasında yapılan Ankara Antlaşması. Bu antlaşmayla iki devlet arasındaki savaş durumu sona eriyordu.

30 Ağustos 1922 Büyük Taarruz'un başarıyla sonuçlanması.

9 Eylül 1922 Mudanya Bırakışması,

24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lausanne Barış Antlaşması ile Türk Ulusal Kurtuluş hareketi başarıyla sonuçlandı. Osmanlı imparatorluğunun küllerinde bir devlet oluşturuldu.

U-2 Uçağı Olayı

U-2 olayı, yalnız Doğu-Batı ilişkileri açısından değil, aynı zamanda Türkiye açısından da önemli sonuçlar doğurmuş bir soğuk savaş olayıdır. ABD'nin bazı NATO ülkeleri ve bu arada Türkiye'deki üslerinden kalkan uçakların faaliyetleri sorunu, U-2 haberalma uçağının düşürülmesi üzerine alevlenmiş ve Sovyet-Amerikan ilişkilerinde önemli bir bunalıma yol açarak, soğuk savaşı şiddetlendirmiştir. U-2 olayı, Amerikan yöneticilerinin, Sovyetler Birliği'nin 1949 yılında atom tekeli ortadan kaldırmasından sonra duymaya başladıkları derin güvensizliğin doğrudan bir sonucudur. U-2 uçağı bir füze gibi havalanabilmekte, 10 saniye içinde 300 metre yükselmekte, 30.000 metre yükseklikte, güçsüz olarak 300 mil gözükebilmekte ve yakıt almaksızın yedi buçuk saat ve 3.000 mil uçabilmekteydi. Uçak, çok yüksekten net biçimde fotoğraf çekecek son derece güçlü kameralarla donatılmıştı. Dünya, U-2 olayını, 3 Mayıs 1960'ta Khrushchev'in Sovyet hava alanında bir Amerikan casus uçağının 1 Mayıs tarihinde düşürüldüğünü açıklamasıyla öğrendi. ABD bu uçağın casus uçağı olmadığını, açık hava sağanaklarını inceleyen meteorolojik bir uçak olduğunu açıkladı. Khrushchev, 5 Mayıs 1960'ta verdiği ikinci demeçte, tam doruk toplantısının yapılacağı sırada, Sovyetler Birliği'ne karşı girişilen bu düşmanca hareketin, doruk toplantısını baltalamak amacını güttüğünü söylemiş ve hükümetin Amerikan uçaklarına üslerinde faaliyet izni veren devletlere de uyarıda bulunacağını belirtmiştir. Ayrıca, herhangi bir saldırıya karşı, Sovyetlerin güdümlü füzelerle karşılık vereceğini ve bu saldırıda kullanılan üslerin de yerle bir edilebileceğini hatırlatmıştır. Açıktır ki, bu sözler Türkiye'ye doğrudan bir tehdit niteliğini taşıyordu.

Ulusal Kurtuluş Hareketleri

II. Dünya savaşıdan sonra tanık olunan, emperyalist devletlerin yönetimi altında bulunan sömürgelerin uluslaşması ve bağımsızlıklarını kazanmaları, gerçekte yalnızca savaşın bir ürünü sayılamaz. Bu önemli sürecin kökenleri geçen yüzyılın içinde dal budak salmış bulunmaktaydı. 19. yy. emperyalizmi, sömürgelerle sömürgeciler arasında 1914 yılına kadar, hiç değişmeden süren özel bir ilişkiler bütünü kurmuştu. Kısaca, siyasal bağımlılık, ırksal eşitsizlik, halklarının ulusal benlik ve bütünlük kazanmaları, okuma-yazma oranının artması yaşam düzeylerinde az da olsa bir yükselişin sağlanması ve nüfusun artması sonucunda ortaya çıkan ulusal bilinç, 19. yüzyılın ürünleri olan siyasal bağımlılık, ırksal üstünlük ve ekonomik sömürünün karşısına çıkan temel güçler olmuştur. Bu gücün belirli bir hedefe yönelmesine yardım eden ise, özgürlük, eşitlik ve "self determinasyon" gibi liberal ideallerdir. Bu genel

akım iki dünya savaşı ile hız kazandı. Çünkü sömürgeci devletlerin çoğunluğu bu iki savaştan son derece güçsüz çıkmış ve bu yüzden ister istemez, sömürgeleri üzerindeki denetimi gevşetmek zorunda kalmışlardır. Bir başka hızlandırıcı etki ise sömürgeci devletlerin bu savaşlarda rakiplerini yenebilmek için sömürge insanının, savaşken er olarak yardımını istemeleri ve böylece bu askerlerin, belki de ilk defa beyaz insana göre ırksal bir aşağılığının olmadığını anlamaları ve Batı'nın liberal düşüncelerini açılmalarıdır. Afrika ve Asya'da Batı'ya karşı bağımsızlık hareketlerini yürütenlerin büyük çoğunluğunu dünya savaşına katılmış bulunan askerler oluşturmuştur. II. Dünya Savaşı bittiğinde yeryüzünde 600 milyon insan şu ya da bu biçimde sömürge sistemi altında yaşamaktaydı. Bugün ise bağımlı bulunan ülke sayısı hemen hemen hiç kalmamıştır. Bu büyük dönüşüm Hindistan ve Pakistan'ın bağımsızlığı ile başlamıştır.

Utrecht Barışı -- 1713

İspanya Veraset Savaşları'nı sona erdiren barış antlaşması. Utrecht Barışı'nın maddeleri, siyasi tarihin ana konusu olan 19. yy.'ın büyük çaplı olayları açısından çok önemlidir ve belki de "modern dünya" Westphalia'dan çok Utrecht ile kurulmuştur. Antlaşmanın asıl konusu İspanya dünyasının paylaşımıdır. İngiltere Cebelitarık ile Minorka adasını, Savua Dükalığı, Sardunya adasını aldı. İspanya'nın Akdeniz'deki öteki toprakları, (Milan, Napoli ve Sicilya) ile İspanya Hollandası (Belçika) Avusturya Habsburglarına bırakıldı. Fransa, Amerika'daki iki kolonisini (Newfondland ve Nova Scotia) İngiltere'ye devretti.

Utrecht Barışı'nın önemi şuradadır: Bir kere, daha önce de adı çok az duyulan iki küçük devlet, Savua ve Brandenburg, Avrupa'nın siyasi ufkunda yükselmeye başladı. İki ülkenin yöneticisi, galip tarafa katılmış oldukları için, kral kabul edildiler. Bundan sonra birincisine Sardunya ya da Piyemonte, ikincisine Prusya denecektir.

İkinci olarak, Westphalia ile kurulan sistem yeniden doğrulandı. Üçüncü olarak Almanya hala federal bir karmaşa içinde, İtalya hala parçalanmış, İspanya ise Fransa'nın etkisi altına girmiş olduğu için, Utrecht Barışı'ndan İngiltere ve Fransa en güçlü iki devlet olarak çıkacaklardır. Ama savaştan asıl kazançlı çıkan İngiltere'dir. Savaş sırasında İskoçya ile birleşmiş, Minorka ve Cebelitarık'ta Akdeniz gücü olmuş, Amerika'da iki toprak parçası elde etmiştir. Ama, daha da önemlisi, İspanya Amerikasına Afrikalı köleler taşıma ayrıcalığını elde etmiş olmasıdır. Bristol ve Liverpool gibi kentlerin gelecek dönemdeki zenginliklerinin kaynağı bu tutsak ticaretinden elde edilen karlardır.

Üçlü İtilaf -- 1907

I. Dünya Savaşı öncesi oluşan komisyonlardan birisi. 1988 yılında II. Wilhelm'in Alman İmparatoru olmasıyla Şansölye Otto Von Bismarck'in 1862'den beri sürdürdüğü Almanya'nın dış politikasını Avrupa dışına taşımama ve Rusya ile iyi geçinme ilkeleri göz ardı edilmeye başlandı. Bu ortam üçlü itilafın doğmasına nesnel zemini hazırlıyordu. II. Wilhelm'in Sömürgecilik hevesleri İngiltere'yi endişelendirirken, Rusya'da giderek Almanya'nın değişmez düşmanı Fransa'ya yaklaşıyordu. 1692'de Fransa ile Rusya arasında bir askeri anlaşma yapıldı. 1894 yılında ise bu iki ülke arasında açıkça Almanya'yı hedef alan bir ittifak antlaşması imzalandı. Bu üçlü itilafın ilk halkasıydı. İkinci halka, 1904 Fransız-İngiliz antlaşmasıdır. İngiltere ve Fransa XIX. yy. sularında yoğun bir sömürge paylaşımı mücadelesi içerisindeydiler. Mısır, Sudan, Güneydoğu Asya gibi bölgelerde İngiltere ile giriştiği bu mücadelelerde başarısızlığa uğrayan Fransa, bu nedenle Avrupa'da da prestij kaybına uğruyordu. Buna karşılık Almanya'nın hızla silahlanması Fransa'ya İngiltere ile ilişkilerini düzeltmeye yöneltti. Üçlü İtilaf'ın son halkası 1907 İngiliz-Rus Antlaşmasıdır. Bu antlaşmada esas olarak iki ülke arasında sürmekte olan sömürgecilik mücadelelerini sona erdirme

niteliğini taşıyordu. XIX. yy. başlarında Boğazlar üzerinde başlayan İngiliz-Rus rekabeti, sonradan Orta Asya ve Uzakdoğu'ya da sıçradı. Özellikle Rusya'nın İran, Afganistan ve Tibet ile ilgilenmesi, İngiltere tarafından doğrudan Hindistan'a yönelik bir tehdit olarak algıladı. Sonuç iki ülkenin Çin'de sürdürdükleri mücadelede Japonya'yı Rusya üzerine saldırtarak büyük bir yenilgiye uğramasına neden olan İngiltere başarılı oldu. Bunun üzerine Almanya ile arası bozulan Rusya İngiltere'ye yaklaşmak zorunda kaldı.

Üçlü İttifak -- 1882

I. Dünya Savaşı öncesinde oluşan koalisyonlardan birisi. 1862 yılından başlamak üzere önce Rusya sonra da Almanya dış politikalarını Fransa'yı yalnız bırakma stratejisi üzerine kurmuşlardır. Bu amaca yönelik olarak 1872'de Alman, Avusturya-Macaristan ve Rus imparatorları bir araya gelerek Birinci Üç İmparatorlar Ligi'ni oluşturdular. Bunun ardından Avusturya ile ilişkilerini daha da geliştiren Otto Von Bismarck, 1879'da Almanya-Avusturya ittifakını güçlendirdi. Bunun hemen ardından da Rusya'yı güçlendirmek için 1881 yılında İkinci Üç İmparatorlar Ligi'ni oluşturdu. Fakat Balkanlar'daki Rusya-Avusturya rekabeti nedeni ile ittifak kısa bir süre sonra dağıldı. Bu gelişmelerin ardından, İtalya'nın Akdeniz bölgesinde Fransa ile giriştiği rekabet, Üçlü İttifak'ın doğuşunu hazırladı. Özellikle Tunus sorunu yüzünden Fransa ile arası açılan İtalya, Almanya gibi güçlü bir müttefike ihtiyaç duyuyordu. Bismarck ise Fransa ile sorunu olan her ülkeyi desteklediği gibi, İtalya'yı da destekliyordu. 1879 Almanya-Avusturya ittifakı nedeniyle Almanya ile Rusya'nın ilişkileri iyi değildi.

Üçüncü Reich (The Third Reich)

1933-1945 yılları arasında Almanya'da Nazi rejimine Nazilerce verilen ad. Nazi öğretisinde Kutsal-Romo German imparatorluğu (962-1086) Birinci Reich'tir. 1871'de Bismarck'ın önderliğinde Alman birliğinin sağlanması ile ortaya çıkan ve 1918'de II. Wilhelm'in tahttan inmesiyle son bulan Alman imparatorluğu II. Reich'tir.

Vandenberg Kararı -- 1948

ABD'nin güvenliğini ilgilendiren ve karşılıklı yardıma dayanan bölgesel ve diğer ortak anlaşmalara katılabilmesini mümkün kılan karar. ABD, Monroe Doktrininden beri Avrupa ülkeleriyle ittifaka girmiyordu. Yalnızcılık politikası uyguluyordu. Batı Avrupa Birliği'nin kuruluşunun hemen ardından Sovyetlerin Berlin Sorununa ilişkin çıkarları karşısında Senatör Vandenberg 1948 Nisan'ında Senatoya bir karar tasarısı sundu. Bu tasarıya göre ABD Başkanına bölgesel ve diğer ortak anlaşmalara katılma yetkisi veriliyordu. Bu teklif, 11 Haziran 1948'de kabul edildi ve bu karara Vandenberg Kararı denildi. Bu karar ile ABD, 1823'ten beri esas olarak uyguladığı politikasını resmen terk etti.

Varşova Antlaşması -- 1970

Almanya Polonya sınırını belirleyen antlaşma. 7Aralık 1970'te imzalanan antlaşmaya göre Almanya ile Polonya arasındaki sınır, Oder-Neisse nehirlerinin oluşturduğu sınır olarak kabul ediliyordu. Bu sınır bir kısım Alman toprağını Polonya'ya vermekteydi. Taraflar birbirlerine yönelik olarak kuvvete başvurmamayı taahhüt ediyorlardı. Bu antlaşmanın yürürlüğe girmesi, ABD, İngiltere ve Fransa'nın isteği üzerine, Berlin konusunda yapılacak dörtlü bir antlaşmaya bağlı tutulmuştur. Antlaşma, ülkelerin Dışişleri Bakanlarının 3 Haziran 1972'de metni paraf etmelerinden sonra yürürlüğe girmiştir.

Versailles (Versay) Barış Antlaşması -- 1919

28 Haziran 1919 tarihinde imzalanmıştır. 440 maddelik antlaşma ile Almanya, Alsace-Lorraine ve Saar bölgelerini Fransa'ya bıraktı. Ancak Saar bölgesinde 15 yıl sonra plebisit yapılacak, hangi devlete bağlanacağı kesin olarak o zaman kararlaştırılacaktı. Polonya'ya Poznan ve Batı Prusya verildi ve böyle Polonya denize çıkmış oldu. Danzig, Milletler Cemiyeti'nin himayesi altında serbest bir şehir haline geldi. Belçika'nın tarafsızlığı kaldırıldı. Almanya, Avusturya, Polonya ve Çekoslovakya'nın bağımsızlıklarını tanıdı ve Almanya'nın Avusturya ile birleşmesi yasaklandı. Almanya bütün deniz aşırı topraklarından vazgeçti. Bu sömürgelerde Milletler Cemiyeti'nin denetimi altında "Mandat" sistemi kuruldu ve İngiltere, Fransa, Belçika ve Japonya mandater devlet oldular. Almanya çok sınırlı bir orduya sahip olacaktı ve zorunlu askerlik sistemi kaldırıldı. Bütün savaş gemilerini itilaf devletlerine verdiği gibi, bundan böyle denizaltı ve uçak da yapamayacaktı. Bunun yanında Almanya'ya "tamirat borcu" adı altında savaş tazminatı da yüklendi.

Vesayet Rejimi

Belirli ülkelerin bağımsız bir devlet kurana değin, Birleşmiş Milletler'in (BM) gözetim ve denetimi altında başka devletlerce yönetilmelerini öngören hukuksal statü. Vesayet rejimi altında bir ülkeyi yöneten devlet, ülkede yaşayanların siyasal, ekonomik ve toplumsal bakımdan gelişmelerini sağlamak, ülkenin özgür koşullarını, ülke halkının özgürce dile getirdiği amaçları ve vesayet rejimi antlaşmasındaki hükümleri göz önünde bulundurarak kendi kendini yönetme ve bağımsızlık yönündeki ilerlemeyi kolaylaştırmak, ırk cinsiyet, dil ve din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarından ve temel özgürlüklerden yararlanmasını güvence altına almakla yükümlüdür. Vesayet rejiminin gözetim ve denetimi konusunda BM'nin bir organı olarak Genel Kurul'a karşı sorumlu olan Vesayet Meclisi görevli kılınmıştır.

Vesayet rejiminin hangi ülkelerde uygulanacağı konusu Birleşmiş Milletler Antlaşmasınının 77. maddesinde belirlenmiştir. Buna göre vesayet rejimi uygulanabilecek ülkeler 3 kategoriye ayrılmaktadır: a)Manda yönetimine bağlanmış ve bu yönetimin sürdüğü ülkeler, b)II. Dünya Savaşı sonunda düşman devletlerinden ayrılacak ülkeler, c)Yönetiminden sorumlu devletlerce isteyerek bu rejime bağlanacak ülkeler.

Birleşmiş Milletler Antlaşmasınının 79. maddesi vesayet antlaşmasınının ilgili devletlerce yapılmasını gerektirir. Yapılan vesayet antlaşmalarının yürürlüğe girmesi için BM Genel Kurulu'nda onaylanması gerekmektedir. Ayrıca vesayet altındaki ülkelerin yönetimi ile görevli olan devletler Genel Kurul'a her yıl vesayet rejimi uygulanan ülkelerle ilgili raporlar sunmak ve Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi'nin tavsiyelerini göz önünde bulundurmaları zorundadır.

Vesayet Konseyi, Örgüt'ün altı ana organlarından biridir. Ancak vesayet altında ülke kalmaması nedeniyle Vesayet Konseyi'nin fiilen hiçbir görevi kalmamıştır.

Vichy Hükümeti

14 Haziran 1940'da Paris'in işgal edilmesiyle birlikte, Fransa'da 3. Cumhuriyet tarihe karıştı ve Petain geçici dönemi başladı. Başlangıçta, Petain bir ambargo hazırladığını ve bunu halkın oyuna sunacağını söylediye de, böyle yapmayarak Fransa'yı kanun hükmünde kararnamelerle yönetmeye başladı. 1940 Ağustos'unda Meclisi feshederek Vichy'yi başkent yaptı. Ve bir cins diktatörlük başladı. Kendini Devlet Başkanı ve Dışişleri Bakanı Pierce Caval'in halefi ilan etti. Fransız devriminin özgürlük, eşitlik, kardeşlik ilkeleri yerine iş, aile, vatan ilkelerini

koydu. Petain, zaman geçtikçe daha da ileri giderek, Nazi yönetimine benzeyen Yahudi aleyhtarlığı güden bir rejim kurdu ve bir cins Fransız "Führeri" haline geldi.

Vietnam Savaşı

Eski Fransız kolonisi olan bir kısım Hindicini topraklarındaki Vietnam, Vietminh isimli ihtilalcilerin Fransız kuvvetlerini Dien-Bien-Phu Kalesi'nde mağlup etmelerinden sonra toplanan 1954 Cenevre Konferansı ile sonradan birleştirici seçimler yapılmak üzere, 17.nci enlem boyunca "Kuzey ve Güney" olarak ikiye bölünmüştü. Bu bölünme zamanla yerleşerek kuzeyde Vietnam Halk Cumhuriyeti (Başkent Hanoi) güneyde de Vietnam Cumhuriyeti (Başkent Saygon) şeklinde devam etti. Bu ikinci devletin bazı bölgelerinde, kuzeyle birleşme taraflısı komünist eğilimli (Vietkong) gerillaların başlattıkları bir iç savaş zamanla büyüdü ve ABD Güney Vietnam'a yardıma başlarken, Kuzey Vietnam da Vietkong'a yardım ediyordu. 1965'ten sonra ABD kuvvetleri gittikçe buradaki güçlerini ve faaliyetlerini artırıp, kuzeyden gelen müdahale karşısında bu topraklara karşı da askeri harekâta girişti. Öte yandan, Rusya ve Çin de Kuzey Vietnam'ın ormanlık ve bataklık arazilerde yürüttüğü savaşlarda, iklimin ve muson yağmurlar gibi durumların sağladığı avantajlar büyük ölçüde idi ve bölgede çokbüyük (bir ara 500 binden fazla) ve iyi donatılmış askeribir güç bulunduran ABD ve ayrıca Güney Vietnam kuvvetleri, karşı tarafa ağır kayıplar verdirmelerine rağmen, kendileri da zaman zaman çok zor durumlarda kaldılar, birçok ABD vatandaşı Vietnam Savaşı'na katılmamak için askere girmeyi reddetti (sayılarının 30 bin kadar olduğu açıklandı), ayrıca bir kısım askerler de tarafsız ülkelere (İsveç gibi) sığındılar. Öte yandan, kesin bir askeri galibiyete ulaşamayan ABD kuvvetleri, Vietkong'un kuzeyden gelen yardımı Kamboçya topraklarında "Ho Şi Minh Yolu" denen yoldan gizlice alması karşısında, bu ülke topraklarında şiddetli hava bombardımanı uygulamaktaydılar.

Savaşın uzaması ile dünya ve ABD kamuoyundaki tepkiler üzerine taraflar Paris'te ateşkes görüşmelerine giriştiler ve Amerika'nın bir kısım kuvvetlerini çekmeye başlaması üzerine, 1973 başlarında Paris'te anlaşma imzalandı ve ateş kesilerek, Birleşmiş Milletler Kuvvetleri durumu denetleme görevi aldılar. Fakat buna rağmen, zaman zaman ve yer yer çatışmalar patlak vererek birçok kişi ölmeye devam etmiştir. Nitekim Paris antlaşmasından sonra yaklaşık 100 bin kişinin daha hayatını kaybettiği birçok kaynaklarca ileri sürülmektedir. Vietnam'da çeşitli dönemlerde çarpışan ABD askerlerinin toplam sayısı 2,5 milyona yakındır. Bu savaşta ABD uçakları 850 bin ve helikopterleri ise 2 milyon kadar hücum yapmışlardır. Bu hücumlarda atılan bombalar toplamı 6 milyon ton kadardır. (İkinci Dünya Savaşı'nda ABD uçaklarının attığı bombaların üç katı)

ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'nda yaptığı masraflar 288 milyar dolar kadardı. Vietnam Savaşı da 150 milyar dolara mal olmuştur. (Bu miktar savaş borçları faizleri, ölenlere tazminat ve yaralılara ödenen maluliyet paraları ile 300 milyar dolardır.) ABD 3700 kadar uçak ve 4800 kadar helikopter kaybetmiştir.

1975'te Kamboçya'da yoğunlaşan gelişmelere paralel olarak Vietnam'da da benzeri bir durum ortaya çıkmış, komünist kuvvetler yoğun taarruzlara girişerek bir çok şehri süratle ele geçirmişler ve Nisan sonunda da Başkent Saygon'a girmişlerdir. Bu durumda mevcut hükümet teslim olarak reji yıkılmış ve 35 yıldır çeşitli biçimlerde süregelen Vietnam'daki savaşlar sona ermiştir. Daha sonra Kuzey ve Güney Vietnam tek devlet haline gelmiştir.

Vietnam'daki savaşlar tarihte rekor sayılacak savaşlardan biri olmuştur. Nitekim 1941'de işgalci Japonlara karşı ilk savaşlar başlamış ve 1945'de Japonların çekilmesinden sonra eski Fransız koloni idaresi yeniden kurulmuş, buna karşı bağımsızlık hareketleri baş göstermiş ve kuzeyden kurulan devlet ile Fransızlar arasındaki kanlı savaşlar Fransızların mağlubiyetiyle sonuçlanmış, 1954'de Cenevre Antlaşması'na rağmen durum tam düzelmeyerek 1961'de ABD'nin askeri müdahalesiyle son savaş dönemine girilmiştir.

Bu savaşlar 3,5 milyon kadar insan ölmüştür. Bu rakamdan daha yüksek sayıda da insan yaralanmıştır. ABD askerlerinden 56 bin kadarı ölmüş, 300 bin kadarı yaralanmış, ABD'nin masrafları ve kayıpları 150 milyar dolar kadar olmuştur. (Daha önceki savaşlarda da Fransa 92 bin kişi kadar ölü ve yaralı vermişti).

Viyana Görüşmeleri (1975-1976): bkz. Kıbrıs Sorunu

Viyana Kongresi -- Ekim 1814-Haziran 1815

Fransız Devrimi sonrasında Avrupa'da ortaya çıkan sorunlara ilişkin görüşmelerin yapıldığı kongre. Fransız Devrimi'ni izleyen çağ "ulusçuluk çağı" olarak nitelenmektedir. Çok uluslu Avusturya İmparatorluğu Başbakanı Franz von Metternich, tehlikeli gördüğü ulusçuluk akımının ortaya çıkarılabileceği sorunların çözümlenmesi için, Avrupa'nın tutucu güçlü devletlerinin ortak hareket etmelerinin ortamını sağlamak amacındaydı. 1 Ekim 1814'te başlayan kongreye, Rusya, İngiltere, Avusturya, Prusya ve Fransa dışında tüm Avrupa devletleri yüksek düzeyde temsilciler ile katıldılar. Komisyonlar biçiminde çalışmalarını yürüten bir uluslararası kongrenin ilk örneği olması açısından ilginç ve önemlidir. Osmanlı imparatorluğu Viyana Kongresi'ne katılmamıştır. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu böyle bir konferansta Balkan sorununun gündeme geleceğinden ve ödün vermek zorunda kalmasından korkuyordu. Ayrıca Avusturya'nın "toprak bütünlüğünü garanti etme" önerisini de iyi karşılamıyordu. Viyana Kongresi kararlarının en önemli maddeler şunlardır: Fransa'nın 1792 sonrasında ele geçirdiği tüm toprakları geri alınıyordu. İngiltere Malta'yı ve Yeni adaları, Hollanda'ya ait olan Cope Colony'yi, Seylan'ı Honduras'ı, Guyan'ı ve Trinidad'ı, Danimarka'dan de Helgoland'ı alıyordu. Rusya, Finlandiya'yı, İsveç, Norveç'i alıyordu. Prusya Posen bölgesini, Saksonya'nın önemli bir bölümünü, Ren'in batı kıyılarını alıyordu. Avusturya'da topraklarını genişletiyordu. Belçika Hollanda'yla birleşerek Nederland adlı bir devlet oluşturuyordu. Almanya otuz sekiz devletli Germen Konfederasyonundan oluşacaktı. İtalya parçalanıyordu, esir ticaret yasaklanıyordu, bunun uygulanması taraf devletlere veriliyordu; uluslararası nehirlerde ilke olarak ticaret ve ulaşım serbestisi tanınıyordu. Viyana Kongresi Avrupalı devletlerin aralarındaki sorunları toplantılar yoluyla çözme girişimlerinin başlangıcı oldu. Ayrıca, Avrupa kökenli klasik uluslararası hukukun geliştirilerek nispeten sistematize edildiği dönemin başlangıcı olarak da kabul edilir. Diğer yandan, Viyana Kongresi ile ortaya çıkan Avrupa Ahengi Sistemi çerçevesinde belirginleşmeye başlayan uluslararası hukuk sistemi ise, bu "ahengi" sağlayan temel aktörler olan büyük devletlerin "güdümünde" bir nitelik taşımaktadır. Genel Hatları ile I. Dünya Savaşına kadar süren dönemde, uluslararası hukuk kurallarının oluşması, başta Viyana Kongresi olmak üzere devletlerarasında yapılan antlaşmalar çerçevesinde gelişmiştir.

Vladivostok Antlaşması -- 1974

Amerika Birleşik Devleti Başkanı Gerald Ford ile Sovyetler Birliği lideri Leonid Brejnev arasında 23-24 Kasım 1974'de gerçekleşen zirvede imzalanan antlaşma. Vladivostok Zirvesi, stratejik silahların sınırlandırılması ve SALT II doğrultusunda yeni ve önemli bir adım oluşturdu. Zirve sonunda yayınlanan "demeç" ve "bildiri"de bu konudan hiç söz edilmedi. Fakat daha sonra yapılan açıklamalarda belirtildiğine göre taraflar zirvede "saldırgan" füzeler konusunda bir sınırlama anlaşmasına varmışlardır. Buna göre, "taşıyıcı" (delivery vehicle) denen, kıtalararası (ICBM) ve deniz altından atılan (SLBM) füze sayısı her iki taraf içinde en çok 2400 olarak tesbit edilmiştir. Bunlardan ancak 1320 tanesi çok başlıklı füze (MIRV) olabilecekti. Bu antlaşma 31 Aralık 1985 tarihine kadar geçerli olacaktı.

Washington Deniz Kuvvetleri Sınırlandırma Antlaşması -- 6 Şubat 1922

Deniz kuvvetlerini sınırlamaya ilişkin antlaşma. Bu doğrudan doğruya Uzakdoğu meselelerinden doğmuş olup Uzakdoğu'da Japonya ile Birleşik Amerika arasındaki rekabetle yakından ilgilidir. Uzakdoğu meselesini ele almak üzere bu bölge ile ilgili devletler 1921 Kasım'ında Washington'da bir araya geldi. Konferans, birçok antlaşma imzalanarak 6 Şubat 1922'de sona erdi. 6 Şubat 1922'de Birleşik Amerika, İngiltere, Japonya, Fransa ve İtalya arasında "Deniz Silahlarının Sınırlanması" antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile 35.000 tonu geçmeyecek olan ve capital ships denen büyük gemiler bakımından her devletin sahip olabileceği deniz gücü sınırlanmıştı. Bu sınırlama ile Birleşik Amerika 525.000, İngiltere 525.000, Japonya 315.000, Fransa 175.000 ve İtalya da 175.000 tonajında büyük gemilere sahip olacaktı. Bunun oran olarak ifadesi sırasıyla, 5, 5, 3, 1,67 ve 1,67 dir. Uzakdoğu'daki Japon emperyalizmi bu antlaşma ile bu emperyalizmin vasıtaları bakımından sınırlanmış ve frenlenmiş olmaktaydı. Lakin antlaşmanın en az bunun kadar önemli bir başka tarafı da İngiltere'nin Trafalgar'dan beri elinde tuttuğu rakipsiz deniz üstünlüğünü şimdi ilk defa Amerika ile paylaşmasıydı. Şüphesiz bu da Amerikan için başka bir zaferdir. Bu antlaşmalarla İngiltere de, Japonya ittifakından ayrıldıktan sonra Uzakdoğu'da Birleşik Amerika'ya dayanmaya başlayacaktır.

Washington Konferansı -- 1943

11 Mayıs 1943'te Churchill ve Roosevelt arasında yapıldı. Konferansta savaşın genel stratejisi, Japonya'ya karşı savaşın hızlandırılması, Birmanya'da Japonya'ya karşı saldırının başlatılması, havadan Çin'e yardım ve Almanya'nın işgali için gereken tedbirler görüşüldü.

Watergate Skandalı

Amerikan iç politikası ve dünya kamuoyunda önemli yankıları ve sonuçları olan siyasal casusluk olayı. 1972 Haziran'ında, Washington muhalefet partisi olan Demokrat Parti'nin seçim işlerini yürüttüğü merkez olarak kullanılan Watergate binasına, iktidar partisi ve Başkan Nixon'un yakın adamlarının tertibiyle gizlice dinleme cihazı yerleştiren 7 kişilik bir grubun yakalanması olayı, önceleri bir basit hırsızlık sanıldı ise de gazetecilerin kurcalaması üzerine daha sonra siyasi amaçlarla yapıldığı, Başkan Nixon'un bu faaliyetten haberi olduğu ortaya çıktı. Ancak Nixon uzun süre, bu olayla hiçbir ilişkisi olmadığını, hiç bir emir vermediğini ve bilgisi bulunmadığını iddia etti. Bu arada, olayı soruşturma işine bakan bir savcı da azledildi. Bir kısım diğer karışık olaylar üzerine, Amerikan Kongresi Başkan'ın yargılanması için dokunulmazlığını kaldırma eğilimi gösterince, Nixon gizlediği Beyaz Saray'daki konuşmalara ait bir kısım ses bantlarını mahkemeye tevdi etmek zorunda kalan ve bazı yerleri silinmiş veya bozulmuş olmasına rağmen, bantlardan Nixon'un bu işten haberi olduğu ve yalan söylediği anlaşıldı. Bu durum, kamuoyunu ve parlamenterleri daha çok etkiledi, Başkan Nixon iki sene direndikten sonra Ağustos 1974'de istifa etti, yerine yardımcısı Gerald Ford geçti ve kısa bir süre sonra hastalanan Nixon'u yargılamaktan affetti.

Weimar Anayasası

Almanya'da I. Dünya savaşının ardından yapılan meclis seçimlerinden hiçbir parti çoğunluğu sağlayamadıysa da, büyük Sosyal Demokrat Partisi meclisin en güçlü partisi haline geldi. Sosyal Demokratlar, Merkez Partisi ve Liberal Demokratlardan oluşan bir koalisyon, Kurucu Meclise egemen oldu. Meclis'in Goethe'nin kenti olan ve liberalizmin simgesi haline gelmiş bulunan Weimar kentinde yaptığı toplantılarda liberal bir avukat olan Hugo Preus'a son

derece liberal bir anayasa hazırlattırıldı. Büyük ölçüde Amerikan, Fransız ve İsviçre anayasalarından esinlenerek hazırlanmış bulunan Weimar Anayasası 31 Temmuz 1919'da kabul edildi. Ana hatlarıyla 7 yıllık bir süre için seçilen bir Cumhurbaşkanı, iki meclisli parlamento, nisbi temsil ve eyaletlerin Federe yetkilerini öngörüyordu. Ulusal Meclis, 1920 ilkbaharına kadar Weimar'da kaldı, sonra Berlin'e taşındı. Böylece Almanya'da Hitler'e kadar sürecek olan Weimar dönemi başladı. Bu anayasaya uygun olarak kurulan hükümetlere egemen olan Sosyal Demokratlar, merkez, merkez-sol ve liberal partilerle sürekli koalisyonlar kurdular.

Westphalia Barışı -- 1648

Avrupa'da otuz yıl savaşları bitiren barış antlaşması. Bu savaşları bitirecek olan konferans, Avrupa'nın ilk en büyük konferansı sayılabilir. En önemli özelliklerinden biri, daha önceki uluslararası toplantılar dini nitelikteyken, Westphalia'nın devlet, savaş ve iktidar sorunlarının tartışıldığı laik bir konferans olmasıdır. O kadar ki, Papalık temsilcisi dinlenmediği gibi, Papa'ya da imzalatılmamıştır. İkinci olarak Kilise'nin gücü sınırlandırılmış, Augsburg Barışı'nın hükümleri yenilenmiş ve Almanya'da Katoliklik, Protestanlık ve Calvinizm geçerli dinler haline gelmiştir. Üçüncü olarak, uluslararası hukuk bakımından da Kutsal Roma İmparatorluğunun parçalanmış olduğu doğrulanmıştır. Hollanda ve İsviçre üzerinde herhangi bir hak iddiası kalmamış, İsviçre bağımsızlığını kazanmıştır.

Westphalia Barışı ile 300 kadar Alman devleti hemen hemen hükümler siyasi birimler oldular. Üye devletlerin rızası olmadıkça imparatorluğun vergi ve asker toplamayacağı, kanun koyamayacağı, savaş ilan edemeyeceği ve barış antlaşması imzalamayacağı hükme bağlandı. Böylece, Avrupa'nın öteki devletleri mutlakıyetçi monarşi altında birleşir ve güçlenirken, Almanya ömrü çoktan tükenmiş olan feodal bir karışıklık içine itilmiş oldu. Bundan sonra Avrupa, kendi yasalarına göre hareket eden, kendi siyasi ve ekonomik çıkarlarını izleyen, serbestlik içinde ittifaklar kuran ve bozan, savaş ile barış arasında, güç dengesi kurallarına göre durum değiştiren, elçi gönderip kabul eden bağımsız ve özgür devletlerden oluşacaktır.

Belirli kurallara göre hareket eden ve aralarında düzenli ilişkiler bulunan parçaların (devletlerin) oluşturduğu bütün, uluslararası sistem, bugün anladığımız anlamda Westphalia ile doğmuş sayılabilir.

White Planı: bkz. Amerikan Planı

Wilhelm II (1859-1941)

Prusya Kralı ve Alman İmparatoru, Almanya'nın yayılcı dış siyasetine önderlik ederek, I. Dünya Savaşı'nın başlamasında önemli rol oynamıştır. Almanya'nın bir dünya gücü olmasını isteyen II. Wilhelm yayılcı ve militarist bir politika benimseyerek Bismarck'ın güttüğü dengeli politikaya son verdi. 1890'da Bismarck'ın büyük önem verdiği Alman-Rus Teminat Antlaşmasını yenilemeyerek ilk önemli değişikliği yaptı. II. Wilhelm'in izlediği yayılcı siyaset İngiltere ve öteki sömürgeci devletlerle kaçınılmaz bir çatışmayı beraberinde getirdi. Haziran 1919'da imzalanan Versailles Antlaşması uyarınca, savaşın sorumlusu olarak ilan edilen, ancak Hollanda hükümetince geri verilmeyen II. Wilhelm, ölümüne değin arada yaşadı.

Wilson İlkeleri: bkz. On dört Nokta Programı

Yarım Savaş Doktrini (Half War Doctrine)

ABD askeri otoritelerine göre, Soğuk Savaş döneminde ABD bir buçuk savaş için hazırlanmalıdır. Bu tam savaş Sovyetler ile çıkabilecek bir savaş olup, diğer "yarım savaş" ise dünyanın hassas bölgelerindeki çatışmalara katıma durumudur. Bu bakımdan en çok Ortadoğu, Basra Körfezi, Kuzeybatı Pasifik (Kore ve civarı) hassas ve kritik gözükmekte, ABD'nin dikkatini çevirerek önem verdiği yerlere acele sevk edilmek üzere özel iklim ve arazi şartlarına göre yetiştirilmiş, 100 binden fazla askerden ve araçlarından oluşan bir Acil Hareket Kuvveti (Rapid Deployment Force=RDF) hazırlanmış ve buna Çöl Ordusu da denmiştir.

Yedi Yıl Savaşları -- 1856-1763

Fransa ve İngiltere arasında sömürgeler ve dünya hegemonyası için 1756'da başlayan ve yedi yıl devam eden savaşlar. Bu savaşlar sonucunda Hindistan, Afrika ve Amerika'daki Fransız toprakları İngiltere'nin denetimine girdi. Fransa'nın ekonomisinin dayandığı deniz aşırı topraklarının hemen hemen tümünü elinden çıkı. 1763'te Paris'te barış antlaşması imzalandı, sonuçta Avrupa'da 18. yy güç dengesi korunmuş ve İngiltere denizlere egemen olmuştur.

Yeni Delhi Konferansı -- 1984

Bağlantısız ülkelerin yedinci zirve toplantısı, 1979 yılında yapılan Havana konferansında yedinci zirvenin 1982 yılında Irak'ın başkenti Bağdat'ta toplanması kararlaştırılmıştı. İran-Irak Savaşı, toplantının Bağdat'ta yapılmasını engelledi. Yedinci zirve, doksan dört ülkenin katılımıyla 1984 yılının Mart ayında Hindistan'ın başkenti Yeni Delhi'de yapıldı. Dönem başkanlığını Küba lideri Fidel Castro'dan devralan İndra Gandhi'nin kişisel girişimleri, ülkeler arasında söz konusu olan görüş ayrılıklarının bazılarını giderdiyse de, genelde çeşitli ülke grupları arasındaki siyasi ayrılıklar konferansa damgasını vurdu. Bunun böyle olduğu sonuç bildirisinde siyasal konuların çok az bir yer tutmalarıyla anlaşılabilir. Sonuç bildirisinde yer alan ve dolayısıyla bütün ülkelerin üzerinde anlaştığı konular şunlardır: Zengin ve fakir ülkeler arasındaki eşitsizliğin azaltılabilmesi için yeni bir uluslararası ekonomik düzenin oluşturulması gerektiği, Ortadoğu'da Arap Birliği'nin Fez zirvesinde benimsediği planın uygulanması, İsrail'in, işlediği savaş suçları dolayısıyla Uluslararası Savaş Mahkemesi'nde yargılanması, nükleer silahlanmanın durdurulması ve Afganistan'daki yabancı askerlerin geri çekilmesi.

Yeraltı Nükleer Denemeleri Sınırlandıran Antlaşma -- 1974

Amerika ile Sovyet Rusya arasında imzalanan ve yeraltında 150 kiloton'dan daha güçlü nükleer silah denemesi yapılmasını yasaklayan ve "Eşit" (Treshold) Antlaşması adını alan 3 Temmuz 1974 tarihli antlaşma. Bu antlaşmaya göre taraflar, bütün yeraltı denemelerinin durdurulması hususunda bir anlaşmaya varmak için görüşmelerini sürdüreceklerdir. Antlaşma, Amerika Birleşik Devletleri Senatosu'nca onaylanmadığı için yürürlükte değildir.

Yıldırım Savaşı: bkz. Blitzkrieg

Yom Kippur Savaşı: bkz. Ramazan Savaşı

Young Planı -- 1929

I. Dünya Savaşı sonrasında Almanya'nın ödeyeceği tamirat borçlarına ilişkin plan. Owan D. Young tarafından Ocak 1930'da hazırlanan plana göre Almanya yılda 391 milyon olmak üzere

yirmi iki taksit ödeyecekti. Borçların toplam tutarı 26 milyar dolardı. 1929-1930 dünya ekonomik bunalımı dolayısıyla Almanya borcunu ödeyemeyeceğini gördü. Böylece planın yürütülmesi mümkün olmadı.

Yüzdeler Antlaşması -- Ekim 1944

Churchill ve Stalin arasında 1944 Ekim'inde gerçekleşen ve amacı Doğu Avrupa'da etki alanlarının kesin olarak saptanması olan anlaşmayla İngiltere ve Rusya Doğu Avrupa'da sahip olacakları üstünlüğü yüzdelerle belirlemişlerdir. Macaristan'da İngiltere %50, Sovyetler %50, Bulgaristan'da %25, %75; Romanya %10, %90; Yugoslavya'da %50, %50; Yunanistan'da %90, %10, Churchill'in anılarından yazdıklarında anlaşıldığına göre, bu anlaşma o andaki savaş durumu düzenlemesiydi ve imzalanacak olan barış antlaşmalarında değişikliklere açıktı. Gerçek ne olursa olsun, böyle bir düzenlemenin savaş sonrası gelişmelerini etkileyeceği açıktı ve öyle de oldu. Sovyetler Birliği Doğu Avrupa ülkelerinde askeri üstünlüğünü sonuna kadar kullanırken, Yunanistan'a karışmadı ve İngiltere, Yunan iç savaşında kralcı hükümete tam destek verirken, Yunan komünistlerine doğrudan yardım yapmadı.

Yüzyıl Savaşları

XIV ve XV. yy.'da Valoisler Fransasını önce Plantagenetler sonra Lancasterler İngilteresi ile karşı karşıya getiren savaşlara verilen ad. Geleneksel olarak Fransa tahtı için bir veraset savaşı şeklinde yorumlanan ve 1337-1433 yıllarıyla sınırlandırılan bu savaşlar aslında gerek bu yorumu, gerek bu zaman çerçevesini büyük ölçüde aşar. Aslında bu savaşlar, birbirinden uzun barış dönemleriyle ayrılan ve bu sebeple hedefleri bu dönem sırasında değişen bir askeri hareket dizisidir.

XIV. yy. ortasında XV. yy. ortasına kadar devam eden şekliyle Yüzyıl Savaşları'nın orijinalliği, bu savaşlar sırasında modern milletlerin oluşması, kadrolarının hazırlanması ve güç kazanmalarından gelir. Klasik bir feodal savaş gibi başlayan Yüzyıl Savaşları, milletle millet arasında bir savaş olarak sona erdi Tamamıyla Orta Çağa bağlı Batı Avrupa'da başladı, büyük keşiflerin, Rönesans'ın ve Reform'un arifesinde son buldu.

Yüzyıl Savaşları hem Fransa'da hem de İngiltere'de milli bilinci uyanmasını sağladı.

Zürih Antlaşması -- 11 Şubat 1959

Yunanistan ve Türkiye başbakanlarının Kıbrıs'ta bağımsız bir devlet kurulması konusundan yaptıkları antlaşma. Yapılan antlaşmada, kurulacak bağımsız Kıbrıs devletinin uluslararası konumunun ve anayasasının dayandırılacağı temel ilkeler kararlaştırıldı. Alınan ilke kararları İngiltere'ye bildirilmeden açıklanmadı. İngiltere'nin antlaşmaya bazı hükümler eklemesi sonucu Ada'nın statüsü belirlenirken, 19 Şubat 1959'da yapılan Londra antlaşması ile alınan kararlar geçerlik kazandı.